

<http://www.jyu.fi/library/tutkielmat/393/>

**INKERINSUOMALAISTEN PALUUMUUTTAJIEN
ELÄMÄÄ JYVÄSKYLÄSSÄ**

Taina Hannele Lammi-Nieminen

Yhteiskuntapolitiikan pro-gradu -tutkielma

Kesä 1997

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

INKERINSUOMALAISTEN PALUUMUUTTAJIEN ELÄMÄÄ JYVÄSKYLÄSSÄ

Taina Lammi-Nieminen
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
heinäkuu 1997
Jyväskylän Yliopisto
110 sivua, 4 liitettä

Tutkielman tarkoituksena on kuvata ja analysoida Jyväskylään muuttaneiden inkerinsuomalaisten paluumuuttajien elämän rakentumista uudessa kotimaassa. Erityisesti tarkastellaan maahanmuuton ensivaiheiden kokemuksia ja järjestelyitä. Paluumuuttajien integroitumista uuteen yhteiskuntaan ei arvioida ulkopuolelta vaan kiinnostuksen kohteena ovat paluumuuttajien omat näkemykset. Aineisto koostuu kahdeksan vuonna 1993 Jyväskylään muuttaneen inkerinsuomalaisen teemahaastattelusta ja osallistuvasta havainnoinnista paluumuuttajien yhdistystä suunnittelevissa kokouksissa.

Elämänpolitiikalla voidaan käsittää kaikkia yksilöitten, tässä tapauksessa paluumuuttajien, pyrkimyksiä järjestää itselleen mahdollisimman hyvä elämä yhteiskunnan tukiessa elämän epäjatkuvuuskohdissa, kuten esimerkiksi uuteen maahan muutettaessa tai työttömyydessä (Giddens 1994, Roos 1996). Tutkielmassa on yksilön omien pyrkimysten lisäksi tarkasteltu myös yhteiskunnallisia tukitoimia, jotka paikallisten viranomaisten kautta kohdentuvat paluumuuttajille

Kolmen Suomessa asutun vuoden jälkeen haastateltavien elämä alkoi muuten olla järjestyksessä, mutta suurin ongelma oli työpaikan puuttuminen. Työttömyys vaikeutti elämää monella tavalla, esimerkiksi psyykkisesti työttömyys oli vaikeaa, koska entisessä Neuvostoliitossa työtä oli lähes kaikilla eikä tietoa työttömyyden vaikutuksista ollut etukäteen. Vasta työn kautta paluumuuttajat kokivat saavansa arvostusta sekä itseltään että muilta. Työssä opittiin myös suomen kieltä ja saataisiin ystäviä. Työn puuttuessa elämässä keskeisintä olivat lasten kasvatusta, kotityöt, sukulaisten kanssa seurustelu, opiskelu, urheilu ym. harrastukset. Usko tulevaisuuteen oli vielä kolmen maassa asutun vuoden jälkeen vahva ja mielialat melko positiivisia.

Haastateltavien mielestä työharjoittelupaikan kautta työllistyminen on helpointa: kun työnantaja voi tutustua työntekijään, hän uskaltaa tehdä työsopimuksen. Joka tapauksessa todellisuutta tulee olemaan totuttautuminen elämään, jossa lyhyet työsuhteet vuorottelevat kurssien ja työttömyyden kanssa. Viranomaisilta paluumuuttajat toivoivat enemmän opastusta ja työllistymistä helpottavia projekteja, lyhyetkin työsuhteet toisivat vaihtelua ja kieli- sekä ammattitaito kehittyisivät.

Avainsanat: Inkerinsuomalainen, paluumuuttaja, maahanmuutto, elämänpolitiikka, integraatio, työ.

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	INKERINSUOMALAISTEN HISTORIAA JA NYKYPÄIVÄÄ	7
	2.1 Varhaisimmat vaiheet	8
	2.2 Venäjän vallankumoukset ja ensimmäinen maailmansota	10
	2.3 Toisen maailmansodan vaikutukset	13
	2.4 Inkeriläisten siirtoväkiaika Suomessa	13
	2.5 Inkerinsuomalaisten sodanjälkeiset vaiheet	15
	2.5.1 Mahdollisuus uuteen kansalliseen heräämiseen	17
	2.5.2 Inkerin Liiton toiminta	18
	2.5.3 Inkerin Liitto ja inkerinsuomalaisten muutto Suomeen	20
3	INKERINSUOMALAISET PALUUMUUTTAJINA SUOMESSA	23
	3.1 Miten inkerinsuomalainen saa paluumuuttoluvan Suomeen?	23
	3.2 Paluumuuttajien määrä Suomessa	24
	3.3 Paluumuuttajien oikeuksista ja vastaanoton kehittymisestä Suomessa	26
	3.4 Hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittinen ohjelma	28
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -MENETELMÄ	30
5	INKERINSUOMALAISUUDESTA JA MAAHANMUUTTAJIEN ELÄMÄSTÄ SUOMESSA - AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	35
	5.1 Maahanmuuttajien integraatio	36
	5.1.1 Pakolaisten selviytyminen	39
	5.1.2 Entisen Neuvostoliiton alueilta muuttaneiden arkinen pärjääminen	41
	5.2 Inkerinsuomalaisuuden aineksia	44

5.3	Inkerinsuomalaisten Suomeen muuton syitä ja odotuksia elämältä Suomessa - Pietarin näkökulmasta	48
6	PALUUMUUTTAJIEN MÄÄRÄ JA VASTAANOTTO JYVÄSKYLÄSSÄ	50
6.1	Paluumuuttajien vastaanotto kotoutumissuunnitelman mukaan	50
6.2	Ulkomaalaistoimisto ja alkuvaiheen opastus	52
6.3	Työvoimapalvelut	54
6.4	Terveyspalvelut	55
6.5	Päivähoito ja koulu	56
6.6	Asuminen	58
7	INKERINSUOMALAISENA PALUUMUUTTAJANA JYVÄSKYLÄSSÄ	59
7.1	“Meillä esimerkiksi oli todella vaikeaa kun tulimme”	59
7.2	“Kun ei ymmärrä, mistä he puhuvat”	64
7.3	Kohtaamisia viranomaisten kanssa	68
8	TYÖN MERKITYS JA TYÖTTÖMYYDEN VAIKUTUKSET PALUUMUUTTAJAN ELÄMÄSSÄ	79
9	SOSIAALISET SUHTEET, PERHE JA VAPAA-AIKA	89
9.1	Vanhemmat lasten sopeutumisen tukena	91
9.2	Paluumuuttajien yhdistystoiminta	93
10	SUOMEEN MUUTON SYITÄ	95
11	POHDINTAA JA JOHTOPÄÄTELMIÄ	99
	Lähteet	107
	Liitteet	111

1 JOHDANTO

Suomi on pysynyt pitkään syrjässä suurista siirtolaisvirroista, todennäköisesti pohjoisen sijaintinsa vuoksi. 1940-luvulla Suomessa oli tilapäisesti sijoitettuna noin 54 000 inkerinsuomalaista, heidän Neuvostoliittoon palaamisensa jälkeen oli maahanmuutto Suomeen lähes olematonta aina 1990-luvulle saakka. Tällä vuosikymmenellä maamme ulkomaalaisväestö on yli kolminkertaistunut: vuonna 1990 ulkomaalaisia asui Suomessa n. 21 000 ja tällä hetkellä n. 70 000 ulkomaan kansalaista asuu vakinaisesti Suomessa (1.4.1997 väestörekisterikeskus, liitteet 3-4). Suomeen saapuu maahanmuuttajia erilaisista syistä. Siirtolaiset tulevat avioliiton, työpaikan tai muun syyn perusteella vapaaehtoisesti, pakolaiset lähtevät kotimaastaan pakoon vainoa tai sotaa, eivätkä useinkaan voi valita maata johon muuttavat, paluumuuttajat palaavat Suomeen eli he ovat joko entisiä Suomen kansalaisia tai entisen Neuvostoliiton suomalaissyntyperäisiä paluumuuttajia, joista viimeksimainittuja on Suomeen muuttanut 1990-luvulla jo noin 16 000.

Presidentti Koiviston lausunto vuonna 1990 johti paluumuutto-oikeuden myöntämiseen entisen Neuvostoliiton alueilta muuttavalle suomalais-syntyperäiselle väestölle. Suurin osa näistä paluumuuttajista on Suomesta 1600-1700 -luvuilla nykyisen Pietarin ympäristöön Inkerinmaalle muuttaneiden suomalaisten jälkeläisiä osa ns. punapakolaisten tai Pietarin suomalaisten jälkeläisiä. Tässä tutkielmassa puhuttaessa inkerinsuomalaisista paluumuuttajista (tai pelkästään paluumuuttajista) tarkoitetaan edellä mainittuja ryhmiä.

Inkerinsuomalaiset paluumuuttajat muuttavat Suomeen eri puolilta entistä Neuvostoliittoa. Muutto Suomeen on kuin hyppy tuntemattomaan: vaikka heillä on suomalaiset juuret, siteet Suomeen ovat olleet vähäiset ja etukäteistieto Suomesta ennen muuttoa on niukkaa. Suomen kielen taito on muuttajilla vanhuksia lukuun ottamatta heikko ja yhteiskuntajärjestelmä vieras. Sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan tavalla tai toisella on paluumuuttajilla kuitenkin edessä.

Maahanmuuttajien integroituminen uuteen yhteiskuntaan voidaan määritellä siten, että maahanmuuttajilla on tasa-arvoiset lähtökohdat suhteessa valtaväestöön sekä mahdollisuus ainakin jossain määrin ylläpitää omaa kulttuuriaan ja kieltään (Ekholm 1994,1). Miten paluumuuttajat sopeutuvat ja kokevat elämänsä täällä, uudessa yhteiskunnassa, jonka toimintatavat ovat vieraita?

Muutto Suomeen ja elämän järjestäminen täällä on paluumuuttajille valtava elämänpoliittinen projekti. Elämänpoliittikka on Giddensin mukaan elämää koskevien päätösten politiikkaa, jonka pitäisi edistää ennen kaikkia `toisia' mahdollisuuksia ihmisten elämässä (Giddens 1991,215). J.P. Roos määrittelee elämänpoliittikan institutionaalisen ja yksilöiden elämänratkaisujen vuorovaikutussuhteeksi (Roos 1996,210-213). Paluumuuttajat tekevät omaa elämäänsä koskevia ratkaisuja ja valintoja tehdessään muuttopäätöksen, muuttaessaan ja järjestellessään elämäänsä täällä Suomessa. Tällöin kyse on yksilötason elämänpoliittikasta, pyrkimyksestä oman elämän hallintaan, järjestämiseen ja mahdollisimman hyvään elämään.

Paluumuuttajilla on Suomeen muuttaessaan mahdollisuus aloittaa uudelleen, rakentaa elämänsä haluamukseen. Ongelmana on monesti epärealistiset odotukset Suomesta; etukäteen luotu kuva elämästä täällä on liian ihanteellinen, todellisuus on toinen. Yllätyksenä tulee, että työtä on niin vaikea saada, taloudellinen tilanne on heikko ja sosiaaliset kontaktit vähäisiä. Elämänpoliittikan institutionaalinen taso näyttäytyy paluumuuttajille suunnatuissa sosiaalipoliittisissa tukitoimissa: ilman yhteiskunnan apua ja lukuisia viranomaiskontakteja ei elämä uudessa kotimaassa lähde alkuun.

Miten inkerinsuomalaisten paluumuuttajien elämä Jyväskylässä järjestyy ja mitkä asiat elämässä ovat tärkeitä tällä hetkellä? Tähän elämänpoliittiseen projektiin ja integroitumisprosessin alkuvaiheisiin on tarkoitukseni tässä tutkielmassa kurkistaa ja tarkastella Jyväskylässä asuvan inkerinsuomalaisen paluumuuttajien elämää

heidän omasta näkökulmastaan. Tutkielmaa varten haastateltujen paluumuuttajien elämässä keskeistä oli työn etsiminen, mutta ilman työtäkin on selvittävä eteenpäin, mistä silloin löytyy sisältö elämään? Inkerinsuomalaisuuden ja paluumuuton luonteen selvittämiseksi esittelen myös tutkielman alussa inkerinsuomalaisten historiallista taustaa, paluumuuttajuutta ja paluumuuttajien vastaanoton kehittymistä Suomessa.

2 INKERINSUOMALAISTEN HISTORIAA JA NYKYPÄIVÄÄ

Inkerillä on monivaiheinen ja värikäs historia, jonka aikana se on kuulunut sekä idälle että lännelle. Sitä on rikastuttanut sen sijainti kauppareittien varrella, mutta tuo asema on koitunut sille myös kohtalokkaaksi. Se on ollut monien sotien taistelutantereena ja sen kansaa on sorrettu ja riistetty monien valtakuntien tarpeisiin.

Inkerinmaa on vakiintunut tarkoittamaan Pietaria ympäröivää aluetta, jonka rajana lännessä on Viron rajan Narvajoki, idässä Laatokka ja Lavajoki. Pohjoisessa alue ulottuu Suomenlahteen ja Rajajokeen sekä Suomen ja Neuvostoliiton väliseen Tarton rauhan -ns.vanhaan- rajaan saakka. Eteläreuna puolestaan noudattelee rajalinjaa, jonka Ruotsi-Suomi ja Venäjä sopivat Stolbovassa vuonna 1617. Pinta-alaltaan Inkeri on noin 15 000 neliökilometriä (Nevalainen 1989, 13).

Inkerin rajoja määriteltäessä on ollut tärkeää se, että niiden sisäpuolella on asunut suomensukuista väkeä. Nykyisin rajaaminen tältä pohjalta on mahdotonta, koska sota ja vainot hajottivat lopullisesti suomenheimoisten väestökokonaisuuden, eikä heidän asuttamallaan Inkerinmaalla ole enää yhtenäistä alueellista vastinetta (katso

myös liite 1).Vielä 1900-luvun alussa Inkerinmaalla eli runsaat 120 000 syntyperältään suomalaista ihmistä, ja vuonna 1919 alueen niistä kylistä, joissa inkerinsuomalaisia oleskeli, yli 67% oli puhtaasti suomalaisia. Vuonna 1926 noin 98% inkerinsuomalaisista puhui suomea äidinkielenään. Vainojen ja karkotusten jälkeen alueen suomalaiskylissä ei ole ollut 1940-luvun jälkeen yhtenäistä suomalaisasutusta, vaikka pitkin historiallista Inkerinmaata asuukin hajallaan arviolta 15 000-20 000 inkerinsuomalaista. Suomensukuinen väestö oli pääosin muuttoliikkeiden seurausta, sillä alkuperäisasutuksen muodostivat Virossa tulleet vatjalaiset sekä inkerikot eli inkeröiset, jotka olivat uskonnoltaan ortodokseja. (Nevalainen 1989,15-16).

2.1 Varhaisimmat vaiheet

Inkerinmaa on 1200-luvulta lähtien joutunut jatkuvasti idän ja lännen taistelutantereeksi. Viimeisin lännelle kuulunut aika alkoi, kun seutu siirtyi Venäjältä Ruotsi-Suomelle vuonna 1617 Stolbovan rauhassa (Nevalainen 1989,13). Ruotsin etujen mukaista oli saada alueen uskonnoltaan ortodoksisen väestön tilalle luterilaisia. Tällöin alkoikin suomalaisten muutto Inkerin maaseudulle ja alueen ortodoksisväestö puolestaan pakeni käännytyksiltä itään (Kyntäjä 1997,130, Tuuli 1988,14). Ensimmäiset muuttajat saapuivat Kannakselta Äyräpään alueelta ja heistä polveutuvia kutsuttiin äyrämöisiksi. Muuttoliike jatkui ja laajeni ulottuen Savoona - sieltä siirtyneitä sanottiin savakoiksi. 1600-luvun loppuun mennessä Inkerin väestöstä oli jo kolme neljännestä Suomesta lähteneitä. Juuri näitä Suomesta lähteneitä uudisasukkaita ja heidän jälkeläisiään kutsutaan nykyään inkerinsuomalaisiksi. Laillisen muuttovirran Suomesta Venäjälle katkaisi vasta Suomen itsenäistyminen ja rajan umpeutuminen.(Nevalainen 1989, 16, Juote,Takalo 1995,16).

Inkerinmaan viljavat maat ja runsasriistaiset metsät tarjosivat Suomesta

muuttaneille uudisasukkaille hyvät toimeentulon mahdollisuudet ja Ruotsi saattoi todeta onnistuneensa tavoitteessaan asuttaa seutu uudelleen luterilaisella väestöllä. Inkerinmaan pitkään kestänyt rauhan jakso päättyi suureen Pohjan sotaan 1600-luvun lopussa. Suomalaisten asuttama Inkerinmaa sai uuden hallitsijan ja alue liitettiin takaisin Venäjään Uudenkaupungin rauhassa vuonna 1721 (Takalo, Juote 1995,16).

Pietari Suuri rakennutti vuonna 1703 Nevan suulle, Inkerinmaan kylien päälle, kaupungin, joka sai hänen mukaansa nimen Pietari. Pietarin kaupunki kasvoi nopeasti ja Inkerinmaa jäi sen vaikutuspiirin sisälle. Uusi aika toi uuden hallintokulttuurin ja muun venäläisen vaikutusvallan ohessa myös maaorjuuden (Kyntäjä 1997,130, Nevalainen 1989,15-17, Takalo, Juote 1995,16).

1800-luvun lopulla Suomessa nousi vahva kansallinen liike ja kansallisuusaatteen myötä vaikutteita alkoi virrata myös Inkeriin, erityisesti kirjallisuuden ja pappien välityksellä. Inkerinsuomalaisten elämää helpotti myös maaorjuuden lakkauttaminen Venäjällä v.1861 ja elinolojen yleinen parantuminen muutenkin. Ehkä juuri näistä syistä johtuen inkerinsuomalaiset alkoivat kiinnostua juuristaan ja kansallisuusaate heräsi Inkerinmaallakin (Kyntäjä 1997,130, Nevalainen 1991,234-235).

Inkerin luterilaisen kirkon aloitteesta perustettiin vuonna 1863 Kolppanaan opettaja- ja lukkariseminaari, jonka tehtävänä oli kouluttaa opettajia suomenkielistä kansakoululaitosta varten. Seminaarin toiminta oli merkityksellistä inkerinsuomalaiselle sivistyselämälle ja seminaari sai toimia melko rauhassa viranomaisten venäläistymispainostuksesta huolimatta Ensimmäisten opettajien valmistuttua inkeriläiset ryhtyivät perustamaan omia, väestön itsensä ylläpitämiä suomenkielisiä kansakouluja. Aktiivisimpia oltiin Keski-Inkerin tiheästi asutuilla suomalaisseuduilla (Nevalainen 1991, 234-235).

Inkerin koulut joutuivat vuodesta 1891 lähtien kansanvalistusministerin valvontaan ja oppilaitosten venäläistäminen alkoi nimenomaan kielen suhteen. Vuonna 1908 hyväksyttiin laki yleisen kansanopetuksen toteuttamisesta ja suomalaiset kansakoulut saivat kuoliniskun: venäjältä tuli pääasiallinen opetuskieli ja Kolppanan seminaarin käyneitä opettajia syrjittiin virkoja täytettäessä. Vaikeuksista huolimatta inkerinsuomalaiset saivat hyvän perussivistyksen ja luku- ja kirjoitustaito olivat väestön keskuudessa yleisiä 1900-luvun alussa (Nevalainen 1991,234-235).

Vaikka alueen asukkaisiin kohdistettiin suoranaisia venäläistämisyrittämiä suomalaiset säilyttivät kansallisen identiteettinsä. Tärkein suomalaisuutta tukenut vaikuttaja oli evankelisluterilainen kirkko, sillä uskonnollinen toiminta yhdisti suomalaisia merkittäväällä tavalla. Seka-avioliitot olivat harvinaisia, mikä johtui suomalaisuuden ylläpitämisestä, mutta ennen kaikkea siitä, että evankelisluterilainen uskonto eristi varsin tehokkaasti inkerinsuomalaiset ortodoksisista venäläisistä. (Takalo, Juote 1995,17).

1800-luvun lopusta alkaen laulu-, urheilu- ja raittiusseurat kiinnostivat Inkerin aktiivisinta väkeä. Huomattavia tapahtumia olivat vv.1899-1913 järjestetyt kuusi yleisinkeriläistä laulujuhlaa, joissa oli tuhansia kuulijoita. Näissä tilaisuuksissa viriteltiin kansallistunnetta ja vastustettiin venäläistämispolitiikkaa. Kirjallisuus ja lehdistö tukivat myös inkeriläisten suomenkielen taitoa ja nostivat kansallista tunnetta. Nämä aktiviteetit joutuivat Venäjän viranomaisten valvonnan kohteeksi ja tyrehtyivät ensimmäisen maailmansodan aikana kokonaan (Nevalainen 1991,234-135).

2.2 Venäjän vallankumoukset ja ensimmäinen maailmansota

Venäjän vallankumousten ja ensimmäisen maailmansodan myötä yhteydet Suomeen

katkesivat ja inkeriläisten historia sai uuden suunnan. Tsaarinvallan kaatuminen vuonna 1917 ns. porvarillisessa vallankumouksessa näytti aluksi lupaavan kansallista vapautumista ja inkeriläiset ryhtyivätkin suunnittelemaan omaa paikallishallintoa, uudistamaan kouluopetusta ja ajamaan kansallisia etuja. Tilanne muuttui kuitenkin nopeasti jo saman vuoden lokakuussa bolshevikkien tultua valtaan. Uudistushankkeet leimattiin nationalismiksi ja ne lopetettiin alkuunsa. Myös inkerinsuomalaisten keskuudessa oli ristiriitoja, sillä osa heistä liittyi kommunistiseen toimintaan ja osa ajoi porvarillisia ja inkeriläiskansallisia hankkeita eteenpäin (Takalo, Juote 1995,18).

Inkerinsuomalaisten kansalliset hankkeet eivät sopineet yhteen vallanpitäjien kanssa ja siitä syystä itsenäisestä Inkeristä haaveilevat talonpojat ottivat yhteen neuvostojärjestelmää ajavien bolshevikkien kanssa. Ainoa tulos taisteluista oli, että etenkin pohjois-inkeriläisiä pakeni turvaan Suomeen ja Viroon. Suomeen paenneet inkerinsuomalaiset uskoivat edelleen Inkerinmaan vapauttamiseen ja perustivat hoitokuntia viemään itsenäistymishanketta eteenpäin. Suomen hallitukseltakin toivottiin apua, mutta Suomella ei ollut halua sekaantua Pietariin suuntautuviin hyökkäyksiin ja vaarantaa siten omaa asemaansa. Pakolaisten keskuudessa esiintyi myös jonkin verran eripuraisuutta toimintastrategioista ja tavoitteista (Takalo, Juote 1995,19).

Samoihin aikoihin saivat inkeriläiset myös oman sini-puna-keltaisen lippunsa, joka otettiin käyttöön vapaustaisteluiden alkaessa 1919, kun Suomessa kootut Inkeriläisjoukot hyökkäsivät Länsi-Inkerissä bolshevikkeja vastaan. Nämä hyökkäykset jäivät kuitenkin tuloksettomiksi samoin kuin Suomessa olleista inkeriläispakolaisista ja muutamasta suomalaisesta heimoaktivistista kootun Pohjois-Inkerin rykmentin hyökkäykset (Takalo, Juote 1995,18-19).

Taistelut Inkerissä bolshevikkeja vastaan ja neuvostoviranomaisten suorittamat pakkovärväykset puna-armeijan riveihin, johtivat siihen, että Suomen rajapitäjiin

pakeni useita tuhansia pakolaisia. Vuosien 1918 -1920 välillä kaikkiaan n. 8000 inkeriläistä pakeni rauhattomalta Inkerinmaalta taisteluja Suomeen. Heidän oleskelunsa Suomessa jäi varsin lyhyeksi, sillä lähes puolet heistä siirtyi Neuvostoliittoon heti rauhanneuvottelujen jälkeen.(Takalo, Juote 1995,19, Nevalainen 1991, 247-252).

Tarton rauhanneuvottelut vuonna 1920 päättivät inkerinsuomalaisten viimeiset itsenäistymishaaveet, rauhansopimuksessa inkeriläisille myönnettiin kuitenkin kulttuuriautonomia, joka sekään ei koskaan toteutunut.

Stalinin aseman vahvistuminen Neuvostoliitossa heijastui nopeasti kiristyvänä politiikkana. Maataloudessa toteutettiin 1920-luvun lopulla pakkokollektivisointi ja kollektiiveja vastustavia rangaistiin ankarasti. Maanviljelijät ja vierasta työvoimaa käyttävät talonpojat eli kulakit leimattiin neuvostojärjestelmän vihollisiksi ja vuonna 1929 aloitettiin heidän vainoamisensa. Ensimmäisessä karkotusaallossa 18 000 inkeriläistä pakotettiin lähtemään kotiseuduiltaan. Seuraavaksi rajavyöhykettä tyhjennettiin epäluotettavaksi katsotusta väestöstä, johon erityisesti suomalaiset ja saksalaiset kuuluivat. Esimerkiksi pelkästään suomen kieli riitti syyksi epäluotettavaksi väestöksi luokitteluun. Joukkokarkotukset, pakkosiirrot ja yksittäiset vangitsemiset yhteenlaskettuna, arviolta 50 000 ihmistä joutui lähtemään Inkerinmaalta eri puolille Neuvostoliittoa mm. Siperiaan, Kuolaan ja Keski-Aasiaan. Karkotetun väen kuolleisuus oli kurjissa oloissa sangen korkea. (Nevalainen 1991, 252-260, Nevalainen 1989,23, Kyntäjä 1997,130).

Opetuksessa korostui venäjän kieli ja uskonnonvastaisuus ja suomalaisten koulujen opettajakuntaa venäläistettiin. Suomenkielinen opetus kiellettiin kokonaan 1937, jolloin lopetettiin myös suomalaisten sanomalehtien julkaiseminen. Seuraavana vuonna lakkautettiin seurakuntien toiminta ja uskonnollinen elämä siirtyi maan alle vuosikymmeniksi. (Takalo, Juote 1995,20).

2.3 Toisen maailmansodan vaikutukset

Toisessa maailmansodassa osa Inkerinmaata jäi Leningradin piirityksen aikana Saksan haltuun. Saksan huomattua, että osa väestöstä oli suomensukuista, se ehdotti Suomelle inkeriläisten siirtoa Suomeen. Aluksi Suomi ei suostunut, mutta vuoden 1942 lopussa päästiin sopimukseen, jonka seurauksena noin 63 000 inkeriläistä siirrettiin Suomeen. Suomi vastaanotti inkeriläiset sekä humanitäärisistä että työvoimapoliittisista syistä: inkeriläisen siirtoväen ajateltiin korvaavan armeijan palvelukseen siirtyneitä miehiä (Nevalainen, Sihvo 1991,268-271). Rauhan tultua suuri osa inkeriläisistä palasi takaisin Neuvostoliittoon. Neuvostoliitto vaati Suomelta inkerinsuomalaisten palauttamista, mutta monet inkeriläisistä lähtivät vapaaehtoisesti, koska halusivat palata kotiseuduilleen (Nevalainen, Sihvo 1991, 282-287).

2.4 Inkeriläisten siirtoväkiäika Suomessa

Inkeriläisten asettuminen Suomeen 1940-luvulla oli moni-ilmeinen tapahtuma. Olihan kyse yli 63 200 ihmisen kokemuksesta ja mielipiteistä, joissa riitti kirjoa. Toisena osapuolena oli kantaväestö, josta riippui paljon, millaisiksi siirtoväen elämänpuitteet Suomessa muotoutuivat. Inkeriläisten kokeminen heimolaisiksi ja Inkerin liiton toiminta autoivat mielipiteen muokkauksessa. Inkerin liiton mukaan tulokkaita oli tuettava niin henkisesti kuin taloudellisestikin. Ehkä tuloksekkainta ja vilpittömimpää olikin kansalaisjärjestöjen arkipäivän heimotyö, joka astui juhlapuheista käytännön avustamisen tasolle.(Nevalainen, Sihvo 1991,278).

Käytännössä ilmeni, etteivät heimoharrastajien ihanteet paljoa painaneet arkioloissa. Ihmissuhteet muokkaantuivat paljon maanläheisimmistä lähtökohdista: siitä, kuinka vastakkain sattuneiden osapuolien "naamat" miellyttivät ja siitä, kuinka sota-ajan niukkuutta keskenään jaettiin.(Nevalainen, Sihvo 1991,278-279).

Yli 60 000 ihmisen sijoittaminen pysyvästi - niin kuin ajateltiin - Suomeen oli suurisuuntainen ja työläs prosessi. Oli nopeasti luotava tyhjistä koneisto sekä menettelytavat, jotta jokainen saisi asuinpaikan, työkuuntoiset työtä, huonokuntoiset huoltoa ja nuoret mahdollisuuden opiskella. Kokonaisuutta katsottaessa ja sota-aika huomioonottaen tässä onnistuttiin varsin hyvin. Jokaiselle inkeriläiselle kyettiin löytämään paikka yhteiskunnassa. Pysyvä ja inkeriläisten toiveita täyttävä tämä paikka ei suinkaan aina ollut, vaan väki oli melkoisessa liikkeessä etsien ominta sijaansa. (Nevalainen, Sihvo 1991,278).

Vuoden 1944 alusta inkeriläisten sopeutuminen Suomessa heikkeni selvästi, kun Suomeen saapui inkeriläisiä sodassa vain vähän kärsineeltä läntiseltä Inkerinmaalta. Suomeen tulo oli huomattavalle osalle evakuoituja pienemmän pahan valitsemista ja motivaatio tänne saapumiseen hataraa. Etenkin jossain määrin venäläistyneet, joita evakuointialueella oli enemmän kuin idempänä, olisivat mieluummin jääneet kotikonnuilleen. Osa inkeriläisistä käsitti Suomeen siirtymisen tapahtuneen pakosta. Koti-ikävä ja katkeruutta lisäsivät taloudelliset menetykset, joita väestönsiirto merkitsi.(Nevalainen, Sihvo 1991,280).

Lähtöseutujen ja siihen paljolti kytkeytyneiden venäläistymisvaikutteiden ohella sopeutumiseen vaikuttivat siirtoväen ikä sekä tausta. Helpoiten Suomeen sopeutuivat keski-ikäiset tai sitä vanhemmat, jotka olivat Inkerinmaalla eläneet vaatimattomissa oloissa tavallisina kolhoosityöläisinä. Sopeutumisalttiutta lisäsi tämän väestönosan uskonnollisuus, ns. suomalaisuuden säilyminen ja kovat usein omakohtaiset kokemukset Neuvostoliiton suomalaispainostuksesta sekä karkotuksista. Suomessa ei tarvinnut pelätä vangitsemisia ja täällä sai käyttää suomen kieltä sekä harjoittaa uskontoa vapaasti. Nimenomaan varttuneempi naisväki osoittautui työteliääksi ja sai myönteistä vastakaikua kantaväestöltä.

Poliittiset epäluulot vaikeuttivat kantaväestön ja suomalaisten välisiä suhteita. Nuoren inkeriläispolven tiedot Suomesta olivat hatarat ja niissä näkyi neuvostoajan

propaganda. Näissä inkeriläisten mielipiteissä oltiin sota-ajan Suomessa herkästi näkevinään kommunismia ja tämä aiheutti ns. ryssänpelkoa inkeriläisiä kohtaan. Kokonaisuutta katsottaessa on todettava, että inkeriläisten sijoitukset onnistuivat tyydyttävästi. Merkittävä osa heidän ja paikallisten suhteista muodostui olosuhteet huomioiden kohtuullisiksi, monissa tapauksissa hyviksikin. Parhaimmillaan sympatiat muodostivat toisiaan täydentävän kehän: työteliäisyyttä ja “suomalaista” mieltä osoittaneet tulokkaat miellyttivät kantaväestöä, joka puolestaan vastasi asiallisella kohtelulla ja tuella. Toista ääripäätä edustivat tuhansiin nousseet tapaukset, joissa jommankumman tai molempien osapuolten käyttäytymisestä johtuen syntyi erimielisyyksiä. Useimmiten kiistat aiheutuivat työstä, asunnoista, palkoista, poliittisista erimielisyyksistä sekä “ ryssittelystä”.(Nevalainen, Sihvo 1991, 280- 282).

2.5 Inkerinsuomalaisten sodanjälkeiset vaiheet

Lupauksista huolimatta inkeriläiset eivät voineet palata Suomesta kotiseuduilleen, vaan heidät sijoitettiin ympäri Neuvostoliittoa. Rangaistuksena menemisestä tai joutumisesta Suomeen oli, etteivät palaajia kuljettaneet junat pysähtyneet Inkerinmaalle vaan matka jatkui eri puolille Neuvostoliittoa kauas entisistä kotikylistä. Inkeriläisten kohtalot uusilla asuinsijoillaan olivat monesti kovia, elämä raskasta työtä ja taistelua köyhyyttä ja karuja olosuhteita vastaan. Venäläistämispolitiikan mukaisesti inkeriläisten entisille kotiseuduille asutettiin venäläisiä (Nevalainen,Sihvo 1991.287-288).

Niin sotavuosina kuin aikaisemminkin kotiseuduiltaan karkotettuja inkeriläisiä alkoi heti sodan jälkeen palata Inkerinmaalle tai Viroon. Heidän oli kuitenkin “fasisteina” poistuttava kotiseudultaan vuorokauden sisällä. Tavalla tai toisella asettumaan onnistuneita karkotettiin vuosina 1947-50 Siperiaan, Neuvosto-Karjalaan tai muualle Neuvostoliittoon. Inkerinmaalle pääsy mahdollistui vasta

vuoden 1956 jälkeen; ensimmäisenä kommunisteille ja puna-armeijassa taistelleille. Tuolloin Neuvostoliitossa alkoi stalinismin vähittäinen purkaminen ja niin talouteen kuin kulttuurielämäänkin liittynyt uudistusten kausi. Paluumuuttoprosessi takaisin vanhalle Inkerinmaalle on ollut hidas ja kivulias, sillä kylien vanhat asukkaat ovat joutuneet asettumaan muualta tulleiden uudisasukkaiden keskelle hajanaisina ryhminä (Nevalainen, Sihvo 1991, 288, Takalo, Juote 1995,25).

Neuvostoliittoon palaamatta jääneen yli 8000 inkeriläisen määrä väheni Suomessa jatkuvasti etenkin ensimmäisinä sodanjälkeisinä vuosina. Vuoden 1953 alkuun mennessä heidän määränsä oli vähentynyt alle 3000 henkeen. Osa Suomeen tulleista inkeriläisistä jatkoi edelleen pakenemistaan esim Ruotsiin, Kanadaan tai Australiaan. Suomen kansalaisuus myönnettiin ensimmäisille Suomeen jääneille inkeriläisille vasta 1950-luvun puolivälissä, vaikka niitä anottiin jo 1940-luvulla. Viimeiset inkeriläiset saivat Suomen kansalaisuuden vasta 1970-luvun lopulla. (Nevalainen 1991, 290-292).

Virallisissa väestönlaskennoissa inkeriläisiä ilmoitettiin olevan vuonna 1959 noin 92 000, kaksikymmentä vuotta myöhemmin 1979 heidän määränsä oli vähentynyt 77 000:n. Neuvostoliiton viimeisinä olemassaolon vuosina suoritettussa väestönlaskennassa vuonna 1989 suomalaisia oli enää 67 300, joista 35% piti suomea äidinkielenään. Inkerinsuomalaisia uskotaan olevan kuitenkin huomattavasti enemmän, noin 80 000- 100 000:n, sillä ihmiset suhtautuivat siihen aikaan edelleen epäluuloisesti viranomaisiin ja vaikenivat suomalaisuudestaan (Kyntäjä 1996). Vasta 1980-luvulla alkanut Neuvostoliiton hajoamiseen johtanut politiikka mahdollisti inkerinsuomalaisten maineen palauttamisen ja omista elämäkokemuksista on uskallettu puhua myös ääneen (Takalo, Juote 1995, 26),

Alueellisesti inkerinsuomalaiset sijoittuvat nykyisin lähinnä Pietariin ja sen ympäristöön, Karjalaan ja Viroon. Eniten heitä arvioidaan olevan Pietarin seudulla

eli n. 15 000-20 000. Neuvosto- Karjalassa heitä asuu lähes saman verran eli 18 000 ja Virossa puolestaan noin 16 700. Muualla hajaantuneena ympäri entistä Neuvostoliittoa on arvioitu olevan noin 12 000 inkerinsuomalaista (Takalo, Juote 1995,26-27). Pitkään jatkunut venäläistämispolitiikka ja pelko omasta taustasta on heijastunut myös suomenkielen taitoon, siksi yhä harvempi inkerinsuomalaisista ilmoittaa äidinkielekseen suomen. (Takalo, Juote 1995,26-27).

2.5.1 Mahdollisuus uuteen kansalliseen heräämiseen

Sodanjälkeisinä aikoina inkeriläisyys oli kansallisessa mielessä vuosikymmeniä unohduksissa ja hajaannuksissa. Monet näkivät aikaisempien kokemusten valossa viisaimmaksi kätkeä suomalaiset sukujuurensa sekä suomen kielensä. Neuvosto- Karjalassa, minne inkerinsuomalaisia muutti tuhansittain oli kuitenkin paljon yhteydenpitoa, joka useimmiten liittyi uskonnolliseen toimintaan.

Hiljaisuuden vuosikymmeninä luterilainen uskonto olikin ainoa suomenkielinen ja kansalliselta pohjalta toimiva käytännön yhdysside venäläisen kansan joukossa eläville suomalaisille. Kirkko vaikutti suuresti suomen kielen ja kulttuurin säilymiseen venäläisten painostuksen alla.(Nevalainen, Sihvo 1991,163.) Viime vuosina kirkkoja on rakennettu uudelleen entisen Inkerinmaan kyliin ja seurakunnilla on vireätä suomenkielistä toimintaa. Ensimmäinen suomalainen seurakunta sai Petroskoissa toimiluvan jo vuonna 1970, Varsinaisella Inkerinmaalla inkeriläisten julkisena yhdyssiteenä toimii vuonna 1977 rekisteröity Pushkinin seurakunta. (Nevalainen 1991,289).

Aina 1980-luvulle asti ohjasivat Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikkaa lähes muuttumattomina bolshevikkien valtaan tultua 1920-luvun alussa käyttöön otetut peruseriaatteet. Erityisesti pyrittiin vaalimaan idealistista ajatusta yhdestä

yhtenäisestä kansakunnasta ja neuvostoihmisestä. Monietnisen maan yhtenäisyyden säilyttäminen merkitsi vähemmistöjen tukahduttamista ja venäläisten aseman vahvistamista. Samalla kaikki monikansallisuuteen liittyvät vaikeudet pyrittiin pitämään salassa. Vasta viime vuosikymmenellä epäonnistuminen selkeni muullekin maailmalle: maan sekava poliittinen ja taloudellinen tilanne johti keskusvallan ja tasavaltojen suhteiden kärjistymiseen ja kansalliset liikkeet saivat yhä enemmän tilaa. Vaikeudet johtivat lopulta Neuvostoliiton hajoamiseen vuonna 1991 (Takalo, Juote 1995,28).

Neuvostoliiton useiden muiden vähemmistökansojen tavoin inkerinsuomalaiset kokivat 1980-luvun lopulla suoranaisten kansallisen herätyksen. Uuden, avoimemman ilmapiirin myötä myös inkerinsuomalaisten traagiset kohtalot voitiin nostaa esiin ja käsitellä niitä julkisesti. Erityinen vaikutus kansallistunteen nousuun oli Petroskoissa ilmestyneen Punalippu-lehden inkerinsuomalaisia käsitelleellä erikoisnumerolla vuonna 1987. Kymmenen vuotta suunnitteilla olleeseen teemanumeroon oli nyt ensimmäisen kerran vuosikymmeniin koottu esille inkerinsuomalaisten kohtaloita (Takalo, Juote 1995,28).

Konkreettinen merkki uuden ajan alkamisesta oli ennen kaikkea Keltossa pidetty suuri juhannusjuhla vuonna 1989. Kuudenkymmenen vuoden tauon jälkeen järjestetyille juhlille osallistui lähes 4000 ihmistä eri puolilta Neuvostoliittoa, sekä Suomesta ja Ruotsista. Seuraavana kesänä juhla vietettiin Tuuterissa, juhlasta on muodostunut yhteishenkeä kohottava perinne, vaikka alkuvuosien innostus ja kävijämäärät ovat hiukan tasaantuneet (Takalo, Juote 1985,28-29)..

2.5.2 Inkerin Liiton toiminta

Vaikka suomalaisen kulttuurin säilyttämisestä ja elvyttämisestä kiinnostuneita oli paljon, tuhannet venäläistyneet tai virolaistuneet inkeriläiset jäivät ainakin kansallisen heräämisen alkuvuosina välinpitämättömiksi suomalaisista juuristaan.

Monet eivät pitkään aikaan saaneet edes tietoa suomalaisten maineen palautuksesta. Inkeriläisen aktiivisen väen keskuudessa pohdittiinkin vuoden 1988 alkupuolella Inkerin kulttuuriseurain muodostamista ajamaan kansallisia etuja ja suomen kielen elvytystä. Ajatus yhteisen katon alla toimimisesta ei kuitenkaan onnistunut vaan Pietariin, Viroon ja Karjalaan muodostettiin omat Inkerin liitot alaosastoineen. (Nevalainen 1991,293, Takalo, Juote 1995,28).

Nopeasti käynnistyneen yhdistystoiminnan haasteet olivat mittavat. Yhteisiksi tavoitteiksi muotoiltiin inkerinsuomalaisten etnisen kulttuurin sekä suomen kielen säilyttäminen ja kehittäminen, heidän kansallisten etujensa turvaaminen ja yhteydenpito inkeriläisjärjestöjen välillä kaikkialla maailmassa. (Nevalainen 1991, 292-293, Juote, Takalo 1995,28-29). Edistääkseen asemaansa entisen Neuvostoliiton alueelle, inkerinsuomalaiset vaativat Venäjän viranomaisilta oikeutta palata entisille kotiseuduilleen ja inkerinsuomalaisten maineen puhdistamista kaikista syytteistä eli poliittista rehabilitointia. Vaatimuksena oli myös 1930-luvulla laittomasti takavarikoidun omaisuuden, kuten kirkkojen ja koulujen palauttaminen sekä erilaisten kulttuurihankkeiden tukeminen.

Venäjän korkein neuvosto hyväksyi vuonna 1993 asetuksen Venäjän suomalaisten rehabilitoinnista eli heidän historiallisten oikeuksiensa palauttamisesta ja maineensa puhdistamisesta kaikista epäoikeudenmukaisista poliittisista syytteistä. Inkerinsuomalaisten mielestä tämä asetusta on jäänyt pelkäksi paperiksi eikä se ole vastannut heidän odotuksiaan. Inkeriläisjärjestöt pyysivät omassa ehdotuksessaan 600 hehtaaria maata, jotta kotiseuduille, historialliselle Inkerinmaalle palaavat inkerinsuomalaiset voisivat asua yhtenäisesti ja näin voitaisiin elvyttää inkeriläistä kulttuuria ja kieltä. Venäläiset lupasivat inkeriläisille 60 hehtaaria ja senkin eri alueelta kuin inkeriläiset olivat toivoneet. Toistaiseksi Inkerinmaalle on palannut vain muutamia kymmeniä ihmisiä (Kyntäjä 1997, 131).

Venäjän Inkerin liitto pyrkii toiminnallaan tukemaan inkerinsuomalaisen kulttuurin

säilymistä järjestämällä suomen kielen kursseja, kulttuuritapahtumia ja pyrkii tukemaan inkerinsuomalaisten työllistymistä kotiseudullaan mm. pitämällä asiantuntijarekisteriä suomalaisia Venäjällä toimivia yrityksiä varten. Liitolla on myös kontakteja Suomeen ja sitä kautta on ollut mahdollisuus päästä kesätöihin. Pietarin Inkerin Liitto on mukana päiväkotitaimin toiminnassa, päiväkodissa lapsille opetetaan suomen kieltä ja kulttuuria. (Kyntäjä 1997, 131). Virossa Inkerin Liitolla on myös aktiivista toimintaa, josta esimerkkinä Viljandin päiväkeskus ja Tarttoon valmistuva kulttuuritalo, molemmat toimivat aktiivisesti inkerinsuomalaisten yhdistäjinä.

2.5.3 Inkerin Liitto ja inkerinsuomalaisten muutto Suomeen

Inkerinsuomalaisten muutto Suomeen ei ole Kyntäjän vuonna 1996 haastattelemien Inkerin Liiton ja Inkerin luterilaisen kirkon työntekijöiden mielestä paluumuuttoa vaan maastamuuttoa, jonka seurauksena Inkeri menettää voimavarojaan. Suomeen muuttava väestö on ensisijaisesti nuorehkoa, hyvin koulutettua ja työikäistä väestöä. Tämä on johtanut pelkoon, että Inkerinmaa tyhjenee inkerinsuomalaisista ja muuttuu ajan mittaan täysin venäjänkieliseksi, inkeriläinen kulttuuri häviää pikku hiljaa kokonaan (Kyntäjä 1997, 134-135).

Inkerin Liiton työntekijöiden mielestä paluumuuttajia ovat ne inkerinsuomalaiset, jotka muuttavat Siperiasta tai muualta entisen Neuvostoliiton alueelta historialliselle Inkerinmaalle. Muutto Suomeen tarkoittaa Inkerin väestörakenteen venäläistymistä ja vaikeuttaa Inkerin kulttuurin ja identiteetin elpymistä Inkerinmaalla. Työntekijöiden mielipiteitä kuvasi kuitenkin selkeä ambivalenssi - kaikki kertoivat sekä vastustavansa että ymmärtävänsä muuttoa Suomeen. He ymmärtävät, että ihmisillä on vaikeaa Venäjän taloudellisessa sekasorrossa ja rikollisuuden pelossa ja haluavat sen vuoksi lähteä pois. Toisaalta kirkon edustaja ihmettelee nykypäivän ihmisiä, jotka ovat nopeasti päättäneet lähteä pois Venäjältä. Hän kysyykin, miten

aiempi sukupolvi on kestänyt karkotukset Siperiaan ja kaikesta huolimatta Stalinin kuoleman jälkeen palannut eri mutkien kautta Inkeriin (Kyntäjä 1997, 133-135).

Inkerin Liitto on myös mukana inkerinsuomalaisten Suomeen muuton käytännön järjestelyissä. Inkerin Liitto pitää yllä paluumuuttajajonoja Suomen edustustoja varten, halukkaat Suomeen muuttajat ilmoittautuvat Inkerin Liiton toimistoon, jossa heidät haastatellaan. Näiden jonotuslistojen perusteella Suomen paikallinen edustusto kutsuu paluumuuttoa harkitsevat haastateltaviksi ja suomalaisten sukujuurten todistettavasti löytyessä, myöntää luvan (Sisäasiainministeriö 1996,8).

Inkerin Liiton ja Inkerin Kirkon näkökulmasta on ymmärrettävää, että paluumuuttajia ovat ne, jotka palaavat Inkerinmaalle ja Suomeen lähtijät ovat maastamuuttajia. Suomesta taas on lähtöisin käytäntö kutsua tänne muuttavia inkerinsuomalaisia paluumuuttajiksi. Kyseessä on poliittisin perustein tehty päätös, joka perustuu huhtikuussa 1990 presidentti Koiviston televisiohaastattelussa julkistamaan näkemyksen, jonka mukaan Neuvostoliiton suomalaisia eli käytännössä paljolti inkerinsuomalaisia, voitaisiin pitää paluumuuttajina ja heidät rinnastetaan esimerkiksi Ruotsista palaaviin suomalaisiin. Monet tekijät johdattivat Suomen virallisen kannan näinkin perinpohjaiseen muuttumiseen. Taustalta voi löytää Suomen työvoimapulan, paineet ulkomaalaispolitiikan löystyttämiseksi, Neuvostoliiton poliittisen tilanteen sekä inkeriläiskysymyksen yleisen ajankohtaisuuden (Nevalainen 1992,297). Suomen lainsäädännössä on tunnustettu suomalaista syntyperää olevan ulkomaan kansalaisen oikeus paluumuuttoon ja paluumuuttajan aseman saatuaan inkerinsuomalaiset saavat myös siihen kuuluvat oikeudet (Pitkänen, Jaakkola 1997,9).

Keskustelu siitä kutsutaanko paluumuuttajiksi niitä inkerinsuomalaisia, jotka muuttavat karkoituspaikoiltaan Inkerinmaalle vai niitä, jotka muuttavat Suomeen, maahan, josta heidän esi-isänsä satoja vuosia sitten lähtivät, ei kuitenkaan ole asian ydin. Paljon tärkeämpää on pohtia Suomeen muuton vaikutuksia entisellä

Inkerinmaalla, tekeekö Suomi karhunpalveluksen inkerinsuomalaiselle kulttuurille salliessaan muuton Suomeen kuten Inkerin Liiton edustajat pelkäävät vai onko muutto-oikeus kädenojennus heimokansalle? Todennäköisesti molempia, mutta tavoitteena pitäisi olla paikallisten olosuhteitten kehittyminen sellaisiksi, että jääminenkin olisi todellinen vaihtoehto, muuttopäätöksen jäädessä viimekädessä ihmisille itselleen. Suomen entisen Neuvostoliiton suomalaisiin liittyvä paluumuuttopolitiikka onkin kahdensuuntaista:

1. Suomen vahvistamat paluumuuttajakriteerit täyttävät voivat halutessaan muuttaa Suomeen ja
2. Suomi pyrkii edistämään lähialueilla asuvan suomalaisväestön sosiaalista ja kielellistä asemaa ja turvaamaan elinkelpoisten yhteisöjen säilyminen ja kehittyminen (Sisäasiainministeriö 1997,17).

Suomella onkin lähialueillaan käynnissä useita projekteja elinolosuhteitten parantamiseksi mm. Sosiaali- ja terveystieteiden vanhustentaloprojektit Venäjällä ja Virossa sekä Työministeriön kaupallisten avustajien kurssit ja nuoriso työpajatoiminta Pietarissa (Sisäasiainministeriö 1996,18-19).

Säilyykö inkerinsuomalainen kulttuuri Inkerinmaalla, Virossa ja Karjalassa on vielä vastaukseton kysymys. Pitääkö sen yleensä säilyä, ainakaan muuttumattomana, sellaisena kuin vanhempi inkerinsuomalaissukupolvi sen muistaa? Inkerin Liiton sisälläkin oli ristiriitoja siitä miten paluumuutto Inkerinmaalle pitäisi järjestää (Kyntäjä 1997,135). Samoin nuorempi venäläistynyt tai virolaistunut inkerinsuomalaissukupolvi ei aina allekirjoita vanhemman väen tavoitteita suomalaisuuden ylläpitämisestä. Totta on, että Suomeen muuttaa paljon koulutettua ja työikäistä väestöä, mutta esimerkiksi Petroskoin alueelta on Suomeen tullut paluumuuttajina noin 1000 ihmistä ja siellä arvioidaan kaiken kaikkiaan asuvan noin 18 000 inkerinsuomalaista. (Heikkilä-Paukkonen 1997).

Inkerinsuomalaisuuden säilyminen tai kuoleminen ei ole varmaankaan kokonaan Suomesta käsin ratkaistavissa. Enemmän nämä asiat mietityttävät Venäjällä ja Virossakin järjestöaktiiveja kuin tavallista kansaa, Pekka Nevalainen (1991,298) totesikin jo 1990-luvun alussa, että:

“Muuttoliike Suomeen ei ole yksinomainen ratkaisu, sillä kaikki inkeriläiset eivät halua eivätkä voi siirtyä Suomeen. Jos halutaan tukea inkeriläisten uutta nousua, olisi kättä ojennettava sekä Venäjällä että Virossa pysyville että Suomeen siirtyville ihmisille. Kohtalonkysymys inkeriläisten kansallisessa havahtumisessa on, elpyykö ja säilyykö inkeriläisyys - identiteetti, kulttuuriperintö ja ennen kaikkea näiden perusta suomen kieli. Nämä kysymykset askarruttivat alusta pitäen inkeriläisten järjestöaktiiveja ja askarruttavat yhä. “Tavallisella” kansalla huolenaiheet ovat selkeästi paljon maanläheisempiä. (Nevalainen, Sihvo 1991, 298-299).

3 INKERINSUOMALAISET PALUUMUUTTAJINA SUOMESSA

3.1 Miten inkerinsuomalainen saa paluumuuttoluvan Suomeen?

Paluumuuton alkuvaiheessa 1990-luvun alussa inkerinsuomalaiset saattoivat tulla Suomeen vierailuviisumilla ja jättää oleskelulupahakemukset vasta maahan tultuaan paikallispoliisille. Käytäntö oli tarkoitettu toissijaiseksi maahantulotavaksi, jolla pyrittiin joustavuuteen, sillä Suomen edustustoissa lupajonot olivat pitkiä. Seurauksena oli, että tästä menettelystä tuli ensisijainen menettelytapa ja kuntien sosiaalitoimet olivat hämmennyksissä satojen asunnottomien ja rahattomien paluumuuttajien kanssa, joiden inkerinsuomalaisuutta ei kukaan viranomainen ollut

vielä todennut. Syyskuussa 1992 sisäasiainministeriö teki muutoksen, jonka mukaan inkerinsuomalaisille ei enää annettu paluumuuttajastatusta Suomessa, vaan oleskelulupa on haettava lähtömaassa Suomen edustustosta ennen maahanmuuttoa.(Takalo, Juote 1995, 55-57).

Paluumuuttajaluvan myöntämisen perusteena on 1.8.1996 lähtien ollut se, että hakija itse, ainakin toinen hänen vanhemmistaan ja vähintään kaksi isovanhemmista on (tai on ollut) kansallisuudeltaan suomalaisia (Markkanen 1997,22). Suomeen paluumuuttajiksi aikovien täytyy todistaa inkerinsuomalaisuutensa liittämällä oleskelulupahakemukseensa luotettavia asiakirjoja suomalaisesta syntyperästään. Todistukseksi kelpaavat esimerkiksi alkuperäiset syntymätodistukset ja Neuvostoliiton sisäisten passien kansallisuusmerkinnät. (Takalo, Juote 1995,56). Käytännössä vaikka kaikki tarvittavat asiakirjat olisivat kunnossa, joutuu paluumuuttolupaa jonottamaan useita vuosia. Tällä hetkellä keskimääräinen jonotusaika on esimerkiksi Pietarissa noin kolme vuotta. Lupa myönnetään yleensä vuodeksi kerrallaan, kahden vuoden luovallisen Suomessa asumisen jälkeen myönnetään pysyvä oleskelulupa, jollei oleskelun luonteesta tai tarkoituksesta muuta johdu. Oleskeluluvan myöntävä viranomainen (edustusto, Ulkomaalaisvirasto tai paikallispoliisi) myöntää työluvan rajoituksetta suomalaisen syntyperän perusteella. Suomen kansalaisuutta inkerinsuomalainen paluumuuttaja voi hakea vasta viiden Suomessa asutun vuoden jälkeen. (Sisäasiainministeriö 1997,96 ja 114)..

3.2 Paluumuuttajien määrä Suomessa

Jo ennen vuotta 1990 jonkin verran inkerinsuomalaisia oli muuttanut Suomeen työskentelemään, mutta vasta presidentin lausunto synnytti varsinaisen muuttoaallon. Timo Aarrevaaran (1993,22) haastattelema inkerinsuomalainen

paluumuuttaja kuvaakin hyvin paluumuuton alkusysäystä:

Kun saimme kuulla, että presidentti ottaa meidät Suomeen, aloimme heti suunnitella paluuta Suomeen. Järkytys oli suuri, kunnes löytyi vapaaehtoinen auttaja neuvomaan mistä mitään ja miten haetaan.”Mies 65

Vuonna 1990 tulleet inkerinsuomalaiset paluumuuttajat tulivat lähinnä Virossa. Toinen suurempi ryhmä paluumuuttajia tuli seuraavana vuonna, jolloin mukana oli yhä enemmän myös muualta Venäjältä muuttaneita. (Aarrevaara 1993,10) Ensiksi saapuneet paluumuuttajat olivat usein suomenkielentaitoisia ja sijoittuivat nopeasti työelämään; monilla oli työpaikka tiedossa jo maahan tullessaan. Suomessa oli vielä tietyillä aloilla, lähinnä siivous- ja pesula-alalla työvoimapulaa. Varsinkin Helsingin seudulla työvoimasta oli puutetta ja työnantajat tekivätkin jopa rekrytointimatkoja Virossa saadakseen työntekijöitä. (Työministeriö 1990,24-25).

Työvoimapulan ja nousukauden jälkeen tuli nopeasti taloudellinen lama ja suurtyöttömyys. Vaikka tietoa työttömyydestä kulkeutui varmasti sukulaisten ja tuttavien kautta myös Suomeen muuttoa suunnitteleville, paluumuutto Suomeen jatkuu koko ajan. Vuoden 1997 toukokuun lopussa Suomessa oli Työministeriön tietojen mukaan noin **16 000 inkerinsuomalaista paluumuuttajaa**, vuosittain arvioidaan tulevan jatkossa n. 1500- 2000 muuttajaa. (Luvut sisältävät myös mahdolliset venäläiset tai virolaiset aviopuolisot). Paluumuuttolupaa jonottaa tällä hetkellä yhteensä 11 500 inkerinsuomalaista Venäjällä ja Virossa, hakemuksista hylätään yleensä n. 15%. Paluumuuttajista yli puolet asuu Helsingissä, paineita onkin muuttajien ohjaamiseksi tasaisemmin ympäri maata. 80 % kaikista paluumuuttajista asuu kolmen suurimman läänin alueella (Uudenmaan-, Hämeen-, ja Turun ja Porin lääneissä).

3.3 Paluumuuttajien oikeuksista ja vastaanoton kehittämisestä Suomessa

Ensimmäiset 1990-91 Suomeen saapuneet paluumuuttajat olivat usein suomenkielentaitoisia, työikäisiä ja -kykyisiä ja silloisessa työllisyystilanteessa sijoittuivat helposti työelämään. Näytti siltä ettei paluumuuttajia varten tarvita mitään erityispalveluita. Työministeriö koordinoi päävastuullisena paluumuuttajien asioita yhdessä muiden ministeriöiden nimeämien vastuuhenkilöiden kanssa. Mahdolliset alkuvaiheen ongelmat huomioitiin valtioneuvoston päätöksellä (VNP 1054/90), jonka mukaan kunnille korvattiin toimeentulotukimenot ensimmäisen puolen vuoden ajalta paluumuuttajan maahantulosta, samoin mahdollisuus maksuttomiin tulkkipalveluihin oli paluumuuttajilla puoli vuotta, erilaisia erityiskuluja mm. laitoshuollon kustannuksia tai eläkettä vastaavaa toimeentulotukea korvattiin kunnille viiden vuoden ajan (Virtanen 1996,19, Takalo, Juote 1995,55-56)).

Tiedon paluumuuttomahdollisuuksista Suomeen levitessä myös Inkerinmaalle ja Karjalaan, lisääntyi myös paluumuuttajien määrä nopeasti. Samanaikaisesti alkoi työllisyystilanne Suomessa nopeasti heikentyä ja paluumuuttajien työllistymismahdollisuuksiaan heikensi yleisen työttömyyden lisäksi myös odotettua heikompi suomen kielen taito. Paluumuuttajien kanssa työskennelleet viranomaiset totesivat, että pelkkä suomalainen syntyperä ei takaakaan valmiuksia toimia suomalaisessa yhteiskunnassa. Useimmilta paluumuuttajilta puuttui kielitaidon lisäksi niin yhteiskunnallinen kuin kulttuurinenkin tietous siitä miten Suomessa eletään ja miten eri tilanteissa toimitaan. Suomen kieltä ei myöskään opittu puolessa vuodessa, joten tulkkaukspalveluita tarvittiin pitempään. Tässä vaiheessa työvoimapiireissä alettiin järjestää paluumuuttajille suomen kielen kursseja ja myös työelämään ohjaavaa koulutusta, jota aiemmin oli järjestetty vain pakolaisina tulleeille (Takalo, Juote 1995,56-57). Paluumuuttajat voivat myös hakeutua työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen samoin perustein kuin suomalaisetkin.

Seuraavina vuosina paluumuuttajien vastaanotto kehittyi koko ajan; lokakuussa 1993 pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunta asetti työryhmän selvittämään pakolaisten, paluumuuttajien ja muiden maahanmuuttajien vastaanoton kehittämistä. Suurimmat kaupungit alkoivat perustaa sosiaalivirastojen yhteyteen erityisiä ulkomaalaisyksiköitä hoitamaan kaikkien maahanmuuttajien asioita, ei pelkästään pakolaisten.

Vuonna 1994 alettiin Suomen työministeriön toimeksiannosta järjestää lähtöalueilla Pietarissa, Virossa ja Karjalassa maahanmuuttovalmennuskursseja paluumuuttoa suunnitteleville inkerinsuomalaisille. Näillä kursseilla opetetaan suomen kieltä ja suomalaisen yhteiskunnan toimintaa. Tavoittena on, että ainakin yksi paluumuuttoa suunnittelevan perheen jäsen osallistuu kurssille (Sisäasiainministeriö 1996,9).

Paluumuuttajat voivat vapaasti valita paikkakunnan, johon he Suomessa haluavat jäädä asumaan (Takalo, Juote 1995,13). Kunnan asukkaina paluumuuttajilla (kotikuntalaki 201/94) on oikeus sosiaaliturvaan, sosiaali- ja terveystalviin, työvoimapalvelujen käyttöön ja työttömänä ollessaan saada hakemuksesta Kelan työttömyyskorvausta. Maahanmuuttoon liittyen heille ei ole mitään rahallisia erityisuuksia (Sisäasiainministeriö 1996,13) Lupa työntekoon paluumuuttajille myönnetään automaattisesti oleskeluluvan yhteydessä, julkisen vallan on myös pyrittävä edistämään työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön. Eläkeikäisillä paluumuuttajilla ei oikeutta suomalaiseen eläkkeeseen kuitenkaan ole, vaan he joutuvat hakemaan kunnalta toimeentulotukea elämiseensä. Myös vanhempainpäivärahaan ja työmarkkinatukeen kuuluu niistä annetun lainsäädännön mukaisesti asumisaikaan liittyvä odotusaika (Sisäasiainministeriö 1996,13).

Oppivelvollisuusikäisillä lapsilla on peruskoululain mukaisesti oikeus saada peruskouluopetusta tai vastaavaa opetusta ja päivähoitoikäisillä on oikeuskunnalliseen päivähoitoon. Opetusministeriön päätöksen mukaan kunta järjestää lisäksi oppivelvollisuusikäisille ja kuusivuotiaille maahanmuuttajalapsille

peruskouluun valmistavaa opetusta (Lampinen 1997,25, Sisäasiainministeriö 1997,163).

3.4 Hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittinen ohjelma

Suomen maahanmuuttopolitiikka on muuttumassa koko ajan: 9.1.1997 luovutti hallituksen asettama Maahanmuutto- ja pakolaispoliittinen toimikunta ehdotuksensa Suomen viralliseksi Ulkomaalais- ja pakolaispoliittiseksi ohjelmaksi sisäasiainministeri Jan-Erik Enestamille (Pakolainen1/1997,18). Virallinen kanta ulkomaalaispoliittisiin kysymyksiin on tähän saakka puuttunut. Toimikunnan mietinnön nimi on "Hallittu maahanmuutto ja tehokas kotoutuminen", mikä kertoo mietinnön keskeisestä sisällöstä: hallitun maahanmuuton hyväksymisestä ja maahanmuuttaneiden tukemisesta kotoutumaan Suomeen ('kotoutuminen' on kielitoimiston suosittama uudissana 'integraation' vastineeksi). Myös muuton ehkäisy pakolaisuuden syihin vaikuttamalla ja esimerkiksi inkerinsuomalaisten lähtöalueitten olosuhteitten kehittäminen kuuluvat ohjelman tavoitteisiin.

Toimikunta pyrki mietinnössään luomaan puitteet tehokkaalle kotoutumiselle, tavoitteena on tukea niiden maahanmuuttajien kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan, joiden maassaolo on katsottu niin pysyväisluonteiseksi, että heidät on kirjattu väestörekisteriin. Eri maahanmuuttajaryhmien kohtelu pyritään saamaan samanarvoiseksi ja maanlaajuisesti yhdenvertaiseksi. Toimikunta pyrkii toimenpide-ehdotuksillaan korjaamaan nykyisessä käytännössä olevia puutteellisuuksia, joista esimerkkinä entisen Neuvostoliiton alueilta muuttaneiden vanhusten puuttuvan eläketurvan korvaamisen muulla vastaavan suuruisella perusturvalla.

Vastuu käytännön tukitoimien toteuttamisesta jää vastaanottaville kunnille, kunnilta edellytetään erityistä kotoutumissuunnitelmaa ainakin niitten

maahanmuuttajien osalta, joista valtio maksaa korvausta (pakolaiset, paluumuuttajat). Kotoutumissuunnitelma sisältää yksityiskohtaiset suunnitelmat eri palvelujen tarjoamisesta maahanmuuttajille, tulkkaukspalvelut huomioiden (Pakolainen 1/1997,20-21). Monet suurimmista kaupungeista ovat jo tehneetkin maahanmuuttajien vastaanottoon ja kotoutumiseen liittyviä suunnitelmia.

Integrointi / kotouttamispolitiikan tavoitteena on, että maahanmuuttajat ovat mukana suomalaisen yhteiskunnan taloudellisessa, poliittisessa ja sosiaalisessa elämässä tasavertaisina yhteiskunnan jäseninä, joita koskevat sekä yhteiskunnan jäsenen oikeudet että velvollisuudet. Tasa-arvoisuuden toteuttamiseksi maahanmuuttajille on tarjottava mahdollisuuksia opiskella kieltä, perehtyä uuteen asuinmaahan, täydentää opintojaan ja ammattitaitoaan työmarkkinoille pääsemiseksi sekä muita sopeutumista edistäviä tukipalveluja. Tärkeää on maahanmuuttajalasten ja -nuorten kotoutumisen tukeminen, yhteiskuntaan ja työelämään perehdyttävän koulutuksen tarjoaminen, tulkkipalvelujen järjestäminen ja viranomaisten kouluttaminen toimimaan monikulttuurisessa ympäristössä. Kun yhteiskunta tarjoaa maahanmuuttajalle palveluita, edellyttää se maahanmuuttajalta vastavuoroisesti aktiivista uusiin olosuhteisiin sopeutumista. Vaikka maahanmuuttajat tarvitsevat erillisiä tukiohjelmiä on huomattava, että maahanmuuttajien kotoutumispolitiikan tulee olla osa yleistä syrjäytymistä ja huono-osaisuutta ehkäisevää yhteiskuntapolitiikkaa (Sisäasiainministeriö 1997,159).

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -MENETELMÄ

Tässä tutkielmassa on tarkoituksena kuvata ja analysoida paluumuuttajien elämää Jyväskylässä: miten he rakentavat elämäänsä uudessa kotimaassa. Tarkastelussa keskitytään paluumuuttajien ensikokemuksiin Suomessa ja heidän pyrkimyksiinsä oman elämän järjestämiseksi. On todennäköistä, että haastateltavat kuvaavat sekä todellista elämää, mutta yhtä paljon haaveita ihanne-elämästä ja siitä miten heidän odotetaan elävän ollakseen hyviä "suomalaisia". Tarkoituksena on tuoda esiin paluumuuttajien oma ääni, subjektiivinen näkökulma, miten he itse tulkitsevat omaa elämäänsä ja kokemuksiaan täällä, mikä heidän elämässään on tärkeitä, ja pyrkiä ymmärtämään paluumuuttajien elämässään tekemiä ratkaisuja ja heidän tavoitteitaan.

Kuvaan lisäksi paluumuuttajien vastaanottoa kunnan tasolla. Haastateltujen Jyväskylään muuton jälkeen (1993) maahanmuuttajien vastaanoton palvelut ovat kehittyneet ja monet heidän kokemistaan epäkohdista ovat korjaantuneet. Paluumuuttajat ja kaikki maahanmuuttajat joutuvat elämän ensivaiheissa uudessa yhteiskunnassa paljon asioimaan viranomaisten kanssa ja tarkoitukseni on kuvata miten tällä hetkellä Jyväskylän kaupungissa maahanmuuttajien palveluun on valmistauduttu.

Käsitettä integroituminen (kielitoimiston suosituksesta kotoutuminen) voidaan käyttää kuvaamaan maahanmuuttajan sopeutumista uuteen yhteiskuntaan. Integroitumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan asettumista uuteen yhteiskuntaan, sopeutumista oma kulttuuritausta säilyttäen (Ekholm 1994, 17-19). Lisäksi integraatiota arvioidaan usein ulkoapäin, koulutukseen, työhön, kielitaitoon liittyvillä mittareilla. (Teoreettista taustaa integraatiolle luvussa 5.1) Haastateltujen paluumuuttajien integroitumis- / kotoutumisprosessi on vasta alussa, he ovat asuneet Suomessa vasta lyhyehkön ajan, siksi en halua tässä tutkielmassa arvioida

haastattelemieni paluumuuttajien integroitumista ulkopuolelta, vaan kuulla heidän omia käsityksiään elämän järjestymisestä, pyrkimyksistä oman elämän hallintaan ja tulevaisuudestaan Suomessa (miten arkielämälle hahmotetaan erilaisia mahdollisuuksia - elämänpoliittisista ratkaisuja ja valintoja (Eräsaaren luento 97)). Elämänpolitiikka on yhteiskuntatieteissä melko uusi käsite, jonka sisällöstä on toisistaan poikkeavia tulkintoja, olen ottanut sen mukaan kokeillakseni, miten se soveltuu paluumuuttajien tilanteeseen, muutossa elämä muuttuu erilaiseksi, navigoitavaksi projektiksi, jossa on tehtävä valintoja itse ja myös reflektoitava niiden seurauksia (Eräsaaren luento 1997).

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen tutkimus, tapaustutkimus, jossa menetelmänä käytettiin teemahaastattelua ja myös osallistuvaa havainnointia. Uusitalon (1995) mukaan tapaustutkimuksen keinoin voidaan saada esiin sellaista, joka muutoin jäisi näkymättömäksi, voidaan puhua paljastavasta tapaustutkimuksesta. Esimerkiksi Matti Kortteisen (1982) havainnot uuteen lähiöön muuttaneiden perheiden elämäntavan ongelmista olisivat jääneet piiloon, jollei tutkija olisi omakohtaisen havainnoinnin ja syvähaastattelujen avulla intensiivisesti paneutunut kohteeseen valitsemaansa kortteliyhteisöön. (Uusitalo 1995,77).

Tapaustutkimus ei Uusitalon mukaan tähtää tilastolliseen vaan analyttiseen yleistettävyyteen. Lähiöelämää kokeneet tunnistavat monia Matti Kortteisen Kaukialasta tekemiä havaintoja. Kyse on siitä, että tapaustutkimuksen avulla on onnistuttu tekemään teoreettisia tai analyttisiä yleistyksiä, joilla on pätevyyttä yli tutkitun tapauksen. (Uusitalo 1995,78).

Teemahaastattelu on lähellä luonnollista keskustelutilannetta, joten haastattelut paljastavat asioita syvällisemmin kuin lomakehaastattelu. Kommunikointi on vapaata ja teemoja voidaan käsitellä tilanteeseen sopivassa järjestyksessä. Alasuutarin (1994, 73,123) mukaan, tutkittaessa, miten ihmiset hahmottavat ja jäsentävät erilaisia asioita, aineistona tulee olla haastateltavien omaa puhetta eikä

tutkijan antamia vastausvaihtoehtoja; on käytettävä vapaamuotoista haastattelua strukturoidun kyselyn sijaan. Tässä tutkimuksessa, jossa pyrin mm. selvittämään miten haastateltavat jäsentävät ja järjestävät omaa arkielämäänsä, teemahaastattelu oli soveltuva menetelmä. Haastateltavat saivat kertoa vapaasti heille merkityksellisistä asioista liittyen muuttoon ja elämään täällä Jyväskylässä ja haastattelijalla oli mahdollisuus tehdä tarkentavia ja syventäviä kysymyksiä joustavasti tilanteen mukaan (vrt. Roos 1988,143-144).

Haastateltavat ja muu aineisto

Haastattelin yhteensä kahdeksaa n. kolme vuotta sitten Suomeen muuttanutta paluumuuttajaa. Valitsin haastateltavat Jyväskylän Ulkomaalaistoimiston osoitelistoilta ja pyrin valitsemaan paluumuuttajia, joilla on erilaiset koulutustaustat ja ammatit (sekä korkeakoulututkinnon että ammatillisen koulutuksen suorittaneita.) Koska tein samasta aineistosta myös paluumuuttajien työllistymiseen liittyvän selvityksen haastateltavat valittiin työttömien paluumuuttajien joukosta, mikä seikka on huomioitava johtopäätöksissä. Haastateltavat edustavat sitä työikäisten paluumuuttajien ikäluokkaa, johon suurin osa paluumuuttajista kuuluu (Jyväskylään saapuneista paluumuuttajista n. 55% on 25-50 vuotiaita). Olen itse ollut vastaanottamassa kaikkia haastattelussa mukana olleita, joten yhteydenotto oli helppoa. Soitin haastateltaville etukäteen, yhdessä perheessä kävin, ja kerroin lyhyesti miksi haluan haastatella. Kaikki suostuivat haastatteluun ja useimmat olivat ilahtuneen tuntuisia yhteydenotosta.

Etukäteen ajattelin, että työni Ulkomaalaistoimistossa saattaisi vaikuttaa vastauksiin. On mahdotonta sanoa minkä verran se todellisuudessa vaikutti, mutta mielestäni kritiikkiäkin uskallettiin antaa ja toiminnan kehittämisehdotuksia tuli. Luonnollisesti työni kautta tullut tieto ja esiymmärrys asiasta vaikutti omaan reagointiini haastattelutilanteissa ja vaikuttaa myös analyysiin.

Tein kaikki haastattelut kesäkuussa 1996 paluumuuttajien kodeissa, haastattelut

kestivät tunnista kolmeen ja puoleen tuntiin. Nauhoitin haastattelut yhtä lukuunottamatta ja purin nauhat sanasta sanaan paperille. Nauhoitukset osoittautuivat aineistona huomattavasti käsintehtyjä muistiinpanoja tarkemmiksi, myöskään haastateltavia nauhurin käyttö ei tuntunut häiritsevän. Haastattelujen aluksi kysyin luvan nauhurin käyttöön ja sen jälkeen siihen ei kiinnitetty enempää huomiota. Grönforsinkin mukaan nauhurin etuna on mahdollisuus taltioida sanatarkasti se, mitä tutkittavat sanovat, jopa äänensävykin ja aineiston säilymisessä ei tarvitse luottaa muistiin vaan haastattelut voi kuunnella uudelleen pitkänkin ajan päästä (Grönfors 1985,137). Koin haastattelujen sanatarkan, itse tehdyn litteroinnin tärkeäksi aineiston analysoinnin kannalta, haastattelutilanteet palautuivat mieleen, varsinkin tunnetilat ja pystyin tekemään alustavaa analyysiä jo siinä vaiheessa.(vrt. Grönfors 1985,156, Yow 1994,221-222).

Haastatteluja oli mukava tehdä: olin tervetullut ja vieraanvaraisuus oli runsasta. Tuntui siltä, että koska vieraita ei kovin paljoa käy, niin haastattelijan käyntikin on tervetullut katkos arkeen - ja mahdollisuus harjoitella suomen kieltä. Kolmessa haastattelussa käytin osittain tulkkia, muuten selvisimme suomenkielellä. Vain yksi haastateltavista oli osannut suomea maahan tullessaan. Tulkin käyttö rajoittaa selvästi haastattelua, vaikka tulkki oli täysin ammattitaitoinen, ilman tulkkia selvinneet haastateltavat kertoivat asioistaan paljon vapautuneemmin.

Pyrin vapauttamaan tunnelmaa haastattelujen alussa kevyellä jutustelulla, useimmiten kertomalla omista lapsistani (koska kaikki haastateltavat olivat lapsiperheitä) ja kerroin myös kuulumisia vasta tekemiltäni kahdelta Pietarin matkalta. Halusin tällä tavalla päästä irti viranomaisen roolista, joka minulla pakostakin oli, koska ainoat kontaktini haastateltaviin olivat tapahtuneet Ulkomaalaistoimistolla. Mielestäni tämä olikin onnistunut keino keskustelun vapauttamiseksi, ainoastaan yksi haastatteluista oli "väkisin vääntämistä", muissa haastateltavat olisivat jatkaneet keskustelua mielellään pitempäänkin.(vrt Grönfors, 1985,106). Teemahaastattelurunkoon (liite 2) merkityt kysymykset olivat vain

haastattelun tukena, keskustelu eteni kuitenkin vapaamuotoisesti eikä kysymyksiä / teemoja käyty tietyssä järjestyksessä tai muodossa, vaikka kaikista aiheista keskusteltiin.

Haastateltavat olivat 26-44 -vuotiaita, kolme miestä ja viisi naista. Kaikki olivat perheellisiä. Kaksi oli muuttanut Virossa, neljä Venäjältä ja kaksi muualta ent. NL:stä. Osoittautui, etteivät kaikki olleet "puhtaasti" työttömiä: työsuhteita oli takana ja kaksi oli pääsemässä syksyllä työllistämistukitoihin. Kaikki olivat olleet lähtömaassaan työssä (kaksi tosin joutunut juuri ennen muuttopäätöstä työttömiksi), heistä neljällä oli korkeakoulututkinto, kolmella ammatillinen koulutus ja yksi oli toiminut itsenäisenä yrittäjänä. Tarkempia tietoja ammateista tai asuinpaikoista ei voi antaa, koska haastateltavat olisivat helposti tunnistettavissa Jyväskylän verrattain pienestä paluumuuttajaryhmästä.

Olen viimeisen vuoden aikana ollut mukana paluumuuttajien yhdistyshankkeessa ja osuuskuntaa valmistelevassa ryhmässä. Käytän aineistona myös näistä kokoontumisista tekemiäni muistiinpanoja. Lisäksi käytän aineistona paluumuuttajista Suomessa ja Venäjällä viime vuosina tehtyjä tutkimuksia ja Jyväskylän kaupungin maahanmuuttajien vastaanottoon liittyviä suunnitelmia. Aikaisempien tutkimusten avulla pyrin laajentamaan kuvaa inkerinsuomalaisuudesta ja paluumuuttajien sopeutumisesta, koska haastatteluista saatu aineisto käsittää vain maahanmuuton ensikokemuksia.

Kvalitatiivisen aineiston analysointi tapahtui osittain samanaikaisesti aineistonkeruun kanssa. Grönfors toteaa (1985) että yhtä hyvin kuin tutkija on osa kenttäaineistoa, on kvalitatiivisia menetelmiä käyttävä tutkija myös osa analyysiä ja aineistoa voi parhaiten analysoida vain se, joka on itse aineiston kerännyt. Kentällä esiintyvistä ilmiöistä ja tilanteista tutkija tekee joko tietoisesti tai ainakin mielessään analyysiä niiden useuden, toistuvuuden tai jakautumisen perusteella. (Grönfors 1985,145). Myös tässä tutkimuksessa analysoin aineistoa koko

haastatteluprosessin ajan ja erityisesti ensimmäisen haastattelun jälkeen, jonka teinkin eräänlaisena koehaastatteluna. Litteroinnin jälkeen paluumuuttajien elämästä haastatteluilla kerättyä aineistoa on jäsennelty sieltä esiin nousevien teemojen mukaan. Tarkoituksena on kuvata erilaisiakin elämänratkaisuja eikä vain pyrkiä yhteisten piirteitten esittämiseen. Yllättävän paljon yhteisiä teemoja haastatteluista kuitenkin löytyi. Pyrin käyttämään paljon suoria lainauksia haastatteluista, jotta haastateltavien ajatukset ja niistä tekemäni johtopäätökset olisi helpompi ymmärtää.

5 INKERINSUOMALAISUUDESTA JA MAAHANMUUTTAJIEN INTEGROITUMISESTA SUOMEEN - AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

1980-luvun loppupuolella kiinnostus inkerinsuomalaisuuteen heräsi niin inkerinsuomalaisilla itsellään kuin hieman myöhemmin myös suomalaisilla. Suomessa on julkaistu useita kaunokirjallisia teoksia, joissa muistellaan ja tuodaan julkisuuteen inkerinsuomalaisten aikaisempia vaiheita ja kovia kohtaloita (esim. Erkki Tuuli: Inkeriläisten vaellus, Lyyli Ronkonen: Inkeri, isänmaa kallis). Inkerinsuomalaiset olivat olleet kiinnostuksen kohteena myös tieteellisesti, esimerkkinä Pekka Nevalaisen (1989) väitöskirja "Inkeriläinen siirtoväki Suomessa 1940-luvulla." (Seppälä 1996,1). Tätä Nevalaisen tutkimusta on käytetty lähteenä monin osin tämänkin tutkielman inkerinsuomalaisten historiaa käsittelevässä luvussa.

1990-luvun alussa paluumuutto Suomeen alkoi vauhdilla ja inkerinsuomalaisia asuu Suomessa jo arviolta 16 000. Heidän elämäänsä ja sopeutumistaan Suomeen ei ole vielä kovin paljoa tutkittu. Entisen Neuvostoliiton alueilta muuttaneita, joista

suurin osa on inkerinsuomalaisia on tutkittu eniten Helsingin seudulla (esim. Hirstiö-Snellman, Aarrevaara). Lisäksi inkerinsuomalaisten sopeutumista on selvitetty muutamissa pro-gradu- tutkielmissa (Leskinen 1992, Seppälä 1994, Takalo, Juote 1994). Viime vuosien aikana kiinnostus siirtolaistutkimukseen on kasvanut voimakkaasti ja sekä opinnäytetöiden että muiden tutkimusten määrä kasvaa koko ajan. Ekholm (1995) on selvittänyt pakolaisten integroitumista tai oikeastaan selviytymistä Suomessa, Ekholmin tutkimus on mukana tässä tutkielmassa, koska pakolaisten ja paluumuuttajien selviytymisstrategioissa löytyy yhteisiä piirteitä. Tässä luvussa käsitellään vain muutamia tutkimuksia, muitten aineistona käytettyjen tutkimusten tuloksia käsitellään rinnakkain tutkielman empiirisen osuuden kanssa.

5.1 Maahanmuuttajien integraatio

Ainakin suomalaisissa maahanmuuttajien uuteen yhteiskuntaan sopeutumiseen liittyvissä tutkimuksissa usein käytetty teoria on kanadalaisen J.W. Berryn akkulturaatioteoria. Berry tarkastelee uuteen yhteiskuntaan sopeutumista akkulturaation kautta. Akkulturaatiolla tarkoitetaan sitä, että vähintään kaksi autonomista ryhmää kohtaa ja ryhmien välinen kontakti saa aikaan muutoksia jommassakummassa ryhmässä. Vaikka periaatteessa muutos voi tapahtua kummassa ryhmässä tahansa, niin käytännössä toinen ryhmä dominoi ja kulttuurin vaikutteita siirtyy lähinnä vahvemmassa ryhmästä heikompaan. (Berry 1986, 26)

Berry on muodostanut nelikenttäteorian akkulturaation eri muodoista, siinä tarkastellaan maahanmuuttajan suhdetta omaan kulttuuriin ja uuteen kulttuuriin. Ristiintaulukoimalla sen, kuinka tärkeänä maahanmuuttaja pitää oman identiteetin ja kulttuurin säilyttämistä suhteessa valtayhteisön ja oman yhteisön välisen ylläpidon tärkeyteen, Berry (1986,28) muodostaa neljä mahdollista tapaa suhtautua uuteen yhteiskuntaan: integraatio, sulautuminen, eristäytyminen tai syrjäytyminen.

Tärkeää säilyttää oma identiteetti ja kulttuuri

Kyllä

Ei

Tärkeää yllä- pitää ryhmien välisiä suhteita	Kyllä	Integraatio	Sulautuminen
	Ei	Eristäytyminen	Syrjäytyminen

Integraatiolla tarkoitetaan kaksikulttuurista vaihtoehtoa, jossa ihminen suuntautuu sekä valtakulttuuriin että omaan kulttuuriinsa. Assimilaatio eli sulautuminen on nimensä mukaisesti sulautumista valtakulttuuriin siten, että ihminen katkaisee siteensä alkuperäiseen kulttuuriinsa. Eristäytyminen on pysyttämistä omassa kulttuurissa ja elämistä vain oman ryhmän parissa. Syrjäytyminen merkitsee selän kääntämistä sekä enemmistökulttuurille että omalle kulttuuriryhmälle. (Kivistö ym. 1995, 201).

Maahanmuuttajia ei voi luokitella jäykästi Berryn vaihtoehtoisten sopeutumismallien mukaan. Berry (1992) itsekin tuo esiin, että maahanmuuttajat saattavat valita eri elämänalueilla ja -tilanteissa eri strategioita. Myös ajan kulumisen maahanmuutosta vaikuttaa, esimerkiksi vasta maahanmuuttanut voi haluta voimakkaasti sulautua suomalaisuuteen, myöhemmin voi tulla voimakas eristäytymisen kausi; eri vaiheet vaihtelevat (Berry 1992: Ekholm 1994,13)..

Ekholm kritisoi (1994, 17-19) integraatiokäsitettä: perinteisesti tutkimus lähtee siitä, että valtayhteisö on kokonaisuus, johon osa eli vähemmistö integroituu. Hän

kysyykin, voidaanko suomalaista yhteiskuntaa pitää sosiaalisena ja kulttuurisena kokonaisuutena? Mikä on se suomalainen kokonaisuus ja identiteetti johon maahanmuuttaja integroituu? Jos kaikki suomalaisetkaan eivät ole integroituneet omaan yhteiskuntaansa, kuinka voidaan edellyttää maahanmuuttajien tekevän niin? Ekholm (1994 18-19), jakaa maahanmuuttajan uuteen yhteiskuntaan sopeutumisen eli integraation seuraaviin osa-alueisiin:

Asenteellinen integraatio - miten maahanmuuttajat ovat omaksuneet valtayhteisön arvoja ja mikä merkitys vähemmistön arvoilla on ollut valtayhteisöön.

Rakenteellinen integraatio - millaisen taloudellisen, poliittisen ja sosiaalisen aseman vähemmistöryhmien jäsenet ovat saavuttaneet valtayhteisössä.

Vähemmistöryhmän sisäinen integraatio - millainen yhtenäisyys ja solidaarisuus vallitsee vähemmistöryhmän sisällä.

Rakenteellinen integraatio on prosessi, jonka tavoitteena on se, että maahanmuuttajat ovat mukana yhteiskunnan taloudellisessa, sosiaalisessa ja poliittisessa elämässä omia kulttuurisia ja etnisiä lähtökohtiaan soveltaen. Sisäisen integraation tehtävänä on kehittää ja ylläpitää etnisen yhteisön omaa kulttuuria ja yhteisöllisyyttä. Oleellisinta on, ettei integraatio ole tila vaan prosessi.

Euroopan neuvoston integraatiomääritelmä korostaa maahanmuuttajien osallistumismahdollisuuksia valtayhteisön toimintaan. Euroopan neuvoston etnisiä suhteita selvittänyt komitea on määritellyt integraation prosessiksi, jossa maahanmuuttajat enenevässä määrin osallistuvat yhteiskunnan tärkeimpiin instituutioihin. Komitean mietinnössä korostetaan sitä, että hyvien etnisten suhteiden perustana ovat siirtolaisten turvattu laillinen asema ja tasa-arvoiset osallistumismahdollisuudet. (Community and Ethnic Relations 1992, 16,65).

Suomalaisen integraatiopolitiikan mukaan maahanmuuttajien sopeutumista tuetaan siten, että maahanmuuttajilla olisi tasa-arvoiset mahdollisuudet osallistua suomalaiseen yhteiskuntaan ja edes osittain säilyttää omaa kulttuuriaan, prosessilta edellytetään vastavuoroisuutta. Maahanmuuttajien integroituminen merkitsee pienten maahanmuuttajaryhmien ja suomalaisten välistä yhteisymmärrystä ja maahanmuuttajille mahdollisuutta saada ääntään kuuluville heille tärkeissä asioissa. Integraatiokäsitteeseen liittyvä arvomaailma on kulttuurisidonnainen. Maahanmuuttajan näkökulmasta eläminen ihmisenä ihmisten joukossa voi tuntua tärkeämmältä kuin oman kulttuurin vaaliminen. (Jyväskylän kaupungin kotoutumissuunnitelma 1996, 6). Yksilön sopeutumista arvioidaan usein valtayhteisön näkökulmasta, valtayhteisön arvojen mukainen sopeutuminen nähdään positiivisena asiana. Yksilön näkökulmasta sopeutumattomuus uuteen yhteisöön voi olla parempikin olotila kuin assimilaatio tai integraatio (Hakkarainen 1990, 106-107).

5.1.1 Pakolaisten selviytyminen

Ekholm (1994) on arvioinut Suomeen muuttaneiden pakolaisten integroitumista seuraavien indikaattoreiden avulla:

- työllisyys
- tulotaso
- asumistaso ja muuttoliike
- kielitaito
- koulutus
- sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttö
- suhde suomalaisiin
- etnisyys ja oma kulttuuri
- osallistuminen ja vaikutusmahdollisuudet

-kansalaisuuden hakeminen

-paluumuuttohalukkuus. (Ekholm 1994, 31)

Pakolaisten tulotaso on alhaisempi kuin suomalaisten, he työskentelevät keskimääräistä useammin teollisuustyöntekijöinä ja asuvat ahtaammin kuin suomalaiset. Työttömyysprosentti on lähes kolminkertainen verrattuna suomalaisiin.

Pakolaisten integroitumista Suomeen vaikeuttaa eniten työttömyys. Työttömyyden takia pakolaiset jäävät vaille taloudellista itsenäisyyttä ja kontakteja suomalaisiin. Työttömyys on myös lisännyt suomalaisten pakolaisvastaisia asenteita. Suomalaiset arvostivat ja hyväksyivät parhaiten työssäkäyvät pakolaiset (Ekholm 1994, tiivistelmä). Suurimpia esteitä työllistymiselle olivat yleinen suurtyöttömyys, kielitaidon ja koulutuksen puute ja suomalaisten ennakkoluulot (Ekholm 1994,64).

Puutteellinen suomenkielen taito hankaloittaa monien pakolaisten asiointia viranomaisten kanssa ja heikentää omia vaikuttamismahdollisuuksia esim. uutisia oli vaikea seurata (Ekholm 1994, 68-69)

Yllättävän monilla pakolaisilla oli negatiivisia kokemuksia suomalaisista, kolmasosa Ekholmin haastattelemista pakolaisista oli kokenut vihamielisyyttä ja ulkomaalaisvastaisuutta. Suoranainen väkivalta kohdistui useimmiten nuoriin miehiin. Suurimpana puutteena pakolaiset pitivät sitä etteivät korkeimmat päättäjät Suomessa tuomitse ulkomaalaisvastaisuutta. Monilla pakolaisilla oli kuitenkin myös suomalaisia ystäviä. (Ekholm 1994, 71-72).

Pakolaisten mukaanpääsyä suomalaiseen yhteiskuntaan helpottaa oman etnisen yhteisön tuki. Pakolaisryhmän sisäistä integraatiota vaikeuttavat kotimaan tapahtumat ja etnisten yhteisöjen pieni koko Suomessa, ongelmista huolimatta oma yhteisö on tärkeä kaikille pakolaisryhmille. Pakolaiset ovat perustaneet lukuisia omia yhdistyksiä eri puolille maata, yhdistykset ovat keskittyneet lähinnä

kulttuuriin, etujärjestötyyppisiä yhdistyksiä ei ole vielä syntynyt. Tilannetta voisi tulkita niin, että on halua vaikuttaa, mutta vaikuttamisen keinot ja välineet vielä puuttuvat (Ekholm 1994, 67).

Täysipainoinen osallistuminen suomalaisen yhteiskunnan toimintaan on toteutunut vain harvojen pakolaisten kohdalla, siksi on järkevämpää puhua syrjäytymisestä ja selviytymisestä integraation sijaan. Pakolaisten selviytymisstrategioiksi suomalaisessa yhteiskunnassa muodostuivat työ, perhe, keskittyminen lasten hyvinvoinnin ja tulevaisuuden turvaamiseen, opiskelu ja uskonto (Ekholm 1994, 40-41 ja 83-84). Työssäkäynti antoi statusta ja perhe toimi tukena ja turvana, toisaalta perheen sisällä kärjistyivät myös entisen ja uuden kulttuurin erot (naisen ja miehen rooli, lasten asema) (Ekholm 1994, 84-85).

Pakolaisten ja pakolaistyöntekijöiden mukaan palvelujärjestelmä on toiminut suhteellisen hyvin. Pakolaiset toivoisivat lisää suomen kielen ja oman äidinkielen opetusta, työmahdollisuuksia, suurempia etnisiä yhteisöjä ja tiedotusta pakolaisten asemasta ennakkoluulojen voittamiseksi (Ekholm 1994, tiivistelmä). Yhteiskunnallisen tilanteen ja palvelujärjestelmän lisäksi integraatioon vaikuttavat maahanmuuttaja, hänen taustansa ja toimintansa. Suurin osa pakolaisista yrittää kovasti saada elämänsä järjestykseen Suomessa, huolestuttava on pieni joukko pakolaisia, joilla on heikot edellytykset tai vähäinen motivaatio selvitä suomalaisessa yhteiskunnassa (Ekholm 1994, 101).

5.1.2 Entisen Neuvostoliiton alueilta muuttaneiden arkinen pärjääminen

Paula Hirstiö-Snellman (1994) vertaa islamilaisista maista ja entisestä Neuvostoliitosta muuttaneiden toimintaa Suomessa. Hänen mukaansa islamilaisista maista muuttaneiden toimintaprosessiin (arkin perjääminen, ongelmanratkaisutavat ja kokemukset palveluista) uudessa yhteiskunnassa sisältyy

enemmän omaehtoista toimintaa kuin entisestä Neuvostoliitosta tulleilla (suurin osa inkerinsuomalaisia), jotka tukeutuvat enemmän saman kansalaisuuden omaaviin ystäviinsä ja sukulaisiinsa ja käyttävät enemmän julkisia palveluita. Kaksi kolmasosaa entisestä Neuvostoliitosta muuttaneiden tavoitteisiin johtavista toiminnoista on saanut alkunsa sosiaalisten kontaktien tai viranomaisten aloitteesta ja vain yksi kolmasosa heidän omasta aloitteestaan.

Julkisten palvelujen runsaampi käyttö selittyy Hirstiö-Snellmanin (1994) mukaan sillä, että entisen Neuvostoliiton kansalaiset ovat tottuneet kotimaassaan hoitamaan lähes kaikki asiansa julkisen sektorin kautta, olemaan riippuvaisia yhteiskunnan instituutioista elämänsä hallinnassa ja noudattamaan viranomaisten ohjeita pikemmin kuin luomaan niitä itse. Palvelujen runsaaseen käyttöön vaikuttaa myös se, että heti Suomeen tultuaan suurin osa näistä maahanmuuttajista eli inkerinsuomalaiset paluumuuttajat, pääsevät erityispalvelujen piiriin (Hirstiö-Snellman 1994,11,88-89,95-97).

Entisestä Neuvostoliitosta tulleet onnistuvat viranomaisten ja ystävien avulla paremmin elämän välittömien tavoitteiden saavuttamisessa kuin islamilaisista maista tulleet, mutta molemmat ryhmät onnistuivat huonosti, jos onnistumisen kriteerinä pidetään maahanmuuttajien omien toimintavalmiuksien vahvistumista. Hirstiö-Snellman suosittelee, että kaikilla maahanmuuttajilla olisi oleskelun perusteesta riippumatta oikeus käyttää erityispalveluita maahanmuuton alkuvaiheessa, samoin sosiaalisia auttamisverkostoja esimerkiksi vapaaehtoistyöntekijöitä olisi saatava lisää maahanmuuttajien tueksi. (Hirstiö-Snellman 1994,95-96).

Timo Aarrevaara (1993) on selvittänyt Helsingin kaupungin sosiaaliviraston asiakkaina olleiden entisen Neuvostoliiton kansalaisten (myös heistä suurin osa inkerinsuomalaisia) näkemyksiä kaupungin tehtävien merkityksestä sekä heidän kokemuksiaan palveluista.(Aarrevaara 1993,13). Tärkeimmiksi koettuja palveluita

olivat sosiaali- ja terveystalvetut sekä asuminen. Myös koulutuksen merkitystä korostettiin. Kaupungilta toivottiin apua esim. asunnon järjestymiseen. Kulttuuripalvelujen merkitys korostui enemmän nuorilla, mitä vanhemmasta ikäluokasta oli kysymys, sitä vähäisempää oli kulttuuripalveluitten käyttö. Terveysthuollossa korostui erityisesti hammashuolto, josta paluumuuttajilla oli erityisen positiivisia kokemuksia (Aarrevaara 1993,15-19).

Paluumuuttajat toivoivat enemmän ammatinvalintaan ja koulutukseen ohjausta. Monet paluumuuttajat pitivät paitsi henkilökohtaisena, myös valtion ongelmana sitä, ettei heillä ole mahdollisuutta tehdä ammatiaan vastaavaa työtä. Tulkkipalveluitten tarve oli suurinta työikäisen väestön kohdalla, vanhukset ja nuoret tarvitsivat vähemmän tulkkiaapua (Aarrevaara 1993,17).

Varsinkin monet paluumuuttajavanhukset ovat erityisen tyytyväisiä olemassa oleviin palveluihin, niiden riittävyteen ja yleensäkin elämän aineellisiin edellytyksiin, kun taas työikäiset kokevat negatiivisena “elämisen toisen kädestä”

Tärkein tiedonhankintamuoto ovat ystävät ja sukulaiset, joiden kautta saadaan eniten tietoa myös kaupungin palveluista. Toiseksi tärkein tietolähde ovat julkiset tiedotusvälineet. Vasta tämän jälkeen tulee suoraan viranomaisilta hankittu tieto. (Aarrevaara 1993,17).

Viranomaisia pidettiin luotettavina, tasapuolisina ja kielitaitoisina. Naiset suhtautuivat henkilöstöön selvästi miehiä myönteisemmin. Vaikka naiset antoivatkin positiivisia mainintoja henkilöstöstä, eivät hekään aina olleet ystävällisestä palvelusta huolimatta täysin vakuuttuneita henkilöstön aidosta halusta auttaa. Osa vastaajista halusi saada palvelunsa mahdollisimman kattavasti saman palvelupisteen kautta. Kun yhdestä paikasta on saatu positiivisia kokemuksia, on kynnys hakea apua samasta paikasta muissakin asioissa matalalla. Monet vastaajista toivoivat erityisesti maahantuloon liittyvien asioiden yksinkertaistamista

(Aarrevaara 1993,21).

Kyntäjän mielestä (1995, 84) osa inkerinsuomalaisista paluumuuttajista on vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta, heillä ei ole halua tai mahdollisuuksia pitää yhteyttä valtakulttuuriin ja sen edustajiin eikä maanmiehiin ja omaan alkuperäiskulttuuriin. Inkerinsuomalaisia on Venäjällä haukuttu "tshuniksi" ja "kirotuiksi suomalaisiksi", mutta täällä Suomessa he ovatkin yhtä äkkiä "ryssiä". He kokevat olevansa ns. väliinputoajia ja heidän identiteettinsä on koetuksella.

5.2 Inkerinsuomalaisuuden aineksia

Juote ja Takalo (1995) ovat tutkineet inkerinsuomalaisuuden muodostumista, heidän mukaansa inkerinsuomalaisuuteen keskeisesti liitettäviä piirteitä ovat kieli, uskonto ja (kärsimys)historia, niitä peilataan useimmiten venäläisyyteen. Inkerinsuomalaiset kutsuvat itseään suomalaisiksi ja katsovat olevansa monin tavoin erilaisia kuin venäläiset. (Juote, Takalo 1995, 45,79).

Suomen kieli sitoo inkerinsuomalaisten ryhmän jäseniä yhteen ja erottaa heidät ympäröivästä valtaväestöstä ja antaa ryhmän olemassaololle jatkuvuutta. Etenkin vanhuksat pitävät kielen merkitystä tärkeänä ja eräänlaisena aidon inkerinsuomalaisuuden mittarina. Suomen kielen vähittäinen häviäminen merkitsee uhkaa inkerinsuomalaisuuden jatkumiselle. Nuorten mielestä kielen sujuva hallinta ei kuitenkaan välttämättä ole suomalaisuuden kriteeri, merkittävämpää on olla kiinnostunut suomen kielestä ja omasta etnisestä taustastaan (Juote, Takalo 1995 46-47).

Toinen inkerinsuomalaisuuden mittari on uskonto, luterilainen usko erotti suomalaiset venäläisistä ja auttoi myös kestämaan vaikeat ajat. Uskonnollinen

arvopohja toimii suojakilpenä höltyneelle moraalille, joka kiteytyy venäläisyyteen liitettävänä kielteisinä ominaisuuksina: laiskuutena, oman eden tavoitteluna ja alkoholin väärinkäyttönä. Kirkon toiminnassa mukana oleminen on keino vahvistaa suomalaista identiteettiä, kirkon toiminnan vilkastuttua 1980-luvulla saatettiin jumalanpalveluksissa kistaa jopa 20-25 henkeä kerrallaan (Takalo, Juote 1995,47-48).

Vanhuksiin verrattuna nuoret tekevät valintoja eri pohjalta, luterilaisen kirkon puoleen kääntyminen on yksi mahdollinen tapa osoittaa inkerinsuomalaisuuteen identifioitumista. Siten kirkko tarjoaa nuorille väylän oppia vuosikymmenten jälkeen suomalaisena olemisen merkitystä ja arvomaailmaa. Kirkko toimii traditiota välittävänä linkkinä eri sukupolvien välillä (Takalo, Juote 1995,48-49).

Menneisyyden vaikeat kokemukset, ovat keskeinen osa inkerinsuomalaisuutta ja yksilöt hakevatkin yhteisesti jakamastaan historiasta aineksia oman inkerinsuomalaisuutensa rakentamiseksi. Menneisyyden tapahtumista puhuminen ja niiden merkitysten tiedostaminen on myös tapa vahvistaa puhujan inkerinsuomalaista taustaa. Venäjälle jääneet vanhukset pitävät Suomeen lähteneitä nuoria monesti luovuttajina, jotka eivät vastaa historian velvoitteisiin. Muuttoliike Suomeen on uhka inkerinsuomalaisten uudelleen elpyneelle kulttuurille. Nuoret ovat kuitenkin asiasta eri mieltä: nuorten kohdalla inkerinsuomalaisuuden ei tarvitse merkitä venäläisyyden kieltämistä, vaan se voi olla yksi ulottuvuus lisää. Kyse voi olla tietoisesta valinnasta, jonka tehtyään yksilöllä on edelleen useita vaihtoehtoisia mahdollisuuksia tuoda ilmi itseään. Inkerinsuomalaisuuskin voi merkitä erilaisia asioita. Yhdelle se voi olla luterilaisen uskon harjoittamista, toiselle liittymistä kulttuuriperinnettä vaalivaan yhdistystoimintaan ja kolmannelle mahdollisuus palata juurilleen, Inkerinmaalle tai Suomeen(Juote, Takalo 1995, 50-51)..

Suomalaisuuteen liitettiin usein positiivisia määreitä, siinä missä venäläisyyteen liitettiin negatiivisiksi koettuja asioita. Suomeen tultuaan paluumuuttajat joutuvat

myös huomaamaan, että inkerinsuomalaisten ja suomalaistenkin välillä on eroja. Suomalaisuus ei olekaan aina sitä, mitä paluumuuttajat odottivat. Tämä saa aikaan vuosikausia kestävästä muutosprosessista, jota voidaan kutsua etnisen identiteetin uudelleentulkinnaksi. (Juote, Takalo 1995,45) Etnisyyden lähtökohtana pidetään yleisesti sitä, kuinka ihmiset identifioivat itsensä ja tekevät eron “meidän” ja “muiden” välille. Voidaankin sanoa, että etninen identiteetti ja ryhmä saavat merkityksensä vain suhteessa muihin ryhmiin. Meidän ja muiden raja on myös jatkuvassa liikkeessä ja pakottaa ryhmän jäseniä pohtimaan omaa identiteettiään. Etninen identiteetti ei ole vain jonakin olemista, vaan se on myös uudelleentulkintaa ja joksikin tulemistakin (Juote, Takalo 1995,45).

Eri sukupolvien inkerinsuomalaiset paluumuuttajat

Paluumuuttajat ovat taustoiltaan hyvin erilaisia ihmisiä ja siitä johtuen myös heidän inkerinsuomalaisuutensa (uudelleen)tulkinta saa erilaisia muotoja. Iän ja syntyperän ja elämäkokemusten mukaan Juote ja Takalo (1995,79-81) jakavat paluumuuttajat kolmeen ryhmään:

Inkerinmaalla vuosisadan alussa syntyneet, jotka ovat nykyään jo vanhuksia. He ovat henkilökohtaisesti eläneet inkeriläisen kyläkulttuurin ja karkotusten ajat. Heillä on selkeä käsitys suomalaisuudestaan eikä identiteetti joudu sen takia koetukselle Suomessakaan. Vaikka he havaitsevat eroja kohdatessaan suomalaisia, ei niistä tule heille identiteettiongelmia, vaan erot tulkitaan lähinnä tapakulttuurin eroiksi.

Hajaannuksen aikakaudella inkerinsuomalaisten avioliitoista syntyneet paluumuuttajat, jotka ovat yleensä keski-ikäisiä. Heillä on ainakin lapsuudessa ollut kosketuksia inkerinsuomalaisuuteen, vaikka ovatkin usein syntyneet karkotusalueilla. Kotikielenä oli useimmiten suomi ja vanhemmat yrittivät pitää yllä suomalaisia perinteitä. Näiden paluumuuttajien käsitykset suomalaisuudesta

rakentuvat vanhemmilta välittyneisiin mielikuviin. Suomeen muuttaessa näyttääkin ideaalikuva suomalaisuudesta murtuvan aluksi. Sen jälkeen käsitykset suomalaisuudesta alkavat saada merkityksiä suhteessa uusiin kokemuksiin.

Hajaannuksen aikakaudella kahden kulttuurin avioliitoista syntyneet paluumuuttajat, joiden vanhemmista vain toinen on inkerinsuomalainen ja toinen esimerkiksi virolainen tai venäläinen. Nämä paluumuuttajat näyttävät olleen lapsuudestaan asti tietoisia syntyperästään, mutta heidän kosketuksensa suomalaisuuteen on ollut hyvin pinnallista. Kotona ei puhuttu suomea, eikä suomalaisuutta tuotu muutenkaan esille. Suomeen muutettuaan he eivät välttämättä ole vielä ehtineet käsitellä identiteettikysymyksiä, vaan ensimmäiset vuodet ovat kuluneet lähinnä käytännön asioiden järjestelemiseen. Voidaankin sanoa, että kahden kulttuurin avioliitoista syntyneet paluumuuttajat alkavat vasta Suomessa ensimmäistä kertaa hakea suomalaisuutensa merkityssisältöjä.”(Takalo, Juote 1995,79-80).

On todennäköistä, ettei inkerinsuomalaisista Suomessa muodostu yhtä tiivistä ryhmää, vaan useita ryhmittymiä, joista jokaisella on omat erityispiirteensä. (Takalo, Juote 1995,80). Tämä näkyi selvästi Jyväskylässä asuvien paluumuuttajien yhdistyshankkeessakin*, jossa ihmiset jakaantuivat kolmeen ryhmään, niihin, jotka halusivat inkerinsuomalaista yhdistystä ja yhteistyötä, niihin, jotka poissaolonsa syystä kertoessaan sanoivat haluavansa kuulua vain suomalaisiin ja kolmanneksi venäläiseen kulttuuriin liittyneisiin.

Etnisen identiteetin tulkintaprosessin ei kuitenkaan tarvitse olla pelkkä valinta kulttuuristen kokonaisuuksien välillä, todennäköisempää ja mielekkäämpää on

---

* Jyväskylässä asuvia paluumuuttajia kokoontui alkuvuonna 1996 muutaman kerran suunnittelemaan inkerinsuomalaisten yhdistystoimintaa, toiminta ei ainakaan vielä silloin käynnistynyt.

pyrkii luomaan monietninen identiteetti, jossa voi olla mukana elementtejä suomalaisuudesta, venäläisyydestä (tai virolaisuudesta) tai muusta kulttuurista (Takalo, Juote 1995,80).

5.3 Suomeen muuton syitä ja odotuksia elämästä Suomessa - Pietarin näkökulmasta

Wladimir Kokko työskentelee Inkerin Liiton palveluksessa ja hän on tehnyt vuonna 1996 kyselytutkimuksen inkerinsuomalaisten paluumuutosta. Selvitys on tehty Pietarissa ja tekijä itsekkin inkerinsuomalainen. Toinen Pietarissa tehty tutkimus on Eve Kyntäjän 1996 tekemä haastattelututkimus, johon tässä tutkielmassa viitataan luvuissa 2.6.1 ja 6.2. Kokko on selvittänyt kyselylomakkeella suomen kielen kurssilla olevilta, paluumuuttolupaa jonottavilta inkerinsuomalaisilta paluumuuton syitä ja heidän odotuksiaan Suomeen muutolta.

Vastanneista 92:sta henkilöstä oli naisia 72%, tämä johtuu siitä, että kielikursseilla kävijöistä suurin osa on naisia, vaikka paluumuuttojonossa naisia ja miehiä on yhtäpaljon. Suurin osa muuttajista on työikäisiä ja 70% perheellisiä. Kaikista kyselyyn vastanneista 74% piti itseään suomalaisina. Kokon arvion mukaan vain puolet olisi suomalaisia ja loput venäläisiä puolisoita tai venäläistyneitä lapsia.

Suurimmat muuttoon vaikuttaneet syyt olivat (useimmin mainitut ensin): poliittinen epävakaus Venäjällä, aseellisten selkkausten uhka, huono taloudellinen tilanne, huonot asunto-olot, halu muuttaa demokratiaan, halu kasvattaa lapset suomalaisiksi, työttömyys (virallinen työttömyysprosentti Venäjällä 1996 oli 8.9%), ahdistukset, joista perhe kärsi Neuvostoaikoina, halu palata esi-isien maahan ja halu alkaa elämä uudestaan. Muuttoa suunnittelevista 57%:lla oli jo sukulaisia Suomessa ja heidän mielipiteensä vaikutti muuttohalukkuuteen myönteisesti.

Suuri osa muuttoa suunnittelevista, 66%, oli sitä mieltä, etteivät he tiedä Suomesta tarpeeksi, kokonaan vastaamatta jätti vielä 11%. Tietoa he saavat sukulaisilta ja Suomen työministeriön järjestämältä kurssilta Pietarissa, tiedotusvälineistä, Työministeriön julkaisuista ja muusta kirjallisuudesta. 34% heistä ei ole koskaan käynyt Suomessa ja Kokko toteaaakin, että melkein kaikilta Venäjän potentiaalisilta paluumuuttajilta puuttuu omaan kokemukseen perustuvaa tietoa Suomesta ja siten heidän on hyvin vaikea kuvitella niitä psykologisia vaikeuksia, joihin jokainen maahanmuuttaja törmää.

Paluumuuttajat odottivat Suomelta henkilökohtaista turvaa ja rauhaa, hyvää sosiaaliturvaa, mahdollisuutta ansaita hyvin, parempia asunto-oloja, parempaa yhteiskunnallista asemaa ja nykyaikaisempaa ammattia, mahdollisuutta saada lapsille parempi koulutus ja yleinen hyvinvointi sekä lämpimämpiä suhteita ihmisten välillä. Tuleville maahanmuuttajille Suomi näyttäytyy menestyksellisenä hyvinvoinnin ja rauhan maana. Heidän odotuksensa ovat Kokon mukaan ilmeisesti liian suuret ja kykynsä kilpailla työmarkkinoilla Suomessa heikko. Lähes puolet muuttoa suunnittelevista haluaisi muuttaa Helsinkiin ja monet niille paikkakunnille, jotka joko sukulaisten tai muuta kautta ovat ennestään tuttuja.

Kokko toteaaakin, että suomalaisten totaalinen katoaminen historialliselta Inkerinmaalta näyttää realistiselta Suomeen paluumuuton vuoksi. Muuttoliikkeen voisi katkaista vain Venäjän talouden kasvu, Venäjän viranomaisten käytännön toimenpiteet tämän vainotun kansan rehabilitoinnissa tai Suomen inkeriläispolitiikan muuttuminen siihen suuntaan, että suomen kieltä ja kulttuuria tuetaan Inkerinmaalla. Vastaajista 95% ilmaisi kuitenkin halukkuutensa säilyttää monipuoliset siteet Venäjälle Suomeen muuton jälkeenkin. (Kokko 1996)

6 PALUUMUUTTAJIEN MÄÄRÄ JA VASTAANOTTO JYVÄSKYLÄSSÄ

Inkerinsuomalaisten muutto Jyväskylään vauhdittui 1990-luvun alussa Suomeen muuton helpottumisen myötä. Vuoden 1992 joulukuun jälkeen saapuneet paluumuuttajat on laskettavissa Jyväskylän Ulkomaalaistoimiston tilastoista, jossa paluumuuttajia on tällä hetkellä 309 (kesäkuu 1997). Aiemmin tulleista muuttajista ei ole tarkkaa tietoa, koska esimerkiksi väestörekisteriin paluumuuttajat rekisteröidään kansallisuuden eikä maahantulostatuksen perusteella. Eri tilastoja yhdistäen on inkerinsuomalaisten paluumuuttajien määrä Jyväskylässä arviolta n.400 (Väestörekisterikeskus, Jyväskylän Ulkomaalaistoimisto). Vuonna 1997 toukokuun loppuun mennessä oli Jyväskylään muuttanut 36 paluumuuttajaa entisen Neuvostoliiton alueilta (Jyväskylän ulkomaalaistoimiston tilastot). Kaikki maahanmuuttajat yhteenlaskettuna asui Jyväskylässä 31.7.1996 1205 ulkomaan kansalaista, joista pakolaisina tulleita 326 (Väestörekisterikeskus).

Noin puolet paluumuuttajista on 25-50-vuotiaita ja työikäisistä joka kolmannella on lähtömaassaan suoritettu korkeakoulututkinto. Suhteet vastaavat koko valtakunnan vastaavia tilastoja paluumuuttajista. Suurin osa paluumuuttajista on lähtöisin joko Pietarin seudulta, Petroskoista tai Virostä. Satunnaisia muuttajia on kauempaa entisestä Neuvostoliitosta irtautuneista tasavalloista.

6.1 Paluumuuttajien vastaanotto Jyväskylässä kotoutumissuunnitelman mukaan

Jyväskylän kaupunki on valmistellut vuonna 1996 maahanmuuttajien kotoutumissuunnitelman, jonka tarkoituksena on turvata maahanmuuttajien sopeutuminen ja tasavertaisuus, edistää maahanmuuttajien vastuunottoa omista

asioistaan ja ehkäistä syrjäytymistä. Suunnitelman pyrkimyksenä on myös ohjata valtion pakolaisten ja paluumuuttajien vastaanotosta saadut korvaukset maahanmuuttajien kotoutumista tukevien palvelujen järjestämiseen (Jyväskylän kaupunki 1996,2 ja 6-7)..

Pääosin paluumuuttajat ja muut maahanmuuttajat käyttävät ns. normaalipalveluja, he ovat oikeutettuja samojen sosiaali- terveys- ja kulttuuripalveluitten käyttöön kuin muutkin kunnassa asuvat, tietyissä tilanteissa maahanmuuttajien erityistilanne (uuteen yhteiskuntaan sopeutuminen, kulttuuritaustan erilaisuus, kielivaikeudet jne) on huomioitu ja järjestetty eriytyneitä tukipalveluita. Jyväskylässä paluumuuttajien ensivastaanotosta vastaa kaupungin sosiaali- ja terveystalokeskuksen alainen Ulkomaalaistoimisto, jonka tehtävät ovat:

1. Pakolaisten ja paluumuuttajien vastaanottojärjestelyt (asunto, opastus, maahantulohaastattelut, neuvonta jne.)
2. Maahanmuuttajien kotoutumispalveluitten koordinointi yhteistyössä muiden tahojen kanssa (koulutoimi, aikuiskoulutus, tukiperheet, vapaa-aika, päivähoito, kulttuuritoimi, yhdistykset jne.)
3. Maahanmuuttajien sosiaalityö, opastus ja neuvonta
4. Ulkomaalaistoimiston yhteydessä toimii Keski-Suomen alueellinen tulkkikeskus
5. Koulutus, tiedotus ja konsultaatio
6. Ulkomaalaistyön kehittäminen Jyvässeudulla yhteistyössä eri tahojen kanssa (Jyväskylän kaupungin kotoutumissuunnitelma 1996,9).

6.2 Ulkomaalaistoimisto ja alkuvaiheen opastus

Ulkomaalaistoimisto saa tiedon Jyväskylään tulossa olevista paluumuuttajista Suomen Virossa ja Venäjällä olevien edustustojen kautta ja järjestää heille väliaikaismajoituksen. Jyväskylään saavuttuaan paluumuuttaja tulee yleensä ensimmäiseksi Ulkomaalaistoimistoon, josta hänet ohjataan tarpeen mukaan muihin palveluihin. Ulkomaalaistoimiston sosiaalityöntekijä selvittää perheen taloudellisen tilanteen ja ohjaa toimeentulotuen hakemisessa asiakkaan tilanteen edellyttämällä tavalla. Ensimmäisellä käynnillä Ulkomaalaistoimiston sosiaalityöntekijän (Ruuskanen 1997, haastattelu) luona selvitetään ainakin seuraavat asiat:

- Ulkomaalaistoimiston toiminta; mitä palveluita toimistossa on tarjolla
- tulkin käytön perusteet
- ulkomaalaisen tulo- ja varallisuusselvitys-lomakkeen täyttö
- selvitetään alustavasti toimeentulotukea ja sosiaaliturvaa yleensä
- annetaan venäjänkielinen esite toimeentulotuesta
- tehdään asuntohakemukset yhdessä paluumuuttajan kanssa
- annetaan Suomen Mielenterveysseuran toimittama venäjänkielinen "Suomeen kotiutuminen" -opaskirja, joka selvittää maahanmuuttajan sopeutumista uuteen yhteiskuntaan psyykkisenä prosessina
- varataan aika tulkin kanssa Kelalle, jossa täytetään "Suomen sosiaaliturvan piiriin ottamishakemus"
- varataan aika paluumuuttajien maahantuloterveystarkastukseen terveysasemalta
- sovitaan pankkiin menosta joko tulkin tai muun Ulkomaalaistoimiston työntekijän kanssa, pankissa tilin avaaminen ja pankkikortin käyttö
- muuttoilmoitukset (postiin ja väestörekisteriin)
- lapsiperheille lapsilisä- ja päivähoitohakemukset
- lapsiperheille varataan aika neuvolaan
- selvitetään kouluasioita; yhteys kouluun
- ohjaus työvoimatoimistoon

-muut paluumuuttaja-asiakkaan yksilöllisten tarpeitten mukaiset asiat

Suomalaisen sosiaaliturvan “tukiviidakon” selvittäminen aloitetaan heti ensimmäisellä käynnillä sosiaalityöntekijän luona ja opastusta jatketaan seuraavien käyntien aikana. Sosiaalityöntekijä selvittää myös suomalaisen yhteiskunnan toimintaperiaatteita yleensäkin eikä pelkästään omaan toimialaan liittyen. Ensimmäisinä päivinä uusia asioita tulee niin paljon, että osa unohtuu ja samojen asioiden selittäminen myöhemmin useampaan kertaan on tarpeen. Ulkomaalaistoimiston työntekijät opastavat tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan myös muissa käytännön asioissa kuten terveystalvelujen, postin ym. palvelujen käytössä ja löytämisessä, linja-autoilla liikkumisessa jne. Ulkomaalaistoimistolla on myös venäjän ja viron kielelle käännettyjä esitteitä eri palveluista ja etuuksista ja tällä hetkellä myös venäjän kieltä osaava työntekijä työllistämistuella palkattuna. Ulkomaalaistoimisto vastaa paluumuuttajien toimeentulotukiasioista ja muusta sosiaalityöstä (lastensuojelu, perhetyö jne) noin vuoden ajan. Tämän jälkeen paluumuuttajat siirtyvät alueellisen sosiaalityön asiakkaiksi, mikäli sosiaalityön palveluja tarvitsevat. Alueellinen sosiaalityö jatkaa siitä mihin Ulkomaalaistoimistossa jäätiin, yhteistyö ja tiedonvälitys toimintapisteiden välillä on tärkeää. (Jyväskylän kaupungin kotoutumissuunnitelma 1996,11).

Paluumuuttajan on viimeistään viikon kuluessa Suomeen tulopäivästä tehtävä muuttoilmoitus itsestään ja mukana tulleista perheenjäsenistä asuinpaikkakunnan rekisteritoimistossa. Jos paluumuuttaja ei ennen Ulkomaalaistoimistoon tuloaan ole käynyt Jyväskylän maistraatissa rekisteröitymässä kunnan asukkaaksi, hänet ohjataan sinne välittömästi.

Ulkomaalaistoimiston yhteydessä toimii tulkkikeskus, joka tarjoaa viranomaisille tulkkia apua heidän asioidessaan paluumuuttajien kanssa, tulkkia on maksutonta puolen vuoden ajan paluumuuttajan maahantulosta hänen asioidessaan sosiaali- tai terveystalveluissa tai muissa alkuvaiheen kotoutumista tukevissa paikoissa

(Jyväskylän kaupungin kototutumis suunnitelma 1996,10-11). Jos aika muun viranomaisen luokse varataan Ulkomaalaistoimistosta, varataan yleensä samanaikaisesti myös tulkki, mutta jos paluumuuttaja itse varaa ajan esimerkiksi terveysasemalle, on tulkin varaaminen asiointitilanteeseen terveysaseman työntekijän vastuulla.

6.3 Työvoimapalvelut

Ensimmäisten maassaolopäivien aikana työikäiset paluumuuttajat asioivat myös työvoimatoimistossa ja ilmoittautuvat työnhakijoiksi, (työpaikan välitön löytyminen maahanmuuton jälkeen on melko harvinaista). Jyväskylän työvoimatoimistossa on erityinen Kansainvälinen yksikkö, joka palvelee maahanmuuttajia. Työvoimatoimistossa suoritetaan ensimmäisellä käynnillä alkuhaastattelu, jossa käydään läpi perustiedot koulutuksesta, ammatista ja keskustellaan siitä, mitä työtä henkilö Suomessa hakee. Jyväskylässä asiakkaiden ilmoittautumisväli on kolme kuukautta, mutta tosiasiassa asiakkaat käyvät useammin, sillä heillä on paljon kysyttävää. Paluumuuttajille järjestetään noin kahden kuukauden välein ryhmätiedotustilaisuuksia, joissa kerrotaan tulkin avulla laajemmin työvoimatoimiston palveluista. Työikäiset aikuiset ovat oikeutettuja työttömyyskorvauksiin samoin ehdoin kuin suomalaisetkin, mikäli työpaikkaa ei löydy. Työvoimatoimistosta saa lomakkeita, joilla työtön paluumuuttaja voi hakea Kela:lta työttömyyspäivärahaa tai työmarkkinatukea. (Pitkänen, Jaakkola 1997,60).

Keski-Suomen työvoimapiiri ja Jyväskylän työvoimatoimiston kansainvälinen yksikkö suunnittelevat eri oppilaitosten kanssa maahanmuuttajakoulutuksen sisältöjä ottaen huomioon maahanmuuttajien erilaisen lähtötason ja kielitaidon. Jos muuttajan kielitaito on heikko, hän hakeutuu ensiksi työvoimakoulutuksena järjestettävälle suomen kielen kurssille ja sen jälkeen jatkokursseille. Nykyisin

kurssille pääsee melko nopeasti, mutta esimerkiksi keväisin muuttavat joutuvat odottamaan useimmiten syksyyn ennen kurssille pääsyä. Kurseilla opetetaan myös yhteiskuntatietoutta. Jyväskylän työvoimatoimiston kansainvälinen yksikkö järjestää maahanmuuttajille myös runsaasti erilaisia työllisyyskursseja, työharjoittelupaikkoja ja oppisopimuspaikkoja. Työllistymisen helpottumiseksi tehdään yksilöllisiä työllistymissuunnitelmia, joissa kartoitetaan kielitaito ja aikaisempi koulutus ja työkokemus ja sen perusteella tehdään suunnitelma jatkoa varten. Paluumuuttajat pysyvät Kansainvälisen yksikön asiakkaina kunnes työllistyvät tai sijoittuvat muuten (Jyväskylän kaupungin.. 1996,21-22).

6.4 Terveyspalvelut

Paluumuuttajien samoin kuin muidenkin maahanmuuttajien terveydenhoitopalvelut ovat osa kunnan normaalia palvelujärjestelmää ja kansanterveyslain mukaan kunnan tulee järjestää kunnan asukkaiden, toisin sanoen myös kunnassa asuvien ulkomaalaisten, terveysneuvonta, sairaanhoito, lääkinnällinen kuntoutus ja hammashuolto. Yleisinä peruseriaatteina terveydenhuollossa ovat yksilöllisyys ja tasa-arvoisuus sekä salassapitoasioiden huomioonottaminen. Ulkomaalaisten osalta pyritään kunnioittamaan heidän toiveitaan ja huomioimaan heidän kulttuuritaustansa ja käytetään mahdollisuuksien mukaan tulkkia. (Ulkomaalaispoliittinen. ohjelma 1993,20).

Paluumuuttajilla on mahdollisuus Jyväskylään saavuttuaan ns. maahantuloterveystarkastukseen, jossa kartoitetaan terveydentila haastatteluin ja tutkimuksin (laboratorio- ja röntgentutkimukset), tarkistetaan rokotusten voimassaolo ja tehdään jatkohoitosuunnitelma. Jatkossa tarvitsemansa terveyspalvelut paluumuuttaja saa oman alueensa terveysasemalta (Jyväskylän kaupungin.. 1996,13).

Hammashoidossa on tavoitteena tarjota kaikille maahanmuuttajille samoja perus- ja erikoishoidon palveluita kuin muillekin kaupunkilaisille. Tämän periaatteen mukaisesti paluumuuttajat voivat hakeutua hammashoittoon itse valitsemaansa hammashoitolaan, tavallisesti lähelle kotiaan. Kunnalle edullisinta olisi hoitaa myös paluumuuttajien hampaat kuntoon puolen vuoden aikana maahantulosta (hoitokulut myönnetään toimeentulotukena tukeen oikeutetuille ja valtio korvaa menot kunnalle), ongelmana on hammashoitoloitten henkilöstöresurssit, aikoja ei pystytä näin nopeasti kaikille järjestämään.

Mielenterveyspalvelujen tarvitsijoina ja käyttäjinä paluumuuttajat (ja kaikki maahanmuuttajat) ovat samassa asemassa kuin muutkin kuntalaiset. He ovat oikeutettuja yksilöllisiin ja tarpeenmukaisiin palveluihin käytettävissä olevien voimavarojen mukaisesti. Tavoitteena on, että mielenterveyspalvelujen työntekijöillä olisi valmius kohdata ulkomaalainen asiakas erilaiset kulttuuritaustat ja kielivaikeudet hyväksyen. Erityistason mielenterveyspalveluita ei useinkaan tarvita välittömissä vastaanottopalveluissa, mutta valmius niiden antamiseen on olemassa (Jyväskylän kaupungin kototutumis suunnitelma 1996,14).

6.5 Päivähoito ja koulu

Paluumuuttajilla on oikeus saada lapsensa kunnalliseen päivähoitoon samoin kuin muillakin kunnan asukkailla. Päivähoitohakemus täytetään heti maahantulon jälkeen, yleensä Ulkomaalaistoimiston työntekijän avustuksella. Päivähoitoikäiset lapset sijoittuvat pääasiassa asuinalueensa päiväkoteihin Päivähoidon muodot ovat päiväkotit, perhepäivähoito, ryhmäperhepäivähoito ja leikkitoiminta. Perheen kanssa yhdessä mietitään mikä näistä hoitomuodoista palvelee parhaiten lapsen ja perheen tarpeita, aina päivähoitopaikka ei ole kuitenkaan juuri se, mihin vanhemmat lapsensa haluaisivat, esimerkiksi siirryttäessä väliaikaisesta majoituksesta pysyvään

asuntoon saattaa lapsi joutua vaihtamaan päivähoitopaikkaa. (Jyväskylän kaupungin.. 1996,15). Jos samassa päiväkodissa on useampia samasta kulttuurista tulevia lapsia, heidät pyritään sijoittamaan samaan ryhmään, jotta lapset saavat leikeissään käyttää omaa kieltään. Venäjänkielisiä työntekijöitä on työllistämistuella palkattu joihinkin päiväkoteihin. Päivähoidossa lapset oppivat suomen kieltä ja kulttuuria, lasten oma kulttuuristausta ja muut yksilölliset tarpeet pyritään kuitenkin huomioimaan Lakiin lasten päivähoidosta (1973) tehtiin 1994 maahanmuuttajalapsia koskeva muutos, joka määrittelee lasten oman kielen ja kulttuurin tukemisen yhteistyössä kyseisen kulttuurin edustajien kanssa lasten päivähoitoon liittyväksi tavoitteeksi (A 1336:94 / Pitkänen, Jaakkola 1997,51)..

Lapset aloittavat koulunkäynnin välittömästi maahanmuuton jälkeen. Opetusministeriön päätöksen mukaisesti kunta järjestää oppivelvollisuusikäisille ja kuusivuotiaille maahanmuuttajalapsille peruskouluun valmistavaa opetusta 400-500:n tuntiin iästä riippuen (Lampinen 1997,25). Vanhemmilla on mahdollisuus valita lastensa koulu, mutta esim. venäjänkielistä opetusta on mahdollista saada vain ns. kansainvälisessä koulussa. Kansainvälinen koulu on käsitteellinen rakenne ja sisältää Cygnaeuksen ala-asteen ja Voionmaan yläasteen kouluissa annettavan englannin- ja venäjänkielisen opetuksen ja pakolaisten vastaanotto-opetuksen. Eri puolilla kaupunkia toimii myös ns. tukitoimikouluja (kolme ala-astetta ja kolme yläastetta), joissa paluumuuttaja- ja muita maahanmuuttajaoppilaita tuetaan erityistoimin. Jokaisessa tukitoimikoulussa toimii yhdysopettaja, joka organisoii opetusta. Työllistämistukivaroin on palkattu myös kieliavustajia, jotka hallitsevat oppilaan äidinkieltä ja tuntevat heidän kulttuuriaan (mm. venäjän, persian ja kurdinkielisiä). Tukitoimikouluihin on myös hankittu maahanmuuttajaopetukseen tarkoitettua materiaalia. Maahanmuuttajaoppilaiden toivotaan hakeutuvan tukitoimikouluihin, mutta koulun valinta on kaikille vapaa.

Koulun valinnasta riippumatta enintään kolme vuotta maassa olleille maahanmuuttajaoppilaille voidaan antaa tukiovetusta. Vieraskielisillä oppilailla on

myös mahdollisuus saada oman äidinkielen opetusta kaksi tuntia viikossa muiden oppituntien jälkeen. Voionmaan koulussa toteutettava kurssimuotoinen opiskelu helpottaa myös kaikkien maahanmuuttajaoppilaiden opiskelun suunnittelua. (Jyväskylän kaupungin kotoutumissuunnitelma 1996,15-18).

6.6 Asuminen

Paluumuuttajat majoitetaan maahantulon jälkeen väliaikaisesti joko Keski-Suomen Ensi- ja turvakodille tai Salmirannan kurssikeskuksen asuntolaan. He tekevät asuntohakemuksen kunnalliseen vuokra-asuntoon tai muun tahon omistamaan vuokra-asuntoon (esim. VVO) heti maahantulon jälkeen. Asunto järjestyy tavallisesti noin vuoden sisällä maahantulosta, useimmiten kaupungin vuokra-asunnoista. Hakijoiden toiveita on jonkin verran huomioitu, mutta kaupungin asuntopolitiikka on viime vuosina lähtenyt siitä, että uusia maahanmuuttajia sijoitetaan sinne, mistä asuntoja nopeimmin vapautuu. Suurin osa Jyväskylässä asuvista paluumuuttajista asuu Huhtasuon ja Kuokkalan alueilla sekä Keltinmäessä. Vaikeinta asunnon saanti on suurilla perheillä ja yksinäisillä, eniten on tarjolla pienperheille sopivia kaksioita ja kolmioita (Jyväskylän kaupungin kotoutumissuunnitelma 1996,24). Uuteen asuntoon muutettaessa paluumuuttajan on taas muistettava täyttää muuttoilmoitukset, tehdä vuokrasopimus, täyttää asumistukihakemus Kelalle, ilmoittaa energialaitokselle tiedot uudesta asukkaasta... puutteellisella kielitaidolla monien lomakkeitten täyttö on vaikeaa, mutta apua voi saada Ulkomaalaistoimistolta tai niistä toimistoista joiden toimialaan kyseinen asia kuuluu.

Monet muut kunnat asuttavat paluumuuttajat suoraan pysyviin vuokra-asuntoihin, silloin paluumuuttajat ovat tehneet asuntohakemuksen jo lähtömaassaan ja esimerkiksi Suomen suurlähetystö Virossa leimaa oleskeluluvat passiin vasta, kun asunto on tiedossa (Sisäasiainministeriö 1996,9).

7 INKERINSUOMALAISENA PALUUMUUTTAJANA JYVÄSKYLÄSSÄ

7.1 “Meillä esimerkiksi oli todella vaikeaa kun tulimme ”

“Meillä esimerkiksi oli todella vaikeaa, kun tulimme Suomeen ja Helsinkiin sitten ensin. No, emme tienneet mitään yhtään, emme puhuneet yhtään sanaa suomea, olimme opiskelleet vain saksaa. Onneksi osasimme pari sanaa saksaa. Ja sitten kirjoitimme kirjeen sukulaisille (suomalaisille, ei paluumuuttajina tulleille vaan täällä asuville), että ostamme lipun Moskovasta Helsinkiin ja minä päivänä, ja luulimme, että he tapaavat meidät. Mutta, kun tulimme, ei ketään ja minun pitää mennä ja kysyä ja millä kielellä ja sitten, en muista miten me ostimme lipun Helsinki - Jyväskylä. Ja sitten kun juna tulee, mikä juna on (oikea)? No sitten kysyimme saksan ja englannin kielellä yhdeltä mieheltä ja hän sanoi, että se on se juna ja vielä puhui ja puhui jotakin. Ja me istuimme ja lähdimme.

Ja sitten katsoimme, miksi Jyväskylä on niin kaukana? Kukaan ei sanonut, että pitää vaihtaa juna. Menimme melkein Lapualle asti, Seinäjoen jälkeen. Kysyin konduktööriltä sanakirjasta, milloin tulemme Jyväskylään. Hän sanoi: Ooh. Silmät auki. Hän puhui paljon, mutta emme ymmärtäneet. Sitten ymmärsimme niin, että nyt pitää jäädä pois junasta ja myöhemmin tulee juna pohjoisesta. Oli ihan pikku rautatieasema, Lapua. Kello oli puoli kuusi, sitten kuusi, puoli seitsemän. Ei juna tule. Sitten lapsille tuli kylmä, missä juna viipyy. Sitten katsoimme, ei tule juna enää tänään, pitää nukkua ulkona. Se oli ensimmäinen kerta elämässä, että pitää nukkua ulkona. Oli todella kylmä. Lapset puhuivat, että tulee kylmä. Asema oli kiinni. Poliisi kävi noin 20 metrin päässä, meillä oli paljon tavaroita, kuusi tai seitsemän laukkuja.

Kukaan ei kysynyt, miksi tuo perhe tässä istuu, mitä se odottaa? Bussiasemalle katsoimme ja siellä oli kaikki kiinni, ei mene bussia Jyväskylään. Pikkupoika nukkui laukun päällä ja kaikki mitä oli vaatteita laitoimme hänen päälle. Oli todella kylmä yö silloin. Niin lähellä siinä oli kerrostalo, en voi ymmärtää miksi ei joku tullut kysymään, että mikä hätänä. Oli todella kylmä yö. Sitten meidän yksi suomalainen ystävä selitti, että siellä pohjoisessa ihmiset semmoiset vihaiset, jos heiltä ei kysy apua, sitten he eivät tarjoa. Ehkä he vain ajattelivat, että perhe haluaa nukkua rautatieasemalla!! Miksi ei, on vapaa maa.

*Sitten aamulla tulee joku mies, joka avasi oven, onneksi se oli ennen kuin juna tuli. Sitten minä kysyin puhutko sinä englantia, hän sanoi yes, miksi ei. Ja minä itse en puhunut!!! Sitten kysyin puhutko saksaa, mutta hän niin paljon puhui saksan kielellä, että emme ymmärtäneet oikein mitään. Sitten se oli viimeinen toivo: Puhutko venäjää? Hän puhui vähän, se oli ihme! Hän oli niin ystävällinen ja selvitti meille kaikki, että teidän ei tarvitse ostaa uutta lippua, minä selitän konduktöörille. Kaikki hän selitti, että miten ensiksi pitää Seinäjoelle, sitten vaihtaa junaa. Sitten hän kirjoittaa lipulle, että menkää sieltä. Sellainen hirveä matka meillä oli. Ja siskoni parka odotti Jyväskylässä kaikki kahdeksan junaa, missä he voivat olla? Sitten puoli päivää olimme vielä Seinäjoella, sitten tuli meidän juna. Hirveä nälkä, ei ole rahaa. Kotimaassa meillä oli asunto ja rahaa, nyt ei ollut mitään, kaikki rahat menivät matkalippuihin. Sitten pääsimme Jyväskylään. Sisko oli vastassa ja ihan peloissaan, että missä me olimme. Onneksi lopussa kaikki meni hyvin! Ja Jyväskylässä oli kaunis kesä ja lämmin. Kaunis, kaunis Jyväsjärvi ja Ensi- ja turvakoti niin kauniissa paikassa. Oli todella kuin unelmatalo, niin hieno.
(nainen 36 v.).*

Matka päättyi loppujen lopuksi onnellisesti. Varmasti Lapuan asemalla istuessaan perheelle tuli mieleen pelkoja siitä, mihin oikein on jouduttu. Ihmisetkin vaikuttivat

epäystävällisiltä, kun eivät huomioineet heidän ahdinkoiaan. Ensimmäinen pettymys suomalaisiin tuli jo Helsingissä, kun sukulaiset eivät olleetkaan vastassa. Lähtömaassa sukulaisiin oli opittu luottamaan, miksi Suomessa elämänsä asuneet sukulaiset eivät haluakaan auttaa? Suomi näyttäytyi masentavassa valossa. Aamun koittaessa tuli pelastus ystävällisen asemamiehen muodossa ja Jyväskylä näytti parhaat puolensa auringon paistaessa. Uuden elämän oli sittenkin hyvä alkaa, alun huonot kokemuksetkin pehmenivät, kun lapualaisten käytös selittyi erilaisella tapakulttuurilla, alusta asti selvisi, että Suomestakin löytyy erilaisia ihmisiä, sekä auttavaisia että välinpitämättömiä.

Haastateltavat eivät tieneet kovin paljon Suomesta ennen muuttoa. Heidän muuttaessaan Suomeen 1993, heillä ei ollut vielä mahdollisuutta osallistua työministeriön nykyisin järjestämille muuttovalmennuskursseille, joilla saa tietoa suomalaiseen yhteiskuntaan liittyvistä asioista ja suomen kielen opetusta. Haastateltavien tietämys Suomesta perustui Suomen edustustoista saatuihin, heidän mukaansa niukkoihin tietoihin ja esitteisiin, sekä sukulaisilta ja ystäviltä saatuun tietoon. Virosta muuttaneilla tietoa oli eniten, koska heillä oli mahdollisuus seurata Suomen televisiota. Ainoastaan kaksi haastateltavaa oli käynyt Suomessa vierailulla ennen muuttoaan.

Jo ennen muuttoa ja Suomeen tullessa eniten huolestuttivat alkuvaiheen käytännön järjestelyt. Mihin toimistoon menen ensimmäiseksi, mistä löydän asunnon ja mistä löytyy lapsille koulu ja päivähoitopaikka? Myös toimeentulo huolestutti. Yksi haastateltavista, joka oli tehnyt muuttopäätöksen välttääkseen poikansa sotaan joutumisen, kertoi, ettei muutto jännittänyt yhtään, kun päätös muutosta oli tehty, he eivät pelänneet. Muita haastateltavia tulo jännitti:

“Kun mekin muutimme tänne, minäkään en tiennyt, että on Ulkomaalaistoimisto, että se auttaa, kun tulet Suomeen. Minä pelkäsinkin muuttaa, koska minä ajattelin, no, mihin me menemme, saavuimme

Jyväskylään kello 10, mihin me menemme? Minä pelkäsin, hirveästi pelkäsin. Oli hyvä, että meillä oli tuttavita, me kirjoitimme kirjeen ja he tulivat vastaan. Tuttavat olivat Salmirannassa (asuntophotelli) ja he järjestivät niin, että mekin pääsimme sinne. Meillä oli tuttuja täällä, he opastivat meitä. Kahdessa päivässä käytiin viralliset paikat läpi. He olivat tulleet aikaisemmin ja kun tulimme, he tulivat vastaan ja auttoivat meitä.” (nainen 38v).

“Olimme epävarmoja, miten järjestetään elämä, missä asunto, missä koulu, miten sen kaikki voi järjestää? Onneksi sisko lähti (ensin) ja puhelimesta hän sanoi: on paikka missä asua vähän aikaa ja sitten voi saada asunnon. Koska on lapset, se ratkaisee paljon, sitten sydän rauhoittui.” (Nainen 36v)

Jo aiemmin Suomeen muuttaneet sukulaiset tai tuttavat olivat tukena, turvana ja opastajina korvaamattoman tärkeitä ensimmäisten päivien ja viikkojen aikana. Varsinkin lapsiperheitä mietityttivät erityisesti asumiseen ja lasten koulunkäyntiin liittyvät asiat.

Eräs haastateltavista oli saanut Suomen lähetystöstä opaskirjan, jossa kyllä kerrottiin paluumuuttajan oikeuksista Suomessa, mutta ei sitä, millä tavalla ne saadaan. Nykyisillä muuttovalmennuskursseilla saadaan tietoa näistäkin käytännön asioista ja samalla muuttajien epävarmuus ja pelot vähenevät. Samalla myös liialliset odotukset edes vähän realisoituvat. Koska tietoa Suomesta oman tulevan elämän suunnitteluun on niin vähän, on selvää, että muutto aiheuttaa pelkoa, edessä on hyppy tuntemattomaan ja mielessä pelko siitä, tuliko mahdollisesti tehtyä virheratkaisu. Haastateltavat olivat lähtiessään polttaneet sillat takanaan, paluu ei olisi kovin helppoa, kun asunto ja työpaikka oli irtisanottu. Näistä haastateltavista poiketen monet paluumuuttajat säilyttävät oman asuntonsa ikään kuin kaiken varalla, jos elämä Suomessa ei onnistuisikaan. Kaikilla tätä mahdollisuutta ei ole ja tavallaan asunnon säilyttäminen lähtömaassa sotiikin paluumuuttoajatusta vastaan, koska oleskeluluvan saamisen ehtona on pysyväksi tarkoitettu muutto Suomeen.

Suomen kielen edes auttava osaaminen ennen muuttoa olisi helpottanut muuton jälkeistä elämää Suomessa:

“Kieli oli vaikeutena. Nyt on Petroskoissa järjestetty niin, ettei kukaan pääse lähtemään ennen kuin on käynyt suomen kielen kurssit, että osaa vähän puhua niin kuin täällä alkeiskurssilaiset. Se on hyvä. Me itse etsimme kurssin, mutta kun ei ollut rahaa, me etsimme halvan kurssin, mutta eihän siellä mitään kielioppia annettu, sanastoa vain ja joitakin valmiita lauseita päntättiin päähän. Meillä ei kuitenkaan ollut alussa mitään ongelmia, koska sukulaiset olivat täällä ja auttoivat.” (nainen 26)

Muuttoon sisältyi toiveita ja haaveita paremmasta elämästä, vain harvoin todellisuus oli kuvitelmiensa mukaista. Haastateltavat puhuivat uudesta elämästä, joka alkoi, kun he muuttivat Suomeen.

“Ajattelimme vielä, että Helsinki on vähän rauhaton, pääkaupunki. Se oli viimeinen päätös, mennään Jyväskylään. Sitten sisko meni ja soitti, oi tässä on niin ihanaa, kuin sadussa. Kuin uusi elämä.” (nainen 36v).

Juotteen ja Takalonkin (1995) mukaan paluumuuttajilla liittyy jo pelkästään sanaan “Suomi” usein hyvin positiivinen tunnelataus, vaikkei selvää kuvaa olekaan siitä millaista Suomessa on. Odotuksena saattaa olla ainoastaan “päästä tänne”. Näkemykset Suomesta ovat epärealistisia ja ruusuisia. Heidän haastattelemansa paluumuuttaja (Marjatta 43v) arvioi Suomea etukäteen näin:

“Miel ain ajattelin, ett se on ihanaa, ett kaik on hyvin ja kaik ovat onnellisia. Kaik ain sanoivat ett Suomes ei voi olla mikkä vaikeus.” (Juote , Takalo 1995,60).

7.2 “Kun ei ymmärrä mistä he puhuvat”

Kielitaitoa pidetään yleisesti yhtenä maahanmuuttajan integroitumisen keskeisimmistä edellytyksistä, sillä kielen osaaminen vaikuttaa muuttajan elämään monilla eri tavoin, mm. sosiaalisiin suhteisiin ja työllistymiseen (vrt Ekholm 1994,33, Takalo, Juote 1995, 62). Monet maahanmuuttajat selviävät alkuvaiheessa englannin kielellä mutta paluumuuttajista vain harva osaa englantia. Myöskään suomalaiset eivät kovin yleisesti osaa venäjää tai viroa, joten paluumuuttajille suomen kielen nopea oppiminen on selviämisen kannalta ensiarvoisen tärkeää (Takalo, Juote 1995,62). Vaikka paluumuuttajilla on oikeus käyttää tulkkipalveluita ensimmäisen puolen vuoden ajan, aika on liian lyhyt kielen oppimiseen, eikä tulkkia saa mukaan kuin viranomaisten kanssa asiointiin, esimerkiksi kauppa- ja useimmiten pankkiasioissakin on selvittävä muuten.

Noin kolmasosa kaikista paluumuuttajista osaa tullessaan suomea ja suurin osa kielitaitoisista on vanhuksia. Vaikka vanhukset itse pitävät äidinkielenään suomea, on kielitaito silti usein pinnallista ja heidän käyttämänsä kieli vanhahtavaa suomea. Viranomaiskieli sisältää paljon heille täysin tuntemattomia sanoja. Koska inkerinsuomalaiset eivät ole vuosikymmeniin voineet käyttää omaa kieltään vapaasti eivätkä olla yhteyksissä Suomeen, ovat monet nykysuomen käsitteet vaikeita ymmärtää. Työikäisillä on suurimmalla osalla edessään täysin uuden kielen oppiminen.

Kahdeksasta haastateltavasta vain yksi oli maahan tullessaan osannut puhua suomea, toiset eivät ollenkaan tai ymmärsivät vähän.. Haastateltavat olivatkin vähän katkeria siitä, ettei heillä ollut mahdollisuutta opiskella suomen kieltä ennen muuttoa, kuten nykyään muuttajilla on vaan he joutuivat lähtemään Suomeen ummikkoina.

Koska haastateltavat ovat työikäisiä, he edustavat sitä paluumuuttajaikäpolvea, joka ei entisessä kotimaassaan olisi voinut julkisesti suomen kieltä käyttää, siksi kieli jäi oppimatta, vaikka vanhemmat sitä olisivat osanneetkin. Koulukielenä oli venäjä ja venäjämästä oli tullut myös yleisesti kotikieli. Motivaatio suomen kielen opiskeluun oli kaikilla haastateltavilla korkea. Haastatteluita tehtäessä noin kolme vuotta Suomeen muuton jälkeen kaikki haastateltavat selvisivät arkipäivän tilanteista suomen kielellä ja viisi puhui niin hyvin suomea, että haastattelut pystyttiin tekemään ilman tulkkia.

Haastatelluilla paluumuuttajilla oli mahdollisuus päästä opiskelemaan suomea työvoimatoimiston järjestämälle kielikurssille. Yleisesti kielikursseihin oltiin tyytyväisiä, eniten kritisoitiin sitä, että kurssille pääsyä joutui odottamaan puoli vuotta ja ylikin, odottaminen tuntui "melkein kuin vankilassa olisi" - kielimuuri pitää ulkopuolisena suomalaisesta yhteiskunnasta ja sosiaalisesta elämästä. Kun ei osaa yhtään kieltä on ystävyys- tai edes puhekontaktien solmiminen mahdotonta, alussa on intoa yrittää kontakteja, mutta kun ei ymmärrä voi alkaa tuntua ahdistavalta edes olla samassa tilassa muitten kanssa:

“Monet halusivat puhua minun kanssa ja minä halusin puhua, mutta puhuivat jostakin ja minä en ymmärrä mitä he puhuivat ja oli niin epämukavaa ja sitten minä istuin kotona ja poltin. Menen parvekkeelle ja katson onko siellä ketään ja sitten poltan, jos siellä on joku, sitten en, oli ahdistavaa kun ei voinut puhua” (mies 37).

“Monet halusivat puhua meidän kanssamme, te, Ensi- ja turvakodissa esim. ystävän kanssa, mutta oli niin vaikea keskustella ja ymmärtää mistä he puhuivat ja pitää aina istua ja hymyillä. Helpottaa, kun menevät pois, hirveä päänsärky, tabletteja, tuntee itsensä tyhmäksi jne. (nainen 36)

Kielikursseja pidettiin liian kielioppipainotteisina. Varsinkin iäkkäämmille ihmisille

uudet käyttökielen kurssit, joilla kielioppia on vähemmän, ovat osoittautuneet haastateltavien mielestä paremmiksi.

Suomen kielen alkeiskurssien yhteydessä yhteiskuntatietoa opetetaan välillä ilman tulkkia, joko määrärahojen vähydestä johtuen tai siitä syystä, että samalla kurssilla puhutaan useaa eri kieltä. Tätä haastateltavat kritisoivat kovasti: opetus on hukkaanheitettyä, jos opiskelijat eivät ymmärrä juuri mitään:

“Se (yhteiskuntatiedon opetus - T.L) oli alkeiskurssilla suomeksi ja niin nopeasti, ettei kukaan ymmärtänyt mitään! Tietysti joskus muutama asia tuli selville, kun joku hoksasi mistä on kysymys” (nainen 26).

Kursseilla opittu kielitaito on melko passiivista ja rapistuu nopeasti, jos kieltä ei pääse käyttämään. Monet haastateltavista korostivat sitä, että “kotona istumalla” kielitaito ei voi kehittyä, työhön olisi päästävää. Ne, jotka kurssien jälkeen onnistuivat pääsemään työharjoitteluun tai väliaikaiseen työhön olivat tyytyväisiä siihen, että työssä muun ohella myös kielitaito parantui koko ajan:

“Ja sitten pääsin sinne (kouluun) kieliavustajaksi. Minun suomen kieli uskon, kehittyi, puhuin silloin vuosi sitten ihan mukavasti, mutta nyt kun olin taas vuoden kotona. Mihin se kieli hävisi, kun kotona istuminen ei auta” (nainen 36).

Tilanne on mutkallinen maahanmuuttajan kannalta: voidakseen saada ystäviä ja tuttavuuksia suomalaisista olisi osattava suomea ja toisaalta oppiakseen suomea paremmin pitäisi löytää suomalaisia, joiden kanssa puutteellisellakin kielitaidolla voisi keskustella, ainoastaan puhumalla kielitaito aktivoituu.

“Ei minulla ole ystäviä. No, on yksi rouva talossa kenen kanssa keskustelemme, mutta vain virkailija kenen kanssa keskustelen aina. Käyn

työvoimatoimistossa kerran viikossa keskustelemassa” (nainen 41).

Työpaikan kanssa tilanne on samankaltainen: saadakseen työtä pitäisi osata suomea ja oppiakseen tai ja kehittääkseen suomenkielen taitoaan olisi tärkeää saada työpaikka, jossa voi keskustella ihmisten kanssa. Työnantajat eivät uskalla kovin helposti palkata työntekijää, jonka kielitaito on puutteellinen. Toisaalta Kari Hietalan tutkimuksen mukaan kielitaidon merkitys korostuu silloin, jos työnantajalla ei ole aiempaa kokemusta maahanmuuttajista työntekijöinä (Hietala 1992,89).

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että suomen kielen mahdollisimman nopea oppiminen on ehdoton edellytys elämiselle Suomessa, kielitaitoa sanottiin portiksi suomalaisen yhteiskuntaan. Paitsi, että kielitaito vaikuttaa kykyyn toimia uudessa yhteiskunnassa, sillä on vaikutusta myös maassa viihtymiseen, sosiaalisissa tilanteissa jää kielitaidottomana helposti ulkopuoliseksi.

Haastateltavat opiskelivat suomea koko ajan myös omatoimisesti, kurssit kaikilla olivatkin jo takanapäin. Kieltä opiskeltiin lukemalla suomalaisia lehtiä ja kirjoja ja katselemalla televisiota. Television käytöstä kielenopiskeluun yksi haastateltavista kertoi hyvän vinkin:

“Aamulla ‘Huomenta Suomi’, monta kertaa toistetaan uutisia, se on helpompi. Lopussa kaikki on selvää. Kolme tuntia kestää” (nainen 41)

Osa haastateltavista toivoi enemmän tulkkausapua ainakin elämisen alkuvaiheen järjestelyissä, toisaalta sitten, kun jo on jonkin verran kielitaitoa kielitaidon kehittymisen kannalta on tärkeää pyrkiä käyttämään itse kieltä. Asioidessa viranomaisten kanssa väärinymmärrysten vaara on huonolla kielitaidolla suuri. Huonommallakin kielitaidolla selviää, kun on rohkeutta yrittää ja uskallusta pyytää toista osapuolta toistamaan asiat riittävän monta kertaa:

“Minulla on oma systeemi, minä kuuntelen ja minä selitän virkailijalle, mitä minä ymmärrän ja olenko ymmärtänyt oikein, jos en, hän vielä kerran selittää minulle. Aina minä sanon, että jos minä ymmärsin oikein, asia on näin ja hyvin usein, minä en ymmärtänyt koko asiaa ihan kerrasta, mutta kukaan ei sano, mene pois. Kymmenen kertaa voi selittää saman asian” (nainen 41).

Vaikka yleiskielen taito olisi jo sujuvaa, voi työllistymisen esteeksi nousta puutteellinen ammatillisen erityissanaston tuntemus. Osa haastateltavista toivoikin että järjestettäisiin erityisiä kielikursseja, joissa opetettaisiin ammatillista erityissanastoa. Myös Kari Hietalan haastattelemat suomalaiset yritykset olivat sitä mieltä, että valtion tukea pitäisi käyttää myös työkohtaisen sanaston opettamiseen maahanmuuttajille (Hietala 1992,90). 1992,90).

7.3 Kohtaamisia viranomaisten kanssa

Giddensin mukaan elämänpolitiikan pitäisi edistää ennen kaikkia ‘toisia’ mahdollisuuksia ihmisten elämässä. Ihmisten ei tule olla sidottuja yhteen ainoaan elämänkulkuun vaan he voivat “aloittaa uudelleen” missä elämänsä vaiheessa ja missä elämäntilanteessa tahansa, esimerkiksi työttömyys voi olla tällainen uusi mahdollisuus, jonka hyödyntämiselle pitäisi tukea (Giddens 1994). J.P.Roos toteaaakin, että giddensiläinen elämänpolitiikka on jonkinlaista kaikkiin kohdistuvaa sosiaalityötä kunnianhimoisimmillaan (Roos 1996,217).

Muuttoa uuteen maahan, tässä tapauksessa paluumuuttoa Suomeen ja elämän rakentamista täällä voisi tarkastella samanlaisena uutena mahdollisuutena, jota yhteiskunnan on mm. sosiaalipoliittisin toimin tuettava. Hyvinvointivaltion tulisi ennen kaikkea tähdätä sellaisiin toimintoihin ja rakenteisiin, jotka mahdollistavat sisäisen tasapainon, kohtuulliset, muiden elämää haittaamattomat elämäntavat,

itsensä toteuttamisen tunteet ja hyvät ihmissuhteet (Roos 1996, 217). Tällä elämänpolitiikan institutionaalisella tasolla voidaan tarkoittaa suurin piirtein kaikkia niitä toimia, joilla yhteiskunta pyrkii auttamaan ihmisiä, esimerkiksi tässä tapauksessa paluumuuttajia hallitsemaan elämänsä sekä vaikeuksia että keskeisiä pyrkimyksiä (Allardt 1996,224).

Ilman tapaamisia viranomaisten kanssa muutto eikä elämän järjestely, “mahdollisuus aloittaa uudelleen” , Suomessa onnistu, byrokratiaan on pakko ja oikeus tutustua, sitä kautta yhteiskunnan tuki ja ohjaus muuttuu käytännöksi. Käytännössä paluumuuttajat asioivat eniten sellaisten toimistojen tai laitosten työntekijöiden kanssa, joita Michael Lipsky (1980,xi) kutsuu “katutason byrokratioiksi eli sosiaalitoimistot, koulut, poliisi, jne.” . Näiden laitosten työntekijät ovat vuorovaikutuksessa etujen jakamisen kanssa ja heillä on laaja päätösvalta etuihin tai julkisten määräysten toimeenpanoon” (Lipsky 1980,xi).

Ensimmäinen kontakti suomalaisten viranomaisten kanssa tapahtuu jo Suomen edustustossa lähtömaassa. Jos kaikki paperit ovat kunnossa, lupa yleensä tulee ongelmitta tietyn odotusajan jälkeen ja kohtelu on asiallista. Haastateltavien kertomuksissa näkyy, että enemmän tietoa Suomesta olisi toivottu lähetystön viranomaisilta:

“Kun minä olin kaksi kertaa lähetystössä Moskovassa, minä kysyin Koivulalta, voisitteko neuvoa miten voin päästä Jyväskylään, se on kerran elämässä, kun muutan toiseen maahan, mitä minun pitää tehdä.. Minulla on perhe. Hän ei puhu mitään. Hän voisi sanoa, kun tulette, saatte päivärahaa, parin kuukauden päästä voitte saada asunnon, voitte asua asuntolassa siihen saakka. Sillä tavalla, että teidän elämä järjestyy. Me ajattelimme, että kun tulee Suomeen pitää itse löytää asunnon....Ihmisillä on epävarmuutta siitä miten kaikki käy, kun tulet Jyväskylään, mene sinne, sinut lähettävät mihin vaan, asunnot, koulut lapsille , ihan perusasiat” (nainen 36, mies38).

Kaikki tämä elämän perusasioitten järjestyminen pelotti ja huolestutti ennen Suomeen muuttoa ja melko yksityiskohtaistakin tietoa viranomaisilta olisi toivottu. Paluumuuttoa suunnitteleville haastateltavat toivoivat lähetettäväksi tietoa lähtömaihin, esimerkiksi siten, että täällä jo asuvat paluumuuttajat kävisivät Suomen työministeriön järjestämällä maahanmuuttokursseilla lähtömaissa kertomassa olosuhteista Suomessa. Näin muuttoa vasta suunnittelevat saisivat todenmukaista ja konkreettista tietoa juuri niistä asioista mistä tarvitsevat ja voisivat siltä pohjalta turvallisemmin mielin suunnitella muuttoa ja tulevaa elämää Suomessa.

Jyväskylään saavuttaessa ensimmäinen viranomaistapaaminen on yleensä ulkomaalaistoimistossa tai työvoimatoimistossa. Haastateltujen saapuessa 1993 ulkomaalaistoimisto toimi vielä pakolaistoimiston nimellä ja paluumuuttajien vastaanottopalvelut oli vastikään siirretty pakolaistoimiston vastuulle. Nykyisin paluumuuttajien vastaanotto on kehittynyt paljon verrattuna neljän vuoden takaiseen aikaan ja viranomaisilla on enemmän tietoa siitä mistä asioista ja millaista perehdytystä paluumuuttajat tarvitsevat (JKL:n kaupungin kotoutumissuunnitelma 1996, 11-13). Sekä nimi että toimiston muut asiakkaat aiheuttivat epäselvyyksiä ja ennakkoluuloja paikkaa kohtaan.

“Jotkut todella puhuvat, että ulkomaalaistoimistossa he eivät pidä inkerinsuomalaisista. Että, kun neekeri siellä, kaikki hymyilevät ja puhuvat kohteliaasti hänen kanssaan, mutta kun minä tulen ja sanon minä inkerinsuomalainen, heti vihaisia ja sanovat mitä sinä vielä haluat saada meiltä” (mies 37)

“Minä en tiennyt, että se on myös ulkomaalaistoimisto. Aina kun meille tuli paperia, niin oli kirjoitettu pakolaistoimisto, niin minä ajattelin, miksi meille lähetetään paperia, koska me ei olla pakolaisia” (nainen 38).

Muissakin haastatteluissa pakolaiset tulivat monta kertaa esille, pakolaisten saamia palveluja tai etuuksia verrattiin omiin tai toisaalta korostettiin pakolaisryhmien yhtenäisyyttä verrattuna paluumuuttajien keskinäisiin suhteisiin, joista joidenkin haastateltavien mielestä puuttui keskinäinen solidaarisuus. Ulkoapäin havainnoituna uskottiin, että muilla ryhmillä yhteenkuuluvaisuus ja yhteisten asioiden hoito oli parempaa:

“Esimerkiksi tällainen tilanne: jos iranilaiset lukevat lehdestä, että maanantaina on jotakin kokous, kaikki tulevat, mutta jos inkerinsuomalaiset lukevat, että on jokin kokous niin ei kukaan, tai vaikka kymmenen tulee” (mies 38).

Ensimmäisiä elämän perusasioiden järjestelyjä Suomessa paluumuuttajilla ovat asunnonhakuun ja toimeentuloon liittyvät asiat. Oma koti, sen sijainti, koko ja kunto ovat luonnollisesti kaikille tärkeitä asioita ja näissä asioissa käsitykset menivät joskus ristiin viranomaisten kanssa. Useimmat vapautuvat vuokra-asunnot sijaitsevat tietyillä samoilla asuntoalueilla, eivätkä sijainniltaan tai kunnoltaan aina vastanneet hakijoiden odotuksia. Viranomaiset edellyttivät väliaikaismajoituksessa asuvan paluumuuttajan ottavan vastaan hänelle tarjotun vuokra-asunnon, koska asuminen väliaikaismajoituksessa kesti muutenkin jo pitkään, jopa vuoden, eivätkä majoituspaikkoina käytetyt Ensi- ja Turvakoti tai Asuntohotelli Päijänne olleet tarkoitettuja pitkäaikaiseen asumiseen. Asunnon pienuus, remontin tarve ja lasten koulu- tai päivähoitojärjestelyt olivat asioita, joista eniten neuvoteltiin sekä sosiaali-, koulu-, että asuntoviranomaisten kanssa.

Yksi haastateltavista koki, että asunto oli niin huonossa kunnossa hänen perheensä muuttaessa, että remontti olisi ollut ehdottomasti tarpeen. Hän epäili myös, ettei suomalaista perhettä olisi laitettu asumaan vastaavankuntoiseen asuntoon. Asuntoviranomaisten perustelut liittyivät korjausmäärärahojen vähyyteen ja siihen, että asunnon edellisestä remontista oli vain lyhyt aika, ja asuntoja korjattiin vain

tietyin, useamman vuoden väliajoin. Yhteisymmärrystä asiassa ei löytynyt, mutta perhe muutti asuntoon. Oikeastaan valinnan mahdollisuutta ei ollut: koska omaa varallisuutta ei ollut tarpeeksi, oli tyydyttävä kaupungin tarjoamaan vaihtoehtoon. Kyseisessä tilanteessa olivat asiakkaitten ja viranomaisten edut ristiriidassa; asiakkaat hakivat palveluita ja etuisuuksia, mutta katutason byrokraatit pyrkivät niiden tuottamisen kontrollointiin (Lipsky 1980,60).

Toisen haastateltavan tapauksessa perhe ei olisi lapsen takia halunnut muuttaa tarjottuun asuntoon:

“Tuntui, että Suomen luonto on niin ihana, kotimaassa oli vain vuoria. Ensikoti on kuin joku villa. Sitten kun pieni tyttö menee päiväkotiin, oli vaikeaa, hän ei puhu mitään, kun hain hänet sieltä pois, hän vielä puoli päivää, ei puhu mitään. Vain istuu. Se kesti puoli vuotta, ja sitten hän aloitti heti puhumaan. Sitten meille tarjottiin asuntoa Pupuhuhdasta. Pelkäsimme, että on niin kaukana päiväkodista (jossa lapsi silloin oli - T. L-N). Joku Ulkomaalaistoimistosta sanoi, että siellä on myös päiväkoti. Me halusimme selittää, että hän aloitti tässä uusi elämä ja nyt pitää mennä taas uuteen päiväkotiin, lapselle tulee taas ongelmia. Asuntotoimistossa sanottiin, että se on todella syy ja ymmärrämme teitä, voitte asua vielä Ensikodilla. Halusimme jonkun asunnon, joka on lähellä. Parin kuukauden päästä tulee taas kirje, että on asunto Pupuhuhdassa. Asuntotoimisto sanoi, että se on heidän vikansa, hakemuksessa oli punaisella kynällä, ei Pupuhuhdasta. Ajattelimme, että pitää olla kiitollisia, että voimme saada asunnon. Sitten meillä ei ollut mahdollisuutta odottaa jotain muuta. (mies 38 v).

Perheen mielestä Pupuhuhta osoittautui kuitenkin parin vuoden asumisen jälkeen arvioituna ihan kivaksi alueeksi. Vanhemmat kuljettivat kuitenkin lastaan entiseen päiväkotiin siihen saakka kunnes hän aloitti koulukäynnin Pupuhuhdan koulussa.

Vaikka perustoimeentulo on paluumuuttajilla turvattu siten, että heillä on oikeus toimeentulotukeen ja työttömyyskorvaukseen samoin perustein kuin suomalaisillakin, liittyi raha-asioitten järjestelyyn monenlaisia huolia. Ensimmäinen käytännön huoli oli pankkitilin avaaminen ja pankkikortin käyttö, nämä sinänsä yksinkertaiset asiat olivat hankalia erilaiseen systeemiin tottuneille. Kielitaidottomuus toi tähän omat vaikeutensa. Seuraavat paluumuuttajan kokemukset kertovat toisaalta kielitaidottomuuden tuomista vaikeuksista mutta myös kontrollista virkailijan taholta, ulkomaalaiseen ei luotettu:

“Mutta miten voimme mennä pankkiin, emme puhu mitään. Istuimme ja ajattelimme, miten voimme päästä sinne. Jotkut inkerinsuomalaiset sanoivat, voimme auttaa teitä, tulkaa meidän kanssamme, mutta kun pankkiautomaatti söi meidän korttimme, mitä sitten? Sitten tulimme pankkiin ja mietimme mitäs nyt kysytään. Pitäisi olla tulkki mukana, mutta varmasti ulkomaalaistoimisto ei pysty järjestämään jokaiselle omaa tulkkia. Onneksi pankissa oli ymmärtäväinen nainen. Ensin alussa nostimme aina kaikki rahat pankista, koska emme tienneet, että voi saada automaattikortin. Pankissa pitää aina sanoa jotain ja näyttää passi. Ottavat passin ja menevät johonkin taakse ja viisi tai kymmenen minuutin kuluttua tulevat ja vielä katsoo, onko sama henkilö kuin kuvassa” (mies 38v).

Toimeentulotuen ja muiden sosiaalietuuksien laskemis- ja jakamisperusteet ovat niin monimutkaisia, että niiden ymmärtäminen tuottaa vaikeuksia suomalaisillekin, joilla ei ole kielestä johtuvia vaikeuksia (Eräsaari 1995, 274-276). Haastatteluissa tuli selvästi ilmi, että alkuvaiheen hankaluutena oli se, ettei etuuksien myöntämisperusteita ymmärretty (vaikka etuuden hakija puhuisi näennäisen sujuvasti suomea, sisältävät em. asiat niin paljon erikoissanastoa, että suurin osa asioista voi jäädä ymmärtämättä.). Väärinymmärrykset ovat omiaan lisäämään raha-avustuksiin liittyviä huhuja, jotka lisäävät epäluottamusta viranomaisiin ja paluumuuttajien kesken.

Vaikka toimeentulotuen perusosa vaikuttaakin ensialkuun suurelta summalta, vaatii rahan riittämään saaminen alussa tarkkaa suunnittelua. Samalla rahalla saisi Venäjällä huomattavasti enemmän tavaraa, kuin Suomessa, joten suurelta tuntunut rahasumma osoittautuukin kauppaan mennessä pieneksi. Kaiken kaikkiaan paluumuuttajien elämän alkuvaiheessa raha-asioitten järjestely vaatii tarkkuutta ja vaikuttaa keskeisesti muunkin elämän järjestelyihin.

“Semmoinen rahapula oli ja joskus ei ollut yhtään markkaa. Semmoinen laulu on, ei mulla pennin rahaa (naurua)” (nainen 36v).

“..sitten kuulimme, että kun saamme asunnon, onko meillä oikeus saada ja paljonko ja onko jokin laki..... me olimme vielä Ulkomaalaistoimistossa, kun saimme asunnon ja sitten vaimon sisko sai 2500mk ja sitten kun me saimme asunnon, kysyimme voimmeko saada, hän sanoi 1500 voitte saada, vaimon sisko muutti kaksi kuukautta sitten ja sai 2500mk, hän sanoi 1500mk voitte saada, hän sanoi (ilmeisesti sosiaalityöntekijä), no kaikki muuttuu. Sitten huomenna joku saa enemmän tai vähemmän, tästä tulee huhuja.” (mies 35v.)

Kyse on harkinnanvaraisista avustuksista, joita paluumuuttajien vielä vaikeampi ymmärtää kuin perusavustuksia, koska toisen perheen avustuksiin vaikuttaneita tekijöitä viranomaisilla ei ole oikeutta kertoa. Huhut lisääntyvät, kun asiakkaat kertovat toisilleen avustuksista, mutta eivät osaa tai halua kertoa perheensä erityistilanteista ja niiden vaikutuksista avustuksiin. Tulee helposti tunne, että tämä(kin) yhteiskunta toimii epäoikeudenmukaisesti ja suosii toisia, epäluottamus viranomaisiin kasvaa ja muuhunkin heiltä saatuun opastukseen saatetaan suhtautua epäillen. Koetaan, että elämän järjestelyissä ei voi luottaa muuta kuin itseensä. Taustalla on myös aikaisempia kokemuksia entisessä kotimaassa viranomaisten epäluotettavuudesta, nämä kokemukset lisäävät ennakkoluuloja viranomaisten työtä kohtaan:

“Moskovassa, Venäjällä, siellä oli tällainen tilanne, että joitakin perhe, esimerkiksi he itse järjestävät kaikki asiat, ei saa uskoa kehenkään ja ei mistään odottaa apua, koska se ei koskaan tule “(mies 38).

Toisaalta tietyissä yhteiskunnan palveluissa on pakko olla asiakkaana, jotta saa elämänsä ja toimeentulonsa järjestettyä. Lipsky (1980) toteaa myös, että monestikaan katutason byrokratioiden asiakkaat eivät voi valita niitä paikkoja, joissa asioivat. Jos he ovat vähävaraisia, heidän on pakko hyväksyä yhteiskunnan järjestelyt koskien terveydenhuoltoa, sosiaalihuoltoa, asuntoasioita jne. ja rajata omat vaatimuksensa organisaatioiden ehtojen sisälle (Lipsky 1980,xiv). Tämä tuli esille aiemmin paluumuuttajien asuntoasioissakin, yhteiskunnan tarjoamiin asuntoihin on tyydyttävä, vasta varojen riittäessä omistusasuntoon tai yksityisiltä markkinoilta vuokrattuun asuntoon voi itsenäisesti valita asuntonsa.

Myös suomalaiset asiakkaat suhtautuvat usein epäluuloisesti sosiaalityöntekijöiden toimeentulotukipäätösten tasapuolisuuteen. Leena Eräsaari (1995) toteaa väitöskirjassaan yllättyneensä siitä, miten kiivaasti sosiaalitoimen asiakkaat kävivät toistensa tai muiden asiakasryhmien kimppuun. Sosiaalitoimiston odotushuone tuntui olevan täynnä vihollisia, vihattavia muukalaisia. Eivät asiakkaat käsirysissä olleet, mutta hyvin useat asiakkaat ottivat puheeksi “väärin perustein avustetut toiset” (Eräsaari 1995,244).

Sosiaalivirastossa käyminen koettiin usein epämukavaksi, vaikka suoranaisesti työntekijöitä ei arvosteltu. Asiointi siellä koettiin nöyryyttäväksi, välttämättömäksi pakoksi. Mieluummin olisi selvitty itse, mutta ilman työtä se ei ole mahdollista. Toisaalta suomalaisen sosiaaliturvaan oltiin tyytyväisiä, toimeentulotuki ja Kelan työttömyyspäiväraha mahdollistivat elämisen perusasiat, vaikkei työtä vielä ollutkaan.

“Mitä harvemmin sosiaalitoimistossa käy, sitä parempi. Ei kukaan mielellään

sosiaalitoimistoon mene ja hae avustusta” (nainen 26).

Eräsaaren tutkimuksessakin (1995) erityisesti naisasiakkaat korostivat, että sosiaalitoimistoon on vaikea tulla. Ensimmäiset asiointikerrat “mietityttävät, että miten kehtaa tulla”...Myöhemminkään “kukaan ei tänne huvikseen tuu”, mutta aikaa myöten mielipiteet muuttuvat ja asioiminen aletaan nähdä nykyaikaan kuuluvaksi (Eräsaari 1995,237).

Omiin sukulaisiin kuitenkin luotetaan ja heiltä saatu tieto ja opastus on ensiarvoisen tärkeää paluumuuttajille. Alku on paljon hankalampaa niille muuttajille, joilla ei ennestään asu sukulaisia paikkakunnalla tai edes Suomessa.

“Sisko kertoi kaikesta, hänellä oli omia kokemuksia, pitää mennä heti Ulkomaalaistoimistoon, he antavat esim. 2000mk:a” (nainen 35v)

Riittämätön kielitaito saattaa aiheuttaa monenlaisia väärinkäsityksiä viranomaisten kanssa asioitaessa. Paluumuuttajan suomen kielen taito voi olla niin sanottua näennäiskielitaitoa. Silloin puhuja hallitsee vain kielen pintarakenteet. Hän ei ymmärrä läheskään kaikkea, vaikka vaikuttaa siltä, että hän osaa suomea jo melko hyvin. (Takalo, Juote 1995,62). Jo muutaman suomenkielen sanan hallinta voi aiheuttaa väärinkäsityksiä:

“Sitten vaimo sanoi, sinun pitää itse opetella suomea, että ‘Minä olen Anatoli, tulen Petroskoista’ Minä opiskelin sitten. Minä menin työvoimatoimistoon ja siellä minä kirjoitin hakemuksen kurssille. He kysyivät, kukas sinä olet, minä sanoin heti: ‘Minä olen Anatoli..’, he sanoivat : mitä varten sinä haet peruskurssille (koska osaat puhua suomea), se on alkeiskurssi. Mutta mitä he puhuivat, minä en ymmärtänyt mitään. Sitten minä jouduin keskikurssille heti. Mistä opettajat puhuivat, en ymmärtänyt”(Mies 37).

Myöhemmin sama mies kävi suomenkielen 'keskikurssin' vielä toiseen kertaan.

Ajoittaisesta viranomaisiin kohdistuvasta epäluottamuksesta huolimatta elämän alkujärjestelyitten tueksi toivottiin enemmän tukea ja tietoa viranomaisilta. Toivottiin, että toimeentulotukiasioita selvitettäisiin vielä perusteellisemmin ja, että saataisiin opastusta käytännön asioihin, kuten pankkiasioihin ja linja-autolla liikkumiseen sekä siihen, missä kaikissa toimistoissa maahan tullessa on asioitava ja mitä näissä toimistoissa oikeastaan tapahtuu (mihin täytetyt lomakkeet menevät ja mikä niiden merkitys on). Alussa maahanmuuttajilla on intoa ja energiaa toimia ja silloin tieto ja toimintamahdollisuudet ovat erityisen tärkeitä, jos mitään ei tapahdu, oma kiinnostuskin vähenee:

Minusta pitää vähän auttaa inkerinsuomalaisia, esimerkiksi me kun tulimme Suomeen, meillä oli paljon energiaa, sisäistä energiaa, että halusimme tietää mitä pitää tehdä, että sano, miten voimme järjestää kaikki, mutta sitten kun puhuimme ja ei mitään tule, sitten istumme kotona ja ajattelemme, että, no, mitä varten pitää löytää jotakin, rahaa on, mutta..” (mies 37).

On tärkeää, että maahanmuuton alkuvaiheessa viranomaiset opastavat tulijoita riittävästi, mutta aktiivinen toiminta ja oma vastuu täytyy säilyttää asiakkaalla. Edellisestä haastatteluotteesta välittyi oman aktiivisuuden lisäksi myös toive siitä, että melko valmiitakin toimintamalleja saataisiin viranomaisten kautta yhteiskunnalta. Toinen haastateltava sanoo, että "mennään kurssille kun työvoimatoimisto määrää". Tässä tulee esille samanlainen suhtautuminen kuin Hirstiö-Snellmanin tutkimuksessakin: entisestä Neuvostoliitosta muuttaneet ovat tottuneet olemaan riippuvaisia yhteiskunnan instituutioista elämänsä hallinnassa, noudattamaan viranomaisten ohjeita ja valmiita toimintamalleja pikemminkin kuin luomaan niitä itse (Hirstiö-Snellman 1994, 95).

Haastateltavat toivoivat myös viranomaisten järjestävän neuvontapisteen, josta voisi

mieluummin venäjänkielellä saada juristin antamaa oikeusapua. Tätä oikeusavun tarvetta korostettiin moneen kertaan, mutta epäselväksi jäi millaisiin asioihin ja kysymyksiin lakimiehen apua tarvitaan. Yhdestä haastattelusta tulee ilmi, että ainakin toimeentulotuen harkinnanvaraisten osien perusteluiksi kaivataan lain kohtaa. Paluumuuttajat ovat oikeutettua käyttämään kunnan yleisiä oikeusaputoimistoja, mutta todennäköistä on, kuten Juote ja Takalokin (1995) toteavat, että todennäköisesti paluumuuttajat tarvitsevat useammin tietoa ja asiantuntevaa neuvontaa kuin varsinaista lakimiehen apua (Juote, Takalo 1995,77).

Toisaalta kaikissa haastatteluissa korostettiin itsellisyyden tärkeyttä, itse pitää pärjätä, selvitä ja selvittiinkin.

“Pitää pärjätä itse. Ei joka pieneen asiaan saa ruikuttaa apua (viranomaisilta)” (nainen 44v).

Navigointi on yksi Baumanin nykyelämästä postmodernissa yhteiskunnassa käyttämä metafora (Bauman 1995,126). Jokaisella yksilöllisellä ratkaisulla, jokaisella siirrolla, liikkeellä ja valinnalla on seurauksensa, joita on hyvä pohtia ennen seuraavan siirron tekemistä. Myös sosiaalipoliittikka on usein navigointia vastakkaisten tavoitteiden välissä, monesti on soviteltava yhteen vaikeasti yhteen sopivia päämääriä, vältettävä heitteille jättäminen mutta vältettävä liian pitkälle menevää holhousta (Karisto 1996,250-251). On osattava tukea ihmisiä, mutta myös ihmisten omaa autonomiaa on varjeltava. Tavoitteena täytyy olla, että kaikilla sosiaalipoliittisten toimien kohteilla, myös paluumuuttajilla säilyy oma elämänpoliittinen subjekti asemansa (vrt. myös Lipsky 1980, 40-41).

8 TYÖN MERKITYS JA TYÖTTÖMYYDEN VAIKUTUKSET PALUUMUUTTAJAN ELÄMÄSSÄ

Työ on suomalaisessa yhteiskunnassa keskeisessä asemassa. Kirjassaan "Kunnian kenttä" Matti Kortteinen kuvaa suomalaista työtä kulttuurisena muotona. Työn luonne ja siihen kohdistuvat vaatimukset ovat muuttuneet, mutta työssä pärjääminen ja siihen liittyvä kunnia ovat tärkeitä suomalaisessa elämässä. (Kortteinen 1992,73-79). Työ on siis edelleenkin suomalaisilla yleinen elämäntavan, elämän kokonaisuuden hahmottamisen ja elämänhallinnan perusta. On kuitenkin nähtävä, että myös muut ja muulla perustein syntyvät elämäntavat ovat yhteiskunnassa tärkeitä esim. uskontoon tai muuhun ideologiaan perustuvat (Allardt 1996,239).

Työn löytymisen tärkeys tuli esille paluumuuttajien haastatteluissa, "ei ole väliä mitä työtä kunhan vain on työtä". Ainoastaan kaksi korkeakoulututkinnon suorittanutta haastateltavaa halusivat mieluiten omaa koulutustaan vastaavaa työtä. Työ on elämässä keskeisintä, kehys, joka jäsentää ja pitää elämän kasassa: sen ympärille tai sen kautta rakentuu kaikki muu. Tulevaisuus suunnitellaan pitkälti työn varaan ja työn puuttuminen vaikeuttaa oman tulevaisuuden hahmottamista (vrt. Laurila 1995).

Lyhyetkin työsuhteet (esim. työllistämistukityöt ja työharjoittelut) koettiin tärkeiksi ja ne lisäsivät uskoa omaan työllistymiseen myös tulevaisuudessa. Takalon selvityksessä inkerinsuomalaisten integraatiosta (STM 1994:20,20) tehdään samanlaisia johtopäätöksiä: lyhytkin työllisyysjakso näkyy pyrkimyksenä parempaan oman elämän hallintaan ja vähentää viranomaisriippuvuutta. Lyhyissäkin työsuhteissa olleet olivat selvästi pidemmällä integraatioprosessissaan kuin työttömät paluumuuttajat; heidän kielitaitonsa oli kehittynyt, he olivat aktiivisia ja heillä oli realistisia työllistymissuunnitelmia.

Suomessa se latu, jota pitkin normaalielämän on kuulunut kulkea, on modernissa yhteiskunnassa ollut lähinnä palkkatyöntekijän elämä. Sosiaalipolitiikan keinoin ihmiset on johdatettu työuralle, saatu pysymään siellä tai autettu sinne takaisin. Sosiaalipolitiikan keinoin on myös helpotettu työstä irtaantumista. Ihmiset ovat oppineet rakentamaan elämänsuunnitelmansa jatkuvan palkkatyön ja sen tuomien tulo-odotusten sekä hyvinvointipalvelujen ja sosiaalietuuksien varaan. (Karisto 1996,242-243). Entisessä Neuvostoliitossa yhteiskunnallinen järjestelmä oli toisenlainen, mutta keskeistä elämässä oli myös työ. Työ vei ajallisesti suuren osan päivästä ja työpaikan kautta tai ainakin työaikana hoidettiin monia asioita, työpaikan kautta jaettiin myös osa sosiaali- ja terveystalvveluista ja sieltä löytyi ystäviä tai tuttavvia (Aarrevaara 1993,24). Työpaikka oli valtion järjestämä, siitä ei tarvinnut itse huolehtia. Näitten muutamien haastattelujen perusteella ei voi sanoa, miten työn sisältö, tekeminen, koettiin entisessä kotimaassa, mutta selvää on, että työllä oli keskeinen merkitys elämässä jo senkin takia, että työpaikalla kului suuri osa elämästä ja tilanne oli tasa-arvoinen sikäli, että työtä oli kaikille.

“Kaikilla oli töitä. Se oli sellainen tilanne, että kaikilla oli töitä. Jos ei niin pakotettiin siihen” (mies 42).

Kaikki haastateltavat tiesivät jo maahan tullessaan, että Suomessa on suuri työttömyys, mutta sen vaikutuksia ei oltu osattu ennakoida. Lähtömaassa kaikki olivat olleet töissä tai joutuneet vasta vähän aikaa ennen muuttoa työttömiksi, joten työttömyys omakohtaisena kokemuksena oli vieras. Kotona istuminen (kaikki haastateltavat kuvasivat työttömyyttä `kotona istumisena`) ilman työtä osoittautui psyykkisesti vaikeammin kestettäväksi kuin he olivat kuvitelleet etukäteen. Monilla oli myös etukäteen epärealistisia toiveita omasta työllistymisestään. Ajateltiin, että minä löydän työtä, kun kovasti yritän tai minä työllistyn varmasti, koska Suomessa tarvitaan venäjänkielen opettajia:

“Kyllä tiesimme työttömyydestä. Venäjän kieli on vahva ja koska olimme opettajia, ajattelimme, että ehkä täällä tarvitaan” (Nainen 26v)

“Mitä tiesimme - vähän. Koskaan minä en ole ollut ulkomailla. Ensimmäinen maa missä olin, ja kyllä minä konsulaatista vähän tietoa sain, paperia. Mutta tässä Suomessa ihan eri elämä kuin Venäjällä, paljon oli epäselvää. Tiesimme, että Suomessa on paljon työttömiä, mutta me emme voi kuvitella mitä se tarkoittaa, koska emme ole olleet työttömiä” (nainen 38v).

Ekholm (1994,33) korostaa työllistymistä yhtenä maahanmuuttajan tärkeimmistä integraation edellytyksistä. Työ tuo mukanaan monta integraation kannalta keskeistä asiaa: taloudellisen riippumattomuuden, sosiaalisia suhteita, itsetunnon kohoamisen jne. Haastateltavat paluumuuttajat kokivat työn tärkeäksi ja työttömyyden monella tapaa vaikeaksi kestää, he kokivat voivansa vasta työn kautta, lunastaa paikkansa tässä yhteiskunnassa. Ekholm toteaa myös, että suomalaiset arvostavat enemmän työssäkäyviä pakolaisia kuin työttömiä. Pienillä paikkakunnilla osattiin sanoa, ketkä pakolaisista olivat töissä. Yleisvaikutelmana oli myös, että koko perhe voi paremmin, jos edes joku perheenjäsenistä oli työssä tai opiskeli (Ekholm 1994,85). Samanlaisen johtopäätöksen voi vetää myös näistä haastatteluista. Työ antaa korkeamman aseman yhteiskunnassa: pystyy itse elättämään itsensä ja ammatissa eteneminen mahdollistuu. Nuori perheenäiti kertoi haastattelussa toivovansa ensisijaisesti, että aviomies löytäisi töitä, jo se helpottaisi perheen tilannetta.

Työstä saatava palkka ei tuntunut ensisijaiselta vaan työn kautta saataisiin elämään sisältöä ja arvostusta, sekä itseltä että muilta (vrt Allardt 1996,234). Monellakaan perheen taloudellinen tilanne ei kohene yhtään työllistämistukityöstä saadusta palkasta: kun omat tulot kasvavat, jää esimerkiksi aiemmin toimeentulotukena saatu vuokra itselle maksettavaksi. Kyse on myös omanarvontunnosta, ei haluta elää yhteiskunnan varoilla; sosiaaliturvan varassa eläminen koetaan kiusalliseksi.

“On elämä vähän järjestyksessä nyt, lapset käyvät koulua, on asunto, on rahaa elää. Ja jos työtä olisi niin... Ei varmasti meille niin tärkeä raha, kaikki haluaisivat enemmän saada, mutta meille tärkeä työ” (mies 38).

Paluumuuttajien yhdistystä suunnitelleessa kokouksessa työttömyyden vaikutuksista oltiin huolestuneita: monilla on akateeminen koulutus, mutta sitä ei voi mitenkään hyödyntää täällä. Työ antaisi mahdollisuuden oman koulutuksen hyväksikäyttämiseen ja ammatilliseen kehittymiseen. Kokouksessa ollut mies kertoi olleensa kahdeksan vuotta töissä ilman lomiam ennen Suomeen tuloaan ja nyt työttömänä koko täällä oloajan. Hän kertoi, että auto on tullut purettua ja koottua useampaan kertaan. Enää ei ollut mitään tekemistä, "pää on kipeä ja kädet pois", hän kertoi tuntemuksistaan. Työttömyys voi aiheuttaa fyysisiä oireita ja kipuja psyykkisten ongelmien lisäksi.

Vaikka haastateltavien elämä tuntui aineellisesti olevan kunnossa, on asunto ja toimeentulo turvattu, työtä kaivattiin. Ilman työtä elämä koettiin harmaaksi ja yksitoikkoiseksi. Työttömyys sai aikaan yleistä haluttomuutta, masennusta ja aloitekyvyttömyyttä:

“Koska on tosi vaikeaa, jos ihminen vain istuu kotona, istuu kotona ja ei halua mitään, tulee harmaa elämä....miljoona suomalaista ilman työtä, mitä varten meidän pitää yrittää” (nainen 36).

Varsinkin pitkään kestävä työttömyys vähentää ihmisten itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia ja myös yhteisyyden kokemista toisten ihmisten kanssa., työttömyys passivoi ihmisiä ja kaventaa voimakkaasti heidän ihmissuhteitaan. Monen ihmisen keskeiset kontaktit liittyvät juuri työyhteisöön. Ilman työpaikalla syntyneitä kontakteja monet ihmiset olisivat hyvin yksinäisiä. Paluumuuttajat uskoivatkin, että työpaikalla olisi helpompi tutustua suomalaisiin. Tässä törmätäänkin työttömyyden aiheuttamiin suuriin vahinkoihin. Työtön saattaa

menettää ainoan tärkeän sosiaalisen yhteytensä.(Allardt 1996,231-232).

Kaikki haastateltavat ovat halukkaita menemään töihin, jos työtä vain löytyisi. Jotkut heistä kertovat kuitenkin muista paluumuuttajista, joita työ ei kiinnosta. "Jos työvoimatoimisto sanoo, että pitää olla kerran vuodessa kurssilla, sitten ollaan kerran vuodessa kurssilla", väliajat nämä "muut" ovat tyytyväisiä työttömiä, rahaa tulee muutenkin. Näitä työttömyytensä tyytyväisiä ei haastateltavien joukkoon sattunut.

Työn arvostus on keskeistä suomalaisessa yhteiskunnassa ja se näkyy monin tavoin myös maahanmuuttajan asemassa. Tullakseen hyväksytyksi, täysivaltaiseksi yhteiskunnan jäseneksi hänen on tehtävä työtä ja ansaittava siten elantonsa. Yhteisillä "veromarkoilla eläviä" ei helposti hyväksytä, ei silloinkaan vaikka itse elettäisiin samoilla avustuksilla. Myös paluumuuttajat ovat ymmärtäneet nämä ympäristön lähettämät viestit ja sitä kautta kokevat työn saannin yhä tärkeämmäksi.

Miten voi päästä töihin?

Toisin kuin vielä 1990-luvun alussa, tuskin kukaan paluumuuttajista työllistyy nopeasti ilman mitään tukitoimia tai vähintäänkin kielikoulutusta. Jyväskylässä maahanmuuttajien työttömyys on n. 40%, paluumuuttajia ei ole erikseen rekisteröity. Parhaiten maahanmuuttajat ovat työllistyneet metallialalle, ravintoloihin, hoitoalalle ja kouluihin (kieliavustajat). Suuri osa työsuhteista on kuitenkin työllistämistukipaikkoja ja vain vähän ns. oikeita työsuhteita.

Haastatelluista kaksi on ollut työssä Suomessa, toisen työsuhde oli alunperinkin osa-aikainen ja määräaikainen, toisen työpaikka metallialan yrityksessä on pysyvä, mutta tällä hetkellä hän on lomautettuna tuotannollisista syistä. Kaksi on pääsemässä syksyllä työllistämistuella kouluun kieliavustajiksi. Yksi suunnittelee oman yrityksen perustamista, yksi on hakenut yliopistoon ja kolmella ei ollut mitään tietoa työ- tai opiskelupaikasta. Haastattelun jälkeen yksi heistä on liittynyt

osuuskuntatoimintaa suunnittelevaan ryhmään.

Työvoimapoliittinen koulutus on mahdollinen väylä työllistymiseen, varsinkin monet paluumuuttajat käyvätkin ensimmäisten maassaolovuosiensa aikana läpi lukuisia työllisyyskursseja. Mikkosen (1996,62) mukaan ulkomaalaiskoulutuksen koetaan muita koulutuksia useammin vaikuttaneen myönteisesti sekä yleisillä alueilla (elämäntilanne yleisesti, itsetunto, perhetilanne ja taloudellinen tilanne) että jatko-opintojen suhteen. Sen sijaan vaikutukset työllistymiseen ja ammattitaitoon (työnsaanti, uralla eteneminen, ammattitaito, uuden ammattialan löytäminen, yritystoiminnan aloittaminen) on keskimääräistä harvemmin koettu myönteiseksi. Haastateltavilla oli useita kursseja takana ja he kokivat työvoimakoulutuksen ensisijaisesti kielitaidon kehittämisenä, mutta myös väylänä työpaikkaan, jos kurssiin liittyy työharjoittelua. Varsinaisesti ammattitaidon kehittämistä tai uusien taitojen oppimista kukaan ei korostanut. Korkeakoulututkinnon suorittaneita työvoimakoulutus ei kiinnostanut ollenkaan.

Yksi haastatelluista oli ollut jo neljällä kurssilla. Kurssille mentäisiin mielellään, jos se takaisi työpaikan, muuten jatkuvaan kurssilla oloon on osa haastateltavista kyllästynyt. Kirjanpitäjänä työskennellyt nainen oli valmis vaikka metallialan kurssille, jos työtä kurssin avulla löytyisi:

“Jos minä varmasti pääsen töihin, minä menen (kurssille), vaikka minä pelkään koneita. Sergei sanoi, ettei se ole hirveää. Mutta se on työtä” (nainen 44).

Haastateltavista ne, joilla oli ollut työtä, olivat työllistyneet heti työharjoittelujakson jälkeen samaan työpaikkaan, joten harjoittelu toimi ikään kuin koeaikana, (Yksi haastateltavista kertoi myös aviomiehensä saaneen vakinaisen työpaikan metallialan yrityksestä työharjoittelun kautta). Näiden kahden

työharjoittelun kautta työllistyneen “polut” rakentuivat seuraavasti:

Ravintolassa lähtömaassaan työskennelleen naisen työllistyminen Suomessa:

Muutto Suomeen kesällä 1993 - puoli vuotta kotona itsenäistä suomenkielen opiskelua (hän ei osannut suomea tullessaan) - suoraan Tyko-kurssille (työelämään ja koulutukseen valmistava kurssi n.5kk) - ravintola-alan kurssi ulkomaalaisille (sisälsi työharjoittelujaksoja) - osa-aikainen työsopimus samassa ravintolassa, jossa harjoitteli - suomenkielen jatkokurssi - tietokonekurssi (työvoimakoulutus) - huhtikuusta 1996 asti työttömänä (etsinyt työtä lehdistä ja käynyt yhdessä haastattelussa) - olisi päässyt syksyllä -96 työllistämistuella kieliaavustajaksi, mutta työttömyysaika ei riittänyt.

Suomea maahan tullessaan osanneen metallimiehen työllistymisen “polku” on selkeämpi:

Muutto Suomeen kesällä 1993 - syksyllä metallialan ammattikurssille, kesto 9kk - 6kk:n harjoittelu metallialan yrityksessä - määräaikainen työsopimus samassa yrityksessä ½ v. - vakinainen työsuhde samassa yrityksessä - nyt lomautettuna huhtikuusta 1996 - pääsee takaisin töihin, kun lisää tilauksia tulee.

Työharjoittelu voi liittyä osana työvoimakoulutukseen tai olla esimerkiksi työmarkkinatuella tapahtuvaa. Tätä kautta työllistyneet paluumuuttajat pitävät käytäntöä hyväksyttävänä ja oikeastaan ainoana mahdollisuutena saada työpaikka.

“Minä uskon niin, että kun olet harjoittelemassa, niin sitten löytää työtä. Minä olin myös ensin ravintola-alan kurssilla ja sitten minulla oli harjoittelu, kolme kertaa pari viikkoa ja sen jälkeen emäntä sanoi minulle, että teemme osa-aikasopimuksen. Hän näki, että minä pärjään ja minä osaan. Koska me olemme ulkomaalaisia ja minä luulen, että suomalaiset eivät uskalla ottaa

työhön, haluavat nähdä ensin. (nainen 38).

Sama tulee esille muidenkin haastateltavien vastauksissa. Suomalaiset työnantajat haluavat maahanmuuttajan ensiksi koeajalle nähdäkseen sujuuko työ ja kieli. Vaarana on tietysti, että vältetään vakinaisen palkkaamista ja käytetään harjoittelijoita korvaavana työvoimana. Työharjoittelupaikkojen lisääminen on hyvä polku työllistymiseen, tarjoaahan se myös työntekijälle mahdollisuuden kokeilla ko. työn sopivuutta itselle. Vaikka vakinaista työtä ei heti löytyisikään, työharjoittelu auttaa pitämään yllä ja kehittämään omaa ammatti- ja kielitaitoa. Huonolla kielitaidolla kukaan haastateltavista ei uskonut työtä löytyvän. STM:n selvityksen mukaan parhaimmat työllistymismahdollisuudet olivatkin niillä paluumuuttajilla, jotka osasivat suomea maahan tullessaan ja huonoimmat taas niillä, jotka vasta aikuisiässä maahanmuuton jälkeen aloittivat kielenopiskelun. (STM; Juote 1995 21).

Toinen kyseenalaisempi työllistymisen polku on "kotona istuminen". Kun on riittävän pitkään (yleensä vuoden) työttömänä, voi päästä puoleksi vuodeksi työllistämistukityöhön. Tästä tuli paljon kritiikkiä. Sinänsä työllistämistukityötä ei pidetty huonona vaihtoehtona (yleensäkin sitä ei eroteltu ns. normaalista työsuhteesta). Haastateltujen paluumuuttajien oli mahdotonta ymmärtää systeemiä, joka antaa "kotona istuvalle" töitä ennemmin kuin aktiiviselle kurseilla kävijälle. Yksi haastateltavista oli aktiivinen ja halusi käydä kurseja, mutta kun häntä kiinnostanut työllistämistukipaikka meni sivu suun syystä, että hän oli ollut kurssilla, eikä riittävää työttömyysjaksoa tullut, hän toteaa:

"Nyt minä ymmärsin, on parempi istua koko vuosi kotona, en mene kurssille, voi olla, että sen jälkeen löytyy jotakin" (nainen 38).

Toisaalta työvoimatoimiston kautta ei uskottu löytyvän vakinaista työtä, "itse pitää löytää", omaa aktiivisuutta korostettiin. Työvoimatoimisto on kuitenkin tärkeä

paikka, siellä käydään säännöllisesti, koska työharjoittelupaikkoihin ja kursseille päästään joka tapauksessa työvoimatoimiston kautta.

Melkein kaikille haastateltaville tuli Keski-suomalainen, jonka työpaikkailmoituksia seurattiin ja hakemuksia oli tehty, joskin tähän asti tuloksetta. Yksi oli päässyt haastatteluun asti, mutta siellä oli todettu, että hän on liian vanha (vähän yli 40v.), ei auttanut, vaikka hän oli sanonut olevansa nuori sisältä! Haastateltavat kertoivat työnhakuyrityksistään huumorin kanssa, tuntuu, ettei toivoa työn löytymisestä ole vielä menetetty.

Itsenäiseksi yrittäjäksi ryhtyminen on omaehtoinen työllistymisen mahdollisuus, kaksi haastateltavista oli kiinnostuneita perustamaan oman yrityksen, jos sopiva yritysala löytyisi. He olivat hankkineet paljon tietoa yrittämisen perusteista mm. työvoimatoimiston kursseilta ja käyneet itsenäisesti paikallisten yritysneuvojien luona. Molemmat olivat kiinnostuneita myös osuuskuntamuotoisesta yrittämisestä, joka tarjoaisi riskittömämmän mahdollisuuden kokeilla yrittäjyyttä.

Totuttautuminen epätavallisiin työsuhteisiin on todellisuutta, työurat ovat muuttumassa yhä katkonaisimmiksi sekä suomalaisilla että maahanmuuttajilla; työ- ja työttömyyskaudet vaihtelevat koulutusjaksojen kanssa. Suuntaus on koko ajan se, että ei-tyypilliset työsuhteet tulevat koko ajan tilastollisessa mielessä tyypillisemmiksi (Julkunen, Nätti 1995). Postmodernille yhteiskunnalle tällainen elämän ja ajan viipaloituminen lyhytkestoiseksi episodeiksi on tyypillistä. Elinikäisiksi kuvitellut työpaikat voivat kadota hetkessä ja vanha ammattitaito näivettyä nopeasti. Episodisuus merkitsee ennustettavuuden vähentymistä: omaa elämää koskevien pitkän ajan suunnitelmien tekeminen on ainakin joissakin suhteissa vaikeutumassa. Tämä ennustettavuuden vähentyminen voidaan tulkita myös kaaosmaisuuksien lisääntymiseksi: lähes mitä tahansa voi tapahtua eikä erilaisten tapahtumien todennäköisyyttä etukäteen tunneta (Bauman 1995,13.). Paluumuuttajilla ammattitaito näivettyi monesti sillä hetkellä, kun astuttiin rajan yli

Suomen puolelle. Omaa ammattitaitoaan ja työtään insinöörinä työskennellyt haastateltava kuvaakin seuraavasti:

“Jos ihan rehellisesti sanon, niin se (työ - T.L-N.) on ihan eri tasoa. Siellähän piti piirustuspöydän ääressä seisoa. Täällähän kaikki tapahtuu tietokoneella, ei mitään ongelmia tule. Koko se taso on ihan eri, täällä on valmiita komponentteja, ei tarvitse kuin laittaa, siellä piti kaikki itse laskea ja piirtää” (nainen 42).

Haastateltava koki ettei hänen entisessä Neuvostoliitossa hankittu pätevyytensä riittänyt täällä vastaavanlaisten tehtävien hoitoon. Hänellä ei ollut kokemusta tietokoneitten käytöstä ja muutenkin hän totesi tekniikan olevan pidemmälle kehittyntä Suomessa.

Myös kirjanpitäjänä toiminut nainen kertoi, että työ entisessä kotimaassa oli ihan erilaista: "Vain merkitys on sama. Mutta eri tavalla, tässä käytetään paljon tietokonetta". Poistaakseen tämän esteen kirjanpitäjä opiskeli tietokoneasioita, sitten hänelle tarjoutui mahdollisuus päästä työllistämistukityöhön kieliavustajaksi, onnekseen hän opiskeli tietokoneen käyttöä työharjoittelussa eikä kurssilla:

“Työharjoittelussa opiskelin, onneksi en käynyt kurssia, jos kävin, en olisi päässyt siihen työpaikkaan, mihin nyt menen, tarvitsee olla ilman työtä kokonainen vuosi. Se on absurdia. Jos minä olen aktiivinen, en pääse töihin. Jos minä istun kotona ja odotan. Ole hyvä, mene töihin. Miksi se on näin?” (nainen 38).

Tutkimuksen paluumuuttajat pitävät pahimpana työllistymisen esteenä yleistä vaikeaa työllisyystilannetta Suomessa. Jos suomalaisilla ei ole töitä, tilanne on maahanmuuttajalle vielä vaikeampi. Silloin kun työvoimasta on ylitarjontaa, seuraa siitä helposti syrjintää jossain muodossa, kohteena voivat olla maahanmuuttajat,

mutta myös naiset, nuoret tai muut vähemmistöt. (Miles 1994,183)

Arviolta kolmasosalla paluumuuttajista on korkeakoulututkinto. Hyvän koulutuksen hyödyntämistä haittaa kielitaidottomuus, mutta koulutusten vastaavuuksissa tulee myös ongelmia. Yhteiskuntajärjestelmien erot hankaloittavat tutkintojen vertailua, erityisesti entisissä sosialistimaissa suoritettuja opistotason tai korkea-asteen tasoa vastaavien tutkintojen vertailu on vaikeaa. Tutkintojen sisältö on niin erilainen, että vertailu on lähes mahdotonta, tason määrittely on helpompaa ja se auttaa ainakin jatko-opintoihin haluavia. (Saarinen 1995,99).

9 SOSIAALISET SUHTEET, PERHE JA VAPAA-AIKA

Paluumuutto Suomeen on usein ns. ketjumuuttoa: ensin muuttaa yksi suvun jäsen ja muut seuraavat perässä, paluumuuttajia on usein kolmessa sukupolvessa ja suku Suomessa saattaa käsittää useita kymmeniä ihmisiä. Osalla paluumuuttajista on Suomessa sukua jääneenä jo siirtoväkijäiltä.

Suomalaisia ystäviä haastateltavilla oli vähän, tutustumista vaikeuttivat heidän mielestään kielivaikeudet ja arkuus, jonkin verran on myös torjuntaa suomalaisten taholta ulkomaalaisia kohtaan (ryssittely). Takalon ja Juotteen (1995,75) mukaan etenkin suurilla paikkakunnilla paluumuuttajien tuttavapiiriin kuuluu runsaasti muita paluumuuttajia. Tässä tutkimuksessa haastatelluilla paluumuuttajilla ei ollut kovin paljon muita paluumuuttajia ystävinä, satunnaisia tuttavuuksia kyllä. Eniten vietettiin aikaa omien sukulaisten ja perheen kanssa. Vain kahdella haastateltavalla ei asunut sukulaisia Suomessa, muilla asuu paljon sukulaisia Jyväskylässä ja muualla Suomessa; oma perhe ja sukulaiset muodostavatkin paluumuuttajien

tärkeimmät sosiaaliset suhteet (vrt Takalo, Juote 95,74).

Paluumuuttajien keskinäisiä suhteita vaikeuttavat myös epäluottamus (pelot epärehellisydestä ja vanhat Neuvostoliitonaikaiset muistot vakoojista) ja erilaiset lähtökohdat. Lähialueilta muuttaneet pystyivät tuomaan mukanaan omia tavaroitaan, kun taas kauempaa muuttaneilla kaikki jäi:

“Kun lähdimme tänne, meillä oli rahaa, tavaraa ja asunto. Kun tulimme tänne, vain kuusi laukkuja tavaroita. Kuka nyt tulee Pietarista tai Karjalasta, he voivat tuoda tavaransa mukanaan” (mies 38)

Suomalaiset ystävät / tuttavat, joita toki jonkin verran myös on, ovat löytyneet useimmiten työpaikan tai harrastusten kautta. Esim. urheilua harrastava mies on saanut laajan tuttavapiirin harrastuksensa kautta. Monilla kuitenkin lähes ainoat kontaktit suomalaisiin olivat käynnit eri viranomaisten luona.

Työpaikan puuttuessa vapaata aikaa oli runsaasti, kaikilla haastateltavilla oli kuitenkin jotakin tekemistä. ‘Harrastus’ käsitteenä oli outo ja herätti joissakin haastateltavissa hilpeyttä: “suomalaiset aina kysyvät harrastuksista”. Aika kului kotitöissä, lasten kasvatuksessa ja muutenkin perheen parissa, lisäksi mainittiin ‘harrastuksina’ marjojen poiminta, lukeminen, opiskelu, käsityöt, urheilu ja auton korjaus (vrt. Takalo, Juote 1995,74). Miesten on vaikeampi löytää työttömyysaikana mielekästä tekemistä - autonkorjauksen lisäksi - kuin naisten. Teatteri oli yhdelle haastateltavalle tärkeä harrastus ja hän oli iloisesti yllättynyt löytäessään Jyväskylästä mahdollisuuden tähän harrastukseen. Teatteri toi piristystä muuten hiukan ankeaan elämään vieraassa maassa:

“Yleensä elämä on täällä perhekeskeistä ja muutama ystävä on, että jos on tottunut aktiiviseen elämään, niin tämä on tällaista - vähän yksitoikkoista. Mutta kävimme kaupunginteatterilla ja ensimmäinen ajatus oli, että täälläkin

on teatteria!” (nainen 26)

9.1 Vanhemmat lasten sopeutumisen tukena

Lasten sopeutuminen ja heidän tulevaisuutensa Suomessa olivat hyvin tärkeitä vanhemmille. Vanhemmat kertoivat olleensa jo ennen muuttoa huolissaan siitä, miten lasten asiat saadaan järjestettyä. Vanhemmat suunnittelivat lastensa elämää hyvin pitkälle tulevaisuuteen ja halusivat antaa lapsilleen kaikki mahdollisuudet, mitä uusi yhteiskunta voi tarjota. Toisaalta lapsilta myös edellytettiin ahkeraa opiskelua, hyvää käytöstä ja aikuisilta lapsilta työttömyysajan hyödyllistä käyttöä.

Ne haastateltavat, joilla oli kouluikäisiä lapsia kertoivat mielellään lasten menestymisestä koulussa. Alun vaikeudet, kieleen ja erilaiseen koulujärjestelmään sopeutuminen ohitettiin vain toteamuksella, että niitä oli. Samalla vanhemmat korostivat, että nyt kolmen vuoden jälkeen menee hyvin, lapset ovat oppineet kielen ja pärjäävät koulussa. Lapset oppivat yleensä kielen nopeasti, vaarana on, että suomen kielen taito on vain näennäistä, lapset selviävät koulussa ja puhuvat suomea, mutta eivät aina ymmärrä oppimansa sisältöä, kyseessä on enemmänkin ulkoa opettelu. Suomalaistumispaineet saattavat olla niin kovat, että paluumuuttajalapset vaikenevat ongelmistaan sekä koulussa että kotona. (Juote, Takalo 1995, 75). Lasten sopeutuminen riippuu kodin tuesta mutta myös opettajien ja luokkatovereiden suhtautuminen uuteen maahanmuuttajaan, koulun ilmapiiri, ystävyys-suhteet yli kulttuurirajojen sekä se, miten koulutyössä otetaan huomioon erilaiset kulttuurit, vaikuttavat maahanmuuttajalapsen sopeutumiseen. (Liebkind 1994, 230-231).

Haastateltavat aikuiset eivät kertoneet kovin paljon kokeneensa suoranaista rasismia, mutta useimmat kertoivat lastensa alussa kärsineen “ryssittelystä”. Selviytymiskeinoina vanhemmat olivat neuvoneet lapsia olemaan välittämättä

asiasta, vaikka lapsista oli tuntunutkin pahalta. Ajan kanssa kiusaaminen oli loppunut.

“Lapsilla tai koululaisilla on kaikilla ollut se vaihe, että sanotaan ryssät, ryssät, mutta hyvin lyhkäinen sellainen aika. Ja jos lapsi osaa sitten käyttäytyä ja hänellä on harrastuksia niin se menee nopeasti ohi. Nythän hyvin useasti tänne tulee Sashan kaverit. “ nainen 44v.

Monet haastateltavista kertoivat, että lasten ystäväistä suurin osa oli paluumuuttajia, useimmiten sukulaislapsia. Suomalaisystävien puute huolestutti vanhempia, osalla lapsista oli taas pelkästään suomalaisia ystäviä.

Vanhemmat pelkäsivät myös, että työttömänä olo voi vaikuttaa siten, että lapset eivät enää arvosta vanhempiaan, jotka vain “istuvat kotona”:

“Mutta minusta olisi hyvä, jos löytäisimme jotain työpaikka, koska minusta se on tärkeätä, kun lapsemme, joskus pieni lapsi, hän kysyy: Miksi sinä istut kotona, kun esimerkiksi Pekan isä on töissä ... se on tärkeää, että lapsella on isä joka on jotain - idoli” (mies 38v).

Haastateltavat olivat kaikki haastatteluhetkellä työttömiä ja he käyttivät paljon aikaa lastensa koulunkäynnin tukemiseen.

Haastattelija: ”Miten teidän päivät kuluvat?”

Nainen 35v: ”Kasvatamme lapset ja koulun jälkeen läksyt pienemmän tytön kanssa, ensin on suomalaiset läksyt ja sitten meillä on omat venäläiset läksyt, koska haluamme, että hän osaa myös venäjää, se on hänelle tärkeää elämässä, muuten hän voi myöhemmin sanoa että, miksi te ette opettanut”

Vanhemmat olivat huolissaan lastensa venäjänkielen taidon säilymisestä, he pitivät

venäjänkielen osaamista hyvin tärkeänä, siksi että se oli lasten kotikieli ja todennäköisesti arvokasta pääomaa tulevaisuudessa.

“Minä sanoinikin lapsille, että teidän täytyy enemmän lukea ja kirjoittaa, mutta he ovat vähän laiskoja lukemaan venäjää. Nyt kun he kirjoittavat, niin jo tulee paljon vieheitä. Olisi hyvä, että säilyy kieli. Mutta kun heidän oli pakko opiskella suomea, niin he opiskelivat hyvin ja nopeasti, mutta venäjää eivät tahdo opiskella niin hyvin. Minä aina sanon, että teidän täytyy opiskella vielä englanti, sitten teillä on hyvä kielitaito. He löytävät sitten työpaikan varmaan” (nainen 38v).

Yleisesti vanhemmat olivat sitä mieltä, että lapsilla menee täällä Suomessa hyvin ja heidän mahdollisuutensa tulevaisuudessa ovat paljon paremmat kuin esimerkiksi heidän Pietariin jääneillä kavereillaan. On huomioitava, että tässä tutkimuksessa kuuluu vain vanhempien ääni, yhtään lasta ei haastateltu. On mahdollista, että toive lasten menestymisestä saa vanhemmat painottamaan hyviä asioita. Haastattelemalla lapsia ja nuoria itseään onko sopeutuminen Suomeen ollut näin kivutonta. Kouluilta tuleva viesti ei aina ole yhtä positiivista kuin vanhemmilta tuleva, todetaan myös Juotteen ja Takalon 1995 haastattelututkimuksessa, mutta vanhemmilla on paljon odotuksia lastensa menestymisestä. Lapseen kohdistuvat toiveet tiivistyivät hyvin seuraavassa lainauksessa:

“Poika lähtee ensi kesänä kielikurssille Englantiin. Hänen kauttaan me realisoimme itseä. Hän on kaikki se, mitä me itse emme voineet saada. Pienempi poika on meidän tulevaisuus” (Paavo 46; Juote, Takalo 1995,75)

9.2 Paluumuuttajien yhdistystoiminta

Helsingissä haastatelluista paluumuuttajista noin puolet kertoi olevansa

kiinnostunut paluumuuttajien yhteisestä toiminnasta esimerkiksi yhdistystoiminnasta (Takalo, Juote 1995,75). Jyväskylässä paluumuuttajien yhteis- / yhdistystoiminnasta oli kiinnostunut vain noin viisikymmentä paluumuuttajaa. Toki on muistettava, että yleensä vie vuosia ennen kuin maahanmuuttajat uudessa toimintaympäristössä löytävät toisensa ja yhteisönsä voimavarat ja alkavat järjestäytyä omien kiinnostustensa pohjalta (Takalo, Juote 1995,75). Muuton alkuvaiheessa voimavarat menevät arkipäivän asioista selviytymiseen ja elämän järjestelyyn, vasta myöhemmin voimia ja kiinnostusta riittää muuhunkin. Vuoden 1996 aikana osa paluumuuttajista kokoontui muutaman kerran suunnittelemaan yhteistä toimintaa ja oman yhdistyksen perustamista. Kokoontumissa ehdotettiin yhteisiksi toiminnoiksi mm. lasten venäjänkielen kerhoja, aikuisten suomenkielen keskustelukerhoja, musiikin ja käsitöiden opetusta sekä paluumuuttajien sopeutumista helpottavia toimintoja, esimerkiksi tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta teemaitoina.

Yhdistystoiminta herätti myös pelkoja: pelättiin, että yhdistyksessä mukana olo voisi vaikeuttaa kansalaisuuden saamista. Nimiä ei mielellään haluttu laittaa mihinkään, koska pelättiin, että niistä voisi joskus aiheutua vahinkoa itselle. Kävi myös ilmi, että jotkut paluumuuttajista halusivat sulautua suomalaiseen yhteiskuntaan, eivätkä siksi halunneet tulla mukaan paluumuuttajien toimintaan ja sen myötä "paljastua" inkerinsuomalaisiksi. Mukana olleet olivat yksimielisiä siitä, että toimintaa tarvittaisiin. Aktiivisia toimijoita sen sijaan ei vielä löytynyt tarpeeksi, periaatteessa kiinnostuneita osallistujia kyllä. Paluumuuttajat olivat suureksi osaksi toisilleen vieraita, osallistujat itse analysoivatkin tilannetta kokoontumisten jälkeen siten, että aika ei vielä ollut kypsä tällaiseen yhteistoiminnan muotoon, ihmisten pitäisi ensin muuten tutustua toisiinsa ja "asettua" asumaan Suomeen.

Helsingissä toimii useitakin inkerinsuomalaisten yhdistyksiä, joiden tärkeimmäksi tehtäväksi on järjestöjen laajasta ohjelmatarjonnasta huolimatta

niiden tärkeimmäksi tehtäväksi on tullut luoda puitteet paluumuuttajien toisiinsa tutustumiselle ja keskinäiselle kanssakäymiselle (Seppälä 1994,96). Tämä olisi varmasti merkittävä tehtävä myös Jyväskylän paluumuuttajien yhteistoiminnassa.

Haastateltavista vain kolme on ollut mukana yhteisissä kokoontumisissa, yksi vain ensimmäisellä kerralla ja sanoi haastattelussa ettei aio tulla enää. Toiset ovat sitä mieltä, että vielä kannattaa yrittää:

“Olen aina ja nyt sitä mieltä, että kannattaa tehdä työtä (yhdistyksen perustamiseksi (T. L.). Toinen kysymys on, että ei kaikki halua, kaikilla vain sellainen ajatus, aha, että tulee taas sellainen Pietarin mukainen Inkerin Liitto, kaikki vain istuvat, ei mitään muuta, ei mitään hyvää. No, jotkut ajattelevat, että on venäläinen yhdistys, mitä varten inkerinsuomalainen, onpa melkein sama juttu. Mutta minusta olisi kiva.”
(nainen 36).

10 SUOMEEN MUUTON SYITÄ

Mikä saa inkerinsuomalaiset muuttamaan Suomeen, ensin odottamaan sitkeästi paluumuuttojonossa jopa useita vuosia ja sitten järjestämään elämänsä uudelleen vieraissa olosuhteissa? Haastateltavilla syyt olivat selkeitä eikä kukaan kyseenalaistanut ratkaisuaan vielä kolmen Suomessa asutun vuoden jälkeenkään. Elämäntilanteet, joiden takia muuttoon on päädytty vaikuttavat ja näkyvät paluumuuttajien elämän valinnoissa ja viihtyvyydessä vielä Suomessakin. Tästä syystä tässäkin tutkielmassa on tarpeen kartoittaa mitkä asiat aikaansaivat päätöksen muuttaa Suomeen.

Kuudella haastateltavista oli työpaikka lähtömaassaan, ainoastaan kaksi oli ollut jonkin aikaa työttömänä ennen muuttoa ja heillä työttömäksi joutuminen olikin selkeä syy muuttoon. Uutta työpaikkaa ei löytynyt ja “rahaa ei mistään tullut”. Myös toisen haastateltavan aikuiset lapset olivat joutuneet työttömiksi Venäjällä, näyttikin siltä, että Neuvostoliiton hajoamista seuranneessa vaikeassa yhteiskunnallisessa tilanteessa nuoret joutuivat ensimmäisinä työstä pois:

“Se oli semmoinen aika, että nuoriso, joka tuli viimeisenä töihin, heidät kaikki ajettiin pois. Lakkautuksia tuli. Ei voinut muuta kuin etsiä uusia työmahdollisuuksia. Kun on käynyt kouluja ei halunnut mennä lautojakaan kantamaan, kun sellainen koulutus kuitenkin”

Etninen syrjintä oli muuton syynä neljällä haastateltavalla. He olivat lähtöisin Virosta ja eräästä Neuvostoliitosta irtautuneesta tasavallasta, joissa kokivat joutuneensa kansallisuutensa vuoksi syrjityiksi. Virossa hankaluutena oli venäjänkielisyys ja se, ettei voinut saada Viron kansalaisuutta. Venäjän puhumiseen suhtauduttiin kielteisesti kantaväestön taholta. Samoin toiset, kauempana sijaitsevasta Neuvostoliitosta irtautuneesta tasavallasta tulleet haastateltavat, kertoivat itsenäistymisen aiheuttaneen nationalismin nousun ja vaatimuksen paikallisen kielen osaamiselle (jos halusi pitää työpaikkansa).

“Vaikka oli hyvä työpaikka, kun perestroikan jälkeen tulee hirveä tilanne, heti he halusivat olla yksin valtiossaan. Heille ihan sama olet sinä suomalainen tai venäläinen, vain mene pois...Se oli piste i:n päälle, kun minulle töissä sanottiin, jos et puhu meidän kieltä, mene pois maasta. Yhtäkkiä syntyy nationalismi, syntyy vihaa enemmän. Lidan (nimi muutettu) inkerinsuomalainen isoäiti sanoi, että jos minä en pääse sinne, teidän pitäisi mennä, että teillä olisi jotakin, että voisitte päästä sinne (Suomeen)” (nainen 35v)

Myös Pietarista muuttanut perhe kertoi, että heitä oli pilkattu “tshniksi” ja että ympäristön ihmiset olivat muutenkin epäystävällisiä heitä kohtaan.

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen noussut nationalismi kertoo siitä, ettei bolshevikkien ajoista asti ihannoitu idealistinen ajatus yhtenäisestä kansakunnasta ja neuvostoihmisestä ollutkaan totta. Monietnisen maan yhtenäisyyden säilyttämiseksi oli vähemmistöjen äänet ja oikeudet tukahdutettu ja monikulttuurisuuteen liittyvät vaikeudet pidetty salassa. Vasta Neuvostoliiton romahdettua tämän kansallispolitiikan epäonnistuminen selkeni myös muulle maailmalle ja aikaansai entisen Neuvostoliiton alueilla etnisten liikkeiden nousun, tasavaltojen itsenäistymisen ja valitettavasti myös nationalismin kasvun. (Takalo, Juote 1995,28).

Lisääntynyt väkivalta ja rikollisuus Venäjällä pelottivat ja vaikuttivat muuttopäätöksen syntyyn kahdella haastattelussa mukana olleella perheellä, kaupungilla ei ollut turvallista liikkua, varsinkin lasten puolesta pelättiin. Yksityisyrittäjänä työskennellyt haastateltava kyllästyi myös suojelurahojen maksuun.

Koska kaikki haastateltavat olivat perheellisiä, yhteisenä, usein tärkeimpänä tekijänä muuttopäätöksessä oli lasten tulevaisuuden turvaaminen. Haluttiin turvata lapsille mahdollisuus opiskella hyvään ammattiin turvallisessa ympäristössä, sekä taloudellisesti että fyysisesti. Jos perheessä oli armeijaikää lähestyviä poikia, haluttiin muuttamalla Suomeen säästää pojat joutumiselta esimerkiksi Tsetsenian (tai johonkin muuhun) sotaan.

“Siksi, että meillä on kolme lasta, lasten takia, jos olisimme vain mieheni kanssa, emme olisi menneet maasta pois, pelkäsin olla Venäjällä. Ja vanhin poika on asevelvollisuusikäinen ja Venäjällä on aina sota, on minun luokkalaisia, jotka kuolivat Afganistanissa...Nuoret pojat, mitkä

eivät ole valmiit mennä sotaan ja hänen pitää mennä, se on velvollisuus. Ja tytölle se on vaikeaa olla opiskelijana, jos ei ole rahaa, meillä ei ollut mahdollista antaa siellä opiskella kolme lasta. Vaikkapa olimme molemmat töissä, sen takia tuli päätös lähteä pois ja se oli mahdollisuus mennä Suomeen.”(nainen 42v)

Miksi sitten muuton kohdemaaksi valikoitui juuri Suomi eikä joku toinen maa? Tärkeimpänä tekijänä oli todennäköisesti se, että Suomeen oli “presidentin kutsun” jälkeen mahdollista päästä. Toki juuriltaan suomalaisille Suomi tuntuu myös helpommalta paikalta muuttaa kuin täysin tuntematon maa. Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan erityisesti korostanut sitä, että halusivat Suomeen, koska kokevat olevansa suomalaisia. Todennäköisesti, ainakin niissä tapauksissa, kun on joutunut lähtömaassaan syrjityksi suomalaisuuden takia, toivoo pääsevänsä maahan, jossa olisi hyväksytty eikä ikuisesti ‘Toinen’. Suomalainen identiteetti on kuitenkin toisen ja kolmannen polven suomalaisilla sen verran heikko, että “paluu juurille” -syy tuntuu hiukan keinotekoiselta. Tässä haastateltujen ryhmässä ainoastaan yksi oli osannut suomea sujuvasti Suomeen tullessaan ja toinen auttavasti. Suomea osaavilla kieli on varmasti keskeinen tekijä kohdemaata valittaessa. Vanhemmat paluumuuttajat ja ne, jotka sodan aikana olivat siirtoväkenä Suomessa tekevät todennäköisimmin muuttopäätöksen juuri siitä syystä, että Suomi tuntuu kotimaalta. Yhden haastateltavan isoäiti koki Suomeen pääsyn niin tärkeäksi, että toivoi edes lastenlasten pääsevän tänne, kun itse ei koskaan päässyt.

Suomeen muuton keskeisimmät syyt haastateltavilla olivat:

- lasten tulevaisuuden varmistaminen (opiskelumahdollisuudet ja Venäjän armeijan välttäminen)
- turvallisuus (taloudellinen ja fyysinen)
- etninen syrjintä lähtömaassa

-työttömäksi joutuminen

Haastateltujen paluumuuttajien muuton syyt olivat samansuuntaisia kuin Kyntäjän 1996 Pietarissa tekemässä tutkimuksessa (Kyntäjä 1997). Hänen mukaansa yleisimmät muuttosyyt Suomeen liittyvät Venäjän vaikeaan taloudelliseen tilanteeseen, turvattomuuteen ja epävarmuuteen tulevaisuudesta.

Kyntäjän haastattelema nainen toteaaakin että:

Jos elämä olisi enemmän ihmisarvoista, ihmisillä olisi lämmin asunto, työtä ja leipää, silloin ei varmastikaan muutettaisi näin paljon Suomeen. Vaikka toimeentulotuki Suomessa onkin pieni, kaikki on suhteellista, ihmiset Venäjällä ovat tottuneet säästämään ja oppineet elämään erittäin taloudellisesti.”

Työttömyys ja sen uhka koetaan vakavana ongelmana. Työttömyys on Venäjällä tavallaan uusi ilmiö, jota neuvostoaikana ainakaan virallisesti ei ollut olemassa. Työttömyyden uhka on suurinta nuorilla, samoin pelko sotaan joutumisesta. Keskeisempänä muuttosyynä on toivo paremmasta elämästä ja lasten tulevaisuudesta. (Kyntäjä 1997.6).

11 POHDINTAA JA JOHTOPÄÄTELMIÄ

Paluumuuttajan integroitumiseen / kotoutumiseen vaikuttavat monet tekijät: saapuessaan uuteen maahan paluumuuttaja tuo mukanaan koko henkilökohtaisen historiansa, kaiken oppimansa ja kokemansa ja odotukset elämältä uudessa kotimaassa. Vastaanottavalla maalla on myös oma historiansa, politiikkansa ja käytäntönsä muuttajia kohtaan. (Ekholm 1994,199). Yrittäessään rakentaa elämäänsä suomalaisessa yhteiskunnassa ja pyrkiessään sopeutumaan tänne,

paluumuuttajien kuten muidenkin maahanmuuttajien on ratkottava monia ongelmia: heidän on löydettävä asunto ja työ, opittava uusi kieli, totuttava erilaiseen ympäristöön ja kulttuuriin, jossa hän joutuu usein myös kohtaamaan ennakkoluuloja. (Liebkind 1994,225).

Integroitumiseen vaikuttaa myös aika. Haastatellut paluumuuttajat ovat asuneet Suomessa vasta alle kolme vuotta ja olivat sitä mieltä että aika on vielä lyhyt. Eli he eivät vielä odottaneet olevansa täysin osallisia tässä yhteiskunnassa, mutta heillä oli halua ja tavoite tulla Suomen kansalaisiksi ja lähinnä työn ja kielen avulla tasavertaisiksi suomalaisten kanssa ja oppia elämään suomalaisessa yhteiskunnassa.

Vaikka tässä tutkielmassa olikin kyseessä paluumuuttajien integroitumisen ensivaiheet heidän omasta näkökulmastaan oli tarkoitukseni myös kokeilla elämänpolitiikka-käsitteen soveltuvuutta paluumuuttajien elämän rakentumiseen Suomessa. Elämänpolitiikkaa käsitteenä olen käsitellyt aika rajoittuneesti, ongelmana olivat löytämäni hyvinkin erilaiset tulkinnat vielä selvästi rajaamattomasta käsitteestä. Toisaalta elämänpolitiikka käsitteenä soveltuu paluumuuttajien tilanteeseen: muutto on suuri elämänpoliittinen projekti, mahdollisuus aloittaa alusta, mahdollisuus uuteen elämäntyylisiin, hyvinvointiin, jopa uuteen identiteettiin (Roos 1996,210) ja siten tämänkin tutkielman empiirinen osuus paluumuuttajien elämästä sopisi elämänpolitiikan alle. Toisaalta ainakin Giddens korostaa elämänpolitiikassa valintojen vapautta ja riippumattomuutta (Giddens 1994: Roos 1996,212). Paluumuuttajien valinnat eivät ainakaan kaikki Suomessa(kaan) ole vapaita ja itsenäisiä, vaikka sosiaalisin tukitoimin tasoitetaan ihmisten välisiä toimeentuloeroja, aiheuttaa taloudellinen riippuvuus viranomaisista myös valintojen rajoittuneisuutta ja sitoutumista viranomaisten ohjaukseen. Samoin maahanmuuttajan epätasa-arvoinen asema suomalaisiin verrattuna ainakin maahanmuuton alkuvaiheissa rajoittaa yksilöllisiä valintoja. Jäävätkö ja jätetäänkö maahanmuuttajat ja muut

“vähempiosaiset” sitten koko elämänpolitiikan käsitteen ulkopuolelle? Ainakaan valintojen todellinen vapaus ei täysin sovellu heihin. Toisaalta valinnan mahdollisuuksia ja oikeutta yksilöllisyyteen on paljon enemmän kuin entisessä kotimaassa olisi haastateltujen mukaan ollut (vrt. paluumuuttajien muuton syyt).

Bauman on samoilla linjoilla monen muun elämänpolitiikasta kirjoittavan kanssa korostaessaan sitä, että nykyisin ihmisillä on yhtäaikainen vapaus ja pakko suunnitella omaa elämäänsä ja tehdä valintoja (Bauman 1995,1, Karisto 1996,251). Traditionaaliselle, esimodernille yhteiskunnalle oli Baumannin mukaan tyypillistä, että ajattelu- ja käyttäytymismallit otettiin annettuina. Ne tulivat valmiina maallisilta tai kirkollisilta auktoriteeteilta. Valintoja ei tarvinnut varsinaisesti lainkaan tehdä, hyvä ja moraalinen käytös edellytti pikemminkin valinnoista pidättymistä ja vallitsevan käytännön ja sääntöjen seuraamista (Bauman 1993,4). Jos moderni aika hämärsi elämänpolitiikan perustilanteen näkymistä, postmoderni aika voi Baumanin mukaan merkitä puolestaan savuverhojen hälvenemistä. Postmoderni aika on tässä -ja ehkä vain tässä -suhteessa moraalisuuden aikaa (Bauman 1995,43). Valintatilanteet tulevat näkyvämmiksi kaikessa vaikeudessaan. Valinnan paikkoja on loputtomiin, samoin valintoihin vaikuttavia tekijöitä on aikaisempaa enemmän. Toisaalta mikään yksittäinen tekijä ei määrää valintoja entisellä vahvuudella. Jos elämä oli ennen ylimäärittyä, niin nyt se on pikemminkin alimäärittyä; mitkään yksittäiset taustatekijät eivät determinoi valintoja (Karisto 1996,254-255).

Yksittäiset valintatilanteet ovat usein vaikeita, koska valinta on askel, joka vie uuden valintatilanteen eteen, eikä näistä tilanteista ja niiden seurauksista ole tietoa etukäteen (Bauman 1995,2). Bauman tuo esiin valinnan vaikeuden ja on paljon pessimistisempi kuin “toisten mahdollisuuksien politiikasta” puhuva Giddens. Ihmisillä on sittenkin vain yksi valinta kerrallaan eikä tehtyjä valintoja voi peruuttaa tai tehdä tekemättömiksi. Muutto Suomeen on paluumuuttajillakin melko peruuttamaton valinta, toki paluu periaatteessa on mahdollinen, mutta

asunnon ja työpaikan löytäminen olisi vielä hankalampaa kuin se on Suomessa. Lapsetkin ovat jo tottuneet elämään Suomessa ja paluu olisi taas suuri muutos.

Alussa paluumuuttajien elämän järjestelyitä Suomessa hankaloittivat vähäiset tai olemattomat etukäteistiedot suomalaisesta yhteiskunnasta, asunnon löytyminen ja raha-asiat. Lasten päivähoito- ja kouluasiat huolestuttivat myös. Suomen lähetystöltä olisi toivottu enemmän tietoa tulevan elämän suunnitteluun, samoin Suomen viranomaisilta opastusta. Uudessa, erilaisessa yhteiskunnassa aiemmin opitut käyttäytymismallit eivät toimineet ja tämä aiheutti epävarmuutta ja pelkoakin. Puolet haastateltavista ei ollut ennen Suomeen tuloaan käynyt koskaan ulkomailla. Elämän perusasiat kuitenkin järjestyivät, niissä asioissa mitkä viranomaisilta jäi kertomatta tai mitä ei ymmärretty, auttoivat sukulaiset. Jo aiemmin tulleet sukulaiset ovatkin ratkaisevan tärkeitä varsinkin uusille paluumuuttajille, heidän opastuksellaan hoidetaan alkuvaiheen elämän järjestelyt ja sukulaisiin on aina helpompi luottaa kuin vieraisiin tai viranomaisiin.

Jokaisella paluumuuttajalla on omat henkilökohtaiset tavoitteensa, mutta haastatelluilla paluumuuttajilla kaikkein keskeisimmäksi tavoitteeksi elämässä oli noussut työ, työpaikan löytyminen. Sitä kautta he uskoivat saavansa muita heidän elämälleen tärkeitä asioita kuten: turvaton taloudellisen tilanteen, korkeamman sosiaalisen aseman, kielitaitoa, ystäviä, omanarvontuntoa ja ammatillista kehittymistä. Työttömyyden vaikutuksia ei oltu osattu ennakoida, koska vain harvat 1990-luvun alkupuolella tulleet paluumuuttajat olivat olleet työttöminä ennen muuttoaan.

Tutkimuksen paluumuuttajilla oli säilynyt vielä aktiivinen ote ja myönteinen asenne omaan elämään ja tulevaisuudensuunnitelmia on. Myös suomen kielen oppimista pidettiin tärkeänä, sitä opiskellaan itsenäisesti kurssien ulkopuolellakin. Kielitaito nähtiin selvästi porttina suomalaiseen yhteiskuntaan.

Suurimpina työllistymisen esteinä haastateltavat pitivätkin puutteellista kielitaitoa, yleistä vaikeaa työllisyystilannetta ja maahanmuuttajataustaansa. Tutkintojen vaikea vertailtavuus hankaloittaa myös työnsaantia. Suomenkielen oppiminen ja työ muodostavatkin eräänlaisen noidankehän: ilman työpaikan sosiaalisia kontakteja kielitaito ei kehity ja ilman hyvää kielitaitoa ei saa työtä. Toisaalta on työpaikkoja, joissa kielitaito ei ole ratkaisevan tärkeää.

Paras työllistymisen polku kulkee kielikurssin, työvoimapolitiittisen koulutuksen ja työharjoittelun kautta työpaikkaan. Työharjoittelussa työnantaja voi arvioida työntekijän ammattitaitoa ja työntekijä kokeilla työn sopivuutta itselle. Myös paluumuuttajat itse pitävät tätä yrittämisen lisäksi lähes ainoana työllistymisen mahdollisuutena. Työharjoittelu on keino työuralla etenemiseen Suomessa, lisäksi lyhyetkin työllisyysjaksot kohentavat itsetuntoa ja lisäävät uskoa omiin mahdollisuuksiin.

Työn merkitys on muuttumassa, koska on todennäköistä, että nykyisenmuotoista ansiotyötä ei jatkossakaan riitä kaikille. Työn asema ihmisen elämässä tulisikin määritellä uudelleen, ihmisen tulisi voida kokea elämänsä arvokkaaksi muutoinkin kuin ollessaan työelämässä mukana (Kasvio 1994,12). Paluumuuttajat ovat muuttaneet aikaisemmasta työn määrittämästä elämäntavasta uuteen elämään Suomessa, jossa elämän mielekkyys pitäisi pystyä rakentamaan uudella tavalla: lyhytten työsuhteitten, kurssien ja työttömyyden vaihteluun tottumalla, uudenlaisia työllistymis- strategioita keksimällä ja elämälle uusia merkityksiä etsimällä.

Ilman työtäkin elämä kuitenkin etenee, selviämiskeinot ovat hyvin pitkälle samat kuin Suomeen asettuneilla pakolaisillakin (vrt Ekholm 1994, tiivistelmä) Työn puuttuessa elämänpolitiikka on pitkälti arjen rutiinien varassa. Työttömille paluumuuttajille perhe, koti (kotityöt, lasten kasvatus), sukulaisten seura, opiskelu, harrastukset ja tulevaisuuden suunnittelu tarjoavat palkkatyötä

korvaavaa toimintaa ja tuovat elämään sisältöä. Usko hyvään tulevaisuuteen oli vielä voimakas ja haastateltavien elämänasenne kokonaisuutena positiivinen, vaikka yksittäisiin asioihin olikin tyytymättömyyttä. Lapsille toivottiin parempaa tulevaisuutta ja heidän tarpeensa olivat päällimmäisenä. Usein muuttopäätös tehtiin lasten paremman tulevaisuuden takia ja täällä halutaan tehdä kaikki mahdollinen jotta he menestyisivät. Tämä lisää myös lapsille paineita selviytyä opinnoissaan ja elämässään.

Tästä aineistosta jäivät kokonaan pois yksin asuvat, naimattomat paluumuuttajat, heidän haastatteluistaan tulisi varmasti esiin uusia näkökulmia. Samoin lasten omia käsityksiä elämästä Suomessa voisi jatkotutkimuksessa selvittää, koska tässä tutkielmassa ääni annettiin vain vanhemmille. Tuloksia arvioitaessa on huomioitava myös se, että kaikki haastateltavat olivat haastatteluhetkellä työttömiä. On mahdollista, että tämän takia työhön liittyvät asiat korostuivat, jos osa haastateltavista olisi ollut työssä, olisi käsityksiä voinut verrata. On myös mahdollista, että korostamalla halukkuutta työhön haluttiin miellyttää suomalaisia koska tiedettiin, että itsensä elättävät maahanmuuttajat hyväksytään helpommin. Joka tapauksessa tulin vakuuttuneeksi siitä, että työ on paluumuuttajan elämässä tärkeää. En tiedä, onko työ ollut niinkään kunnian kysymys (vrt Kortteinen 1992) entisessä Neuvostoliitossa, enkä sitä miten työn tekeminen on koettu, mutta joka tapauksessa työpaikka vei elämästä suuren osan, siellä olivat monet ystävyysuhteet, sitä kautta sai lomamatkoja, jopa kuponkeja, joilla saattoi ostaa jääkaapin, auton tms. Siksi on luonnollista, että työpaikan järjestymisen uskotaan olevan keskeinen avain elämän järjestymiseen myös Suomessa. (vrt. Aarrevaara 1993,24). Nyt, kun työpaikkaa ei ole, on paljon aikaa "istua kotona", ja tämä on uusi, outo tilanne.

Tämän tutkielman tulokset vahvistavat aikaisempien tutkimusten (esim. Ekholm 1994) käsityksiä työn merkityksestä maahanmuuttajien asettumisessa uuteen yhteiskuntaan. Työttömyyteen liittyy aina myös syrjäytymisriski (Kasvio

1994,106), paluumuuttajien jäädessä työttömiksi, he jäävät syrjään myös sosiaalisista suhteista, jotka pitkälti rakentuvat työn kautta. Pitkään työttömänä ollessa myös työllistymisvalmiudet ja itsetunto heikkenevät. Yhteiskunnallisin toimenpitein on tärkeää madaltaa paluumuuttajienkin työllistymisen kynnystä. Tämä voisi tapahtua niillä tavoilla, joita haastatellut paluumuuttajat itsekin pitivät hyvinä: mahdollistamalla nopea pääsy suomen kielen kursseille, lisäämällä työharjoittelupaikkoja ja tukemalla omaehtoista työllistymistä esimerkiksi osuuskuntatoimintaa ja selventämällä tutkintojen vastaavuuksia. Tärkeää on myös edistää muiden työtä korvaavien toimintojen mahdollisuutta esim. vapaaehtoistyötä, kerhoja, yhdistystoimintaa jne. Monet paluumuuttajien esiin tuomat toiveet ja ehdotukset paluumuuttajien vastaanoton parantamisesta ovat jo toteutuneetkin, Jyväskylän kaupungin maahanmuuttajien vastaanoton palvelut ovat kohtuullisen laajat ja kehittyvät koko ajan, tärkeätä on opastaa ja tukea kaikkia maahanmuuttajia itsenäisyyteen, mutta myös löytämään ja käyttämään olemassa olevia palveluita.

Siirtymistä modernista postmoderniin yhteiskuntaan voi monelta osin verrata paluumuuttajien tilanteeseen: muuttaessaan juuri hajonneesta Neuvostoliitosta Suomeen paluumuuttajat joutuvat yllättävien ja uusien tilanteitten ja valintojen eteen ja viranomaisten ohjauksesta huolimatta heillä on oikeus ja velvollisuus olla oman elämänsä subjekti. Oma-aloitteisuuden oppiminen voi joittenkin kohdalla olla vaikeakin, koska se ei aiemmin ollut toivottua käytöstä ja puuttuu uskoa oman yrittämisen kannattavuuteen:

“Täytyy ymmärtää, ettei paluumuuttajista tule yhtäkkiä oma-aloitteisia ja täynnä ideoita olevia, koska Neuvostoliitossa kaikki oma-aloitteisuus oli kiellettyä. On tärkeää, että ensimmäisellä kerralla (ensimmäisessä yhdistyksen perustamiskokouksessa -T.L-N) saadaan sovittua edes pieni konkreettinen asia, joka myös voidaan toteuttaa, jotta ihmiset saadaan uskomaan oman toiminnan kannattavuuteen”(Yhdistystä suunnittelevan

ryhmän kokouksesta 25.1.1996)

Suomessa on (ainakin vielä) tietty perusturva kaikilla ja yhteiskunnallinen järjestys ja turvallisuus ihmisillä parempi kuin haastateltavien mielestä esimerkiksi tämän hetken Venäjällä. Juuri nämä syythän olivat monen muuttopäätöksen taustallakin. Elämä täällä on totuttautumista uuden kotimaan järjestelmään ja tapoihin, vastuuseen omasta elämästään, valintojen tekemistä, tasapainoilua sen kanssa mistä selvitän itse ja mikä kuuluu yhteiskunnan vastuulle. Tämä vielä olemassa oleva epätasapainon tilanne näkyi haastatteluissakin: toisaalta toivottiin viranomaisten auttavan enemmän ja kertovan mitä pitää tai mitä voi tehdä toisaalta taas haluttiin selvittää itse. Se miten tässä yhteiskunnassa toimitaan ei hetkessä selviä, mutta askel kerrallaan elämä järjestyy pikkuhiljaa - ja toivottavasti *“lapsilla on parempi elämä.”*

Lähteet:

Kirjallisuus:

- Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Allardt, E. 1976 Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY. .
- Allardt, E. 1996. Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. Janus 3/1996
Sosiaalipoliittinen Yhdistys..
- Aarrevaara, T. 1993 “Saimme kuulla, että presidentti ottaa meidät Suomeen”
Helsingin kaupungin tietokeskuksen keskustelualoitteita 1993:1.
- Bauman, Z. 1993 Postmodern Ethics. Oxford: Blackwell.
- Bauman, Z. 1995. Life in Fragments. Essays in Postmodern Morality. Oxford:
Blackwell.
- Bauman, Z. 1996. Postmodernin lumo. Vastapaino: Tampere.1996.
- Berry, J.W. 1986. The Acculturation Process and Refugee Behavior. Washington.
- Ekholm, E. 1994. Syrjäytyä vai selviytyä. Pakolaisten elämää Suomessa. Sosiaali-
ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 1994:9. Helsinki.
- Ekholm, E & Parkkinen, P. (Toim).1995. Maahanmuuttajat, ammattitaito ja
koulutus. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisuja B 18:1995.
- Eräsaari, L. 1995.Kohtaamisia byrokraattisille näyttämöillä. Tampere: Gaudeamus.
- Giddens, A. 1991. Modernity and Self-Identity. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1994. Beyond Left and Right. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1995. The Consequences of Modernity. Cambridge.: Polity Press.
- Grönfors, M.1982. Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Juva:WSOY.
- Hakkarainen, J. 1990. Suomenkielisenä Loviisana. Turun yliopiston suomalaisen ja
vertailevan kansatieteen pro gradu-tutkielma.
- Hietala, K. Maahanmuuton vaikutukset. Työpoliittinen tutkimus 36/ 1992. Helsinki.
- Hirstiö-Snellman, P. 1994. Maahanmuuttajat Helsingin seudulla, Helsingin
kaupungin tietokeskuksen julkaisuja 1994:9. Helsinki.
- Juote M & Takalo, P. 1995. Inkerinsuomalaiset. Sosiaali- ja terveystieteiden
Pakolaistoimisto. Helsinki: Painatuskeskus.

- Jyväskylän kaupungin kotoutumissuunnitelma. 1996 Maahanmuuttajat uusina jyväskyläläisinä. Jyväskylä.
- Kaunisto M. 1994 Toimiva kaksikielisyys? Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja B6: 1994.
- Karisto, A. 1996 Pirstoutuvan elämän politiikka. Janus 3/1996. Sosiaalipoliittinen yhdistys.
- Kasvio A. 1994. Uusi työn yhteiskunta. Jyväskylä
- Kivisto, Söderling, Aalto (toim). 1995. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Turun opintososiaalikeskuksen julkaisuja 6/95.
- Kokko, W. 1996. Inkerinsuomalaisten “ paluumuuton” luonne (julkaisematon). Pietari: Inkerin Liitto.
- Kortteinen, M. 1992 Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona. Hämeenlinna: Hanki ja jää .
- Kortteinen M. 1982. Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki:Otava.
- Kylmänen M. (toim.) 1994. Me ja muut. Tampere:Vastapaino.
- Kyntäjä, E. 1995. Maahanmuuttajan identiteetin järkkäminen. Teoksessa Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Turun opintososiaalikeskus.
- Kyntäjä, E. 1996. Acculturation of Ethnic Finns, Estonians and Russians in Finland: Towards the study of Psychological Acculturation and ethnic identity of Migrants. In: International Social Policy Research Unit Occasional Papers Series. Leeds Metropolitan University, pp.99-107.
- Kyntäjä, E. 1997. Inkerinsuomalaisten muutto Suomeen. - Paluumuutto vai maastamuutto? Inkerin liiton ja Inkerin kirkon näkökulmia Pietarissa. Kirjassa Inkerinsuomalaiset kunnassa. Suomen Kuntaliitto.
- Lammi-Nieminen, T. 1997.Inkerinsuomalaiset paluumuuttajat Jyväskylässä. - Työstä ja työttömyyden kokemisesta.Kirjassa Inkerinsuomalaiset kunnassa. Suomen Kuntaliitto.
- Lampinen, P. 1977. Maahanmuuttajien koulutus. Kirjassa Inkerinsuomalaiset kunnassa. Suomen Kuntaliitto.
- Laurila A. 1995.Työ meni - mitä jäi. Vaihtoehtoja elämänhallintaan. Helsinki:

Kirjapaja.

Liebkind, K. (toim) 1994: Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Liebkind, K. 1988. Me ja muukalaiset - ryhmärajat ihmisten suhteissa. Helsinki: Gaudeamus..

Lipsky, M. 1980. Street-level Bureaucracy. Dilemmas of the individual in public services. Russel Sage Foundation. .

Markkanen, Esa. Inkerinsuomalaisten muutto Suomeen. Suomen Kuntaliitto. 1997.

Mikkonen, I. 1995. Työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen hakeutuminen ja koulutuksen kokeminen. Työpoliittinen tutkimus nro 95. Helsinki.

Mikkonen, I. 1996. Työvoimakoulutus ja työmarkkinapolun käänneet. Työpoliittinen tutkimus nro 129. Helsinki.

Miles, R. 1994. Rasisimi. Tampere

Nylund, M. 1995. Kirjassa sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Turun opintososiaalikeskuksen julkaisuja 6/1995.

Nevalainen, P. ja Sihvo, H. 1991. Inkeri. Historia, kansa, kulttuuri. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Nevalainen, P. 1989. Inkeriläinen siirtoväki Suomessa 1940-luvulla. Keuruu: Otava.

Roos, J.P. 1988. Elämäntavasta elämänkertaan. Tutkijaliitto. Jyväskylä: Gummerus.

Saarinen, M. 1995. Ammatillisten tutkintojen kansainvälinen vertailtavuus. Kasvatustieteen sivulaudaturtyö. Helsingin yliopisto.

Sisäasiainministeriö: Maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen toimikunnan välimietintö 4.4.1996

Sisäasiainministeriö: Inkerinsuomalaisten paluumuutto. Maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen toimikunnan osamietintö 30.1.1996.

Takalo, P. 1994. Inkerinsuomalaiset paluumuuttajina. Selvitys inkerinsuomalaisten integraatiosta ja viranomaispalveluiden käytöstä. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 1994:20. Helsinki.

Tuuli, E. 1988. Inkeriläisten vaellus. Juva: Wsoy.

- Työministeriö. 1990. Opas paluumuuttoa suunnitteleville.
Pakolainen 1/1997, Suomen pakolaisapu ry. Helsinki.
- Roos, J.P. 1996. Mitä on elämänpolitiikka. Janus 3/ 1996. Sosiaalipoliittinen yhdistys.
- Sisäasiainministeriö. 1997. Hallittu maahanmuutto ja tehokas kotoutuminen. Ehdotus hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittiseksi ohjelmaksi. Maahanmuutto- ja pakolaistoimikunnan mietintö. Sisäasiainministeriön julkaisu 1 / 1997.
- Virtanen, M. 1997.. Inkerinsuomalaiset paluumuuttajina Suomessa. Kirjassa Inkerinsuomalaiset Kunnassa. Suomen Kuntaliitto..
- Yow, V. R. 1994. A Practical guide for social scientists. USA: Sage Publications.

Haastattelut:

- Heikkilä-Paukkonen, Irma, apulaistarkastaja, Työministeriön maahanmuutto-osasto 6.6.1997.
- Ruuskanen, Leena, sosiaalityöntekijä, Jyväskylän Ulkomaalaistoimisto. 10.6.1997.

Muut lähteet:

- Eräsaari, Risto. Luentosarja Elämänpolitiikasta 17.1. -27.1.1997. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

Liite 1

Käännekohtia inkerinsuomalaisten historiassa (Juote, Takalo 1995,27):

- 1617 Inkeri siirtyi Stolbovan rauhansopimuksessa Ruotsin haltuun
- 1703 Pietarin kaupunki perustetaan
- 1721 Uudenkaupungin rauhassa Inkerinmaa osaksi Venäjää
- 1861 Maaorjuus lakkautetaan ja inkerinsuomalaisten kulttuurinen toiminta aktivoituu
- 1917 Venäjän vallankumous
- 1920 Tarton rauhansopimus, jossa inkeriläisille myönnetään toteutumatta jäänyt kulttuuriautonomia
- 1928-29 Maatalouden pakkokollektivisointi alkaa, ensimmäinen karkotusaalto
- 1931-38 Rajavyöhykettä tyhjennetään epäluotettavasta väestöstä, toinen karkotusaalto
- 1937 Suomenkieliset koulut lakkautetaan ja suomen kielen käyttö kielletään lopullisesti
- 1938 Kirkkojen toiminta lakkautetaan
- 1941 Inkerinmaa jää toisen maailmansodan jalkoihin
- 1943-44 Saksan ja suomen välinen sopimus, jossa 63 000 inkeriläistä kuljetetaan siirtoväkenä Suomeen
- 1944-55 Välirauhansopimuksen jälkeen 55 000 inkeriläistä palautetaan Neuvostoliittoon
- 1956 Inkeriläisiä palaa kotiseudulleen, jonne heitä ei lasketa , matka jatkuu Viroon tai Karjalaan
- 1970 Suomalainen seurakunta aloittaa toimintansa Petroskoissa
- 1977 Pushkinin seurakunta Leningradin alueella aloittaa toimintansa
- 1987 Karjalassa ilmestyvän Punalippu-lehden Inkeri-numero julkaistaan
- 1988 Ensimmäiset inkerinsuomalaiset yhdistykset perustetaan
- 1989 Ensimmäiset kesäjuhlat 60 vuoteen Keltossa, yli 4 000 osallistui
- 1990 Paluumuutto Suomeen alkaa
- 1992 Inkerin kirkko itsenäistyy Viron kirkon yhteydestä
- 1993 Asetus Venäjän suomalaisten rehabilitoinnista eli historiallisten oikeuksien palauttamista.

Liite 2

TEEMAHAASTATTELURUNKO

1. LÄHTÖ ENTISESTÄ KOTIMAASTA

- muuton syyt
- elämäntilanne yleensä: työ, koulutus, elinolosuhteet
- suomalaisuus - sukujuuret
- muuton käytännön järjestelyt
- etukäteistiedot Suomesta ja kielitaito

2. TULO SUOMEEN

- ensivaikutelmat, kokemukset
- alkuopastus, viranomaispalvelut
- käytännön järjestelyt alussa

3. TYÖ JA KOULUTUS SUOMESSA

- työtilanne, työnhaku
- työttömyyden vaikutukset
- työvoimakoulutus
- kielitaito. -kurssit, muu opiskelu

4. ELÄMÄNTILANNE NYT JA TULEVAISUUDEN SUUNNITELMAT

- miten päivät kuluvat / harrastukset
- lasten tilanne
- mikä on elämässä tärkeää
- mikä auttaa jaksamaan
- aikooko palata
- tyytyväisyys / tyytymättömyys elämään
- taloudellinen tilanne
- miten kokee suomalaisen elämäntavan

5. SOSIAALISET VERKOSTOT JA SUOMALAINEN PALVELUJÄRJESTELMÄ

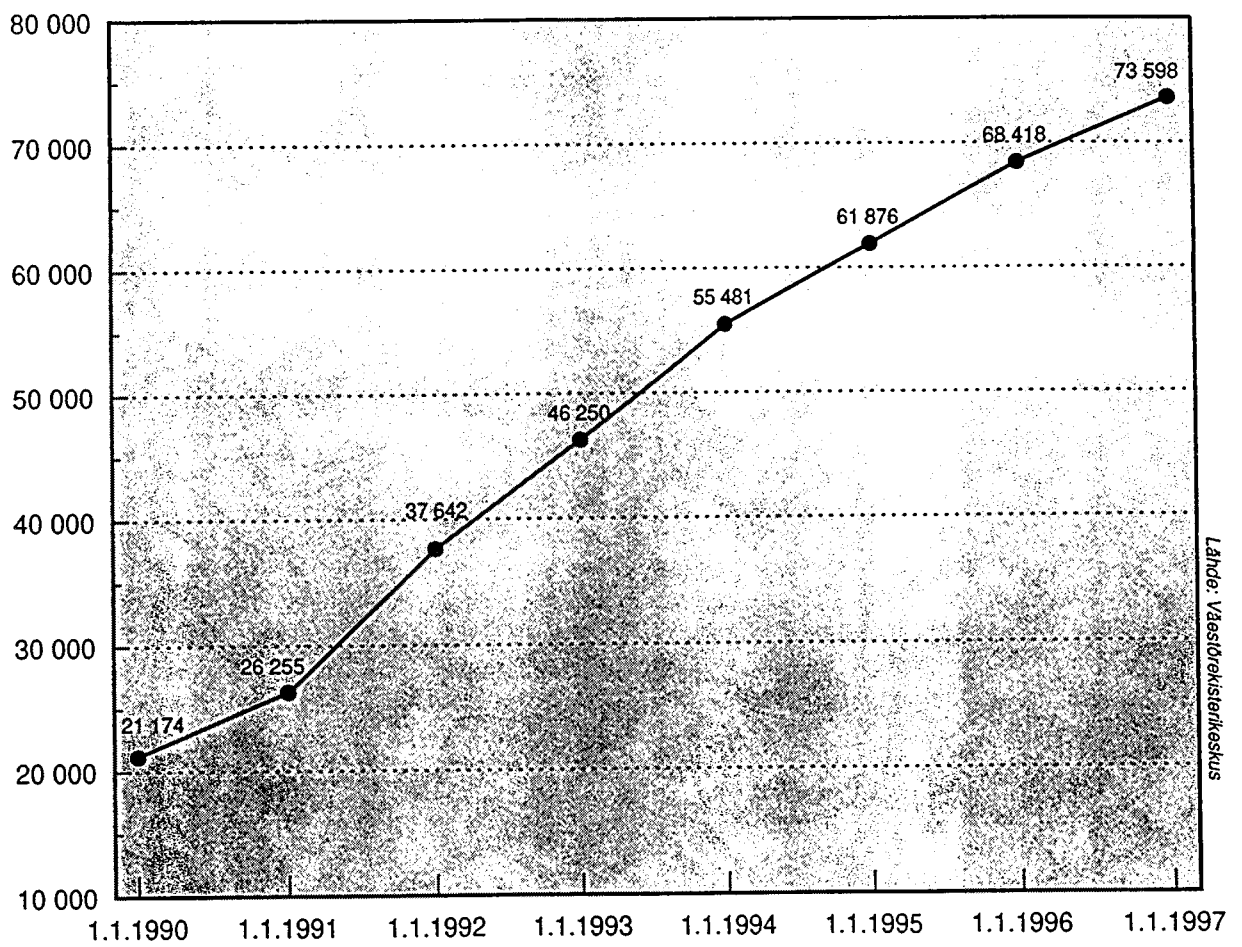
- paluumuuttajaystävät, suomalaiset ystävät, sukulaiset jne
- miten usein tapaa heitä
- lasten ystävät
- perheen viihtyminen yleensä
- onko kohdannut ennakkoluuloja suomalaisten taholta
- paluumuuttajien yhteistoiminnan merkitys
- miten on selvinnyt asioitten hoidosta Suomessa
- mikä oli vaikeaa tai mitä ei ymmärtänyt
- mistä olisi tarvinnut lisää tietoa
- miten palveluita voisi kehittää

Liite 3

TILASTOTIETO A

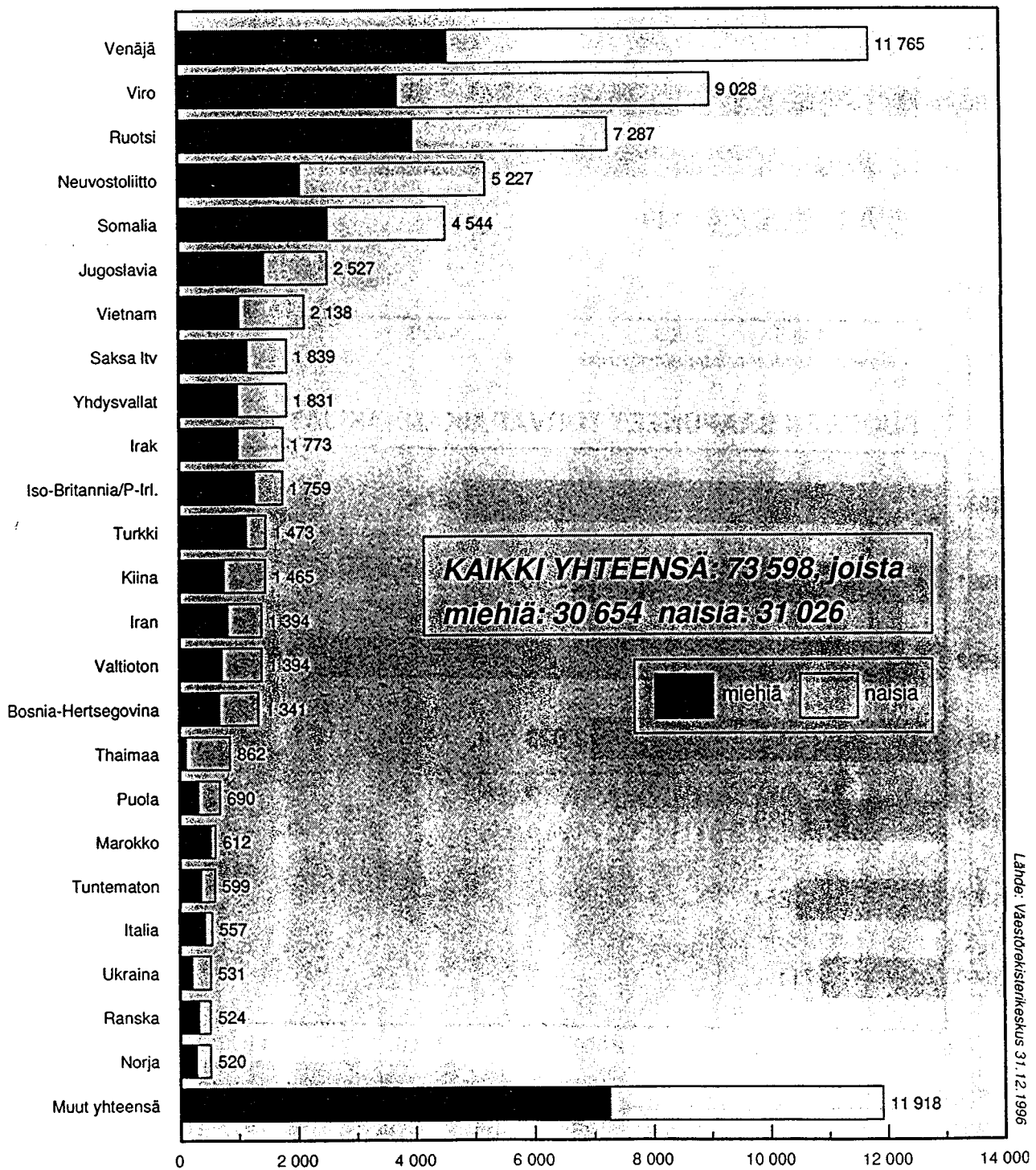
SUOMESSA VAKITUISESTI ASUVIEN
ULKOMAALAISTEN MÄÄRÄN KEHITYS

Liite 4

TILASTOTIETO A

SUOMESSA VAKITUISESTI ASUVAT ULKOMAALAISET 31.12.1996

Korjausliuska

Taina Lammi-Nieminen: Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien elämää Jyväskylässä.
Yhteiskuntapolitiikan pro gradu tutkielma.

sivu 48:

Toinen Pietarissa tehty tutkimus on Eve Kyntäjän 1996 tekemä haastattelututkimus, johon tässä tutkielmassa viitataan luvuissa 2.5.3 ja 10.